

DZIENNIK URZĘDOWY

WOJEWÓDZTWA LUBUSKIEGO

Gorzów Wielkopolski, dnia 5 września 2025 r.

Poz. 1991

UCHWAŁA NR XVI/140/2025 RADY MIEJSKIEJ W SŁUBICACH

z dnia 28 sierpnia 2025 r.

w sprawie przyjęcia Gminnego programu opieki nad zabytkami Gminy Słubice na lata 2025 - 2028

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz.U. z 2025 r., poz. 1153) oraz art. 87 ust. 3 i 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz.U. z 2024 r., poz. 1292) uchwala się, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Słubice na lata 2025-2028, zaopiniowany pozytywnie przez Lubuskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, stanowiący załącznik do uchwały.

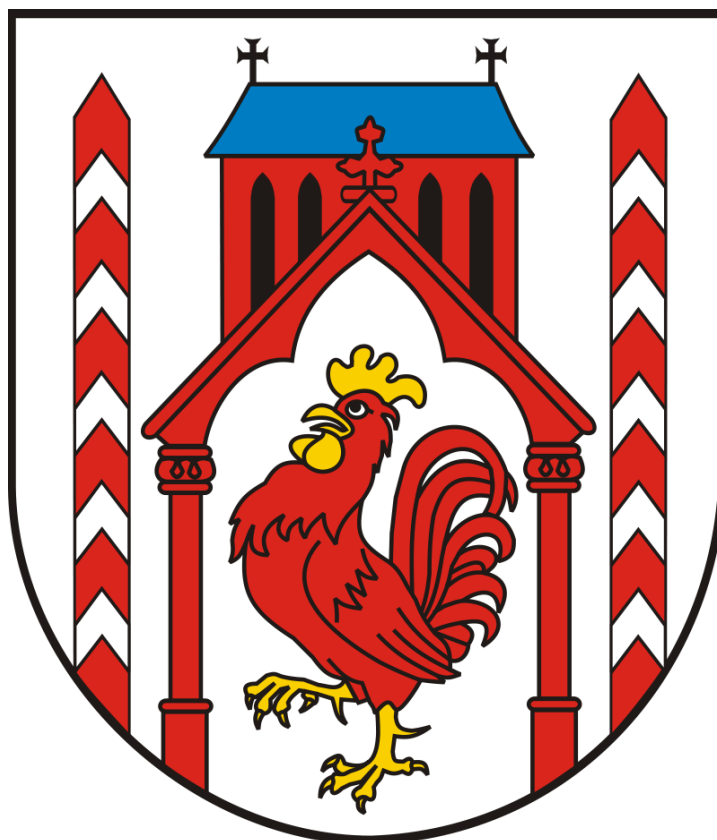
§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Burmistrzowi Słubic.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia i podlega ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Lubuskiego.

Przewodniczący Rady Miejskiej
Grzegorz Cholewczyński

Załącznik do uchwały Nr XVI/140/2025
Rady Miejskiej w Słubicach
z dnia 28 sierpnia 2025 r.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY SŁUBICE NA LATA 2025-2028

OPRACOWANIE:
Marta Danielska, Jakub Danielski
gez2.wroclaw@gmail.com

Spis treści

1. Wstęp	3
2. Podstawa prawna opracowania Gminnego programu opieki nad zabytkami	3
3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce	4
4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	10
4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.....	10
4.2. Relacje Gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu.....	14
5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	17
5.1. Relacje Gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy ..	17
5.2. Charakterystyka krajobrazu kulturowego Gminy Słubice ze wskazaniem obszarów i obiektów o szczególnym znaczeniu	18
5.2.1. Charakterystyka gminy	18
5.2.2. Rys historyczny Gminy Słubice	19
5.3. Krajobraz kulturowy gminy – dziedzictwo materialne Gminy Słubice.....	25
5.3.1. Historyczne układy przestrzenne na terenie gminy	25
5.3.2. Architektura i budownictwo	27
5.4. Dziedzictwo niematerialne	33
5.5. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony	36
5.5.1. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków	37
5.5.2. Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego	38
5.6. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków.....	42
5.6.1. Stanowiska archeologiczne w gminnej ewidencji zabytków.....	43
5.6.2. Obiekty stanowiące własność gminy.....	45
6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy – analiza SWOT.....	45
7. Założenia programowe oraz zasady oceny realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami.....	48
8. Instrumentarium realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami	51
9. Źródła finansowania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami.....	52
9.1. Dotacje.....	53
9.2. Źródła zewnętrznego finansowania – krajowe	55
9.2.1. Programy operacyjne Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego	57
9.3. Źródła zewnętrznego finansowania – pozostałe.....	58
10. Bibliografia.....	61
11. Spis tabel	62
12. Załączniki	63

1. Wstęp

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Słubice na lata 2025-2028 (zwany dalej GPOnZ) stanowić będzie element polityki samorządowej, pozwalający na podejmowanie zaplanowanych działań dotyczących inicjowania, wspierania, koordynowania badań i prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego. Jako materiał bazowy może być wykorzystywany przez środowiska badawcze i naukowe, właściciele i posiadacze obiektów zabytkowych oraz osoby zainteresowane kulturą i dziedzictwem kulturowym. Opracowanie służyć będzie rozwojowi gminy poprzez dążenie do poprawy stanu zachowania zabytków, eksponowania walorów krajobrazu kulturowego, wykorzystania zabytków na potrzeby społeczne, gospodarcze i edukacyjne.

W GPOnZ wskazano działania skierowane na poprawę stanu zabytków, ich adaptację i rewaloryzację oraz zwiększenie dostępności do nich mieszkańców i turystów. Dokument uwzględnia uwarunkowania prawne, zewnętrzne oraz wewnętrzne w zakresie ochrony materialnego i niematerialnego dziedzictwa kulturowego. Wskazane w nim kierunki działania, tzw. priorytety, szczegółowo opisują zakres oraz cel danego zamierzenia. Realizacja celów zawartych w GPOnZ poprawi w lokalnej społeczności świadomość wspólnoty kulturowej, wzmocni lokalne wartości oraz wspólne korzenie.

W dokumencie określono również źródła finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach wraz z ich otoczeniem. Finansowanie może odbywać się ze źródeł publicznych (np. budżet państwa, budżet własny gminy, budżet jednostek samorządowych – powiatu i województwa, środki unijne, inne źródła zagraniczne), a także ze źródeł prywatnych (osób fizycznych, organizacji pozarządowych – stowarzyszeń, fundacji, osób prawnych itp.).

Niniejsze opracowanie stanowi kontynuację Gminnego programu opieki nad zabytkami Gminy Słubice na lata 2020-2023 przyjętego Uchwałą Nr XIX/151/2020 Rady Miejskiej w Słubicach z dnia 27 lutego 2020 r. GPOnZ został zaktualizowany w zakresie potencjału dziedzictwa kulturowego i źródeł finansowania oraz dostosowany do zmieniających się realiów dotyczących opieki nad zabytkami w części analizy SWOT, celów i działań.

2. Podstawa prawna opracowania Gminnego programu opieki nad zabytkami

Podstawę prawną opracowania GPOnZ stanowi ustawa z dnia 23 lipca 2003 r o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t. j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1292 z późn. zm.), która mówi o obowiązku sporządzania przez samorzady wojewódzkie, powiatowe oraz gminne na okres czterech lat programu opieki nad zabytkami.

W świetle ustawy, ochrona zabytków to aktywność administracji publicznej, która ma na celu stworzenie sprzyjających okoliczności prawnych, finansowych i organizacyjnych służących zachowaniu, zagospodarowaniu i utrzymaniu zabytków, zapobieganie zagrożeniom, niszczeniu, niewłaściwemu użytkowaniu, uszczupleniu zasobów zabytków, a także kontroli stanu zachowania i przeznaczenia zabytków oraz uwzględnianie tych zadań w kształtowaniu polityki planistycznej i środowiskowej. Terminem „opieka nad zabytkami” ustawa obejmuje działania właścicieli zabytków, które tworzą warunki dla naukowego badania zabytków, prowadzenia przy nich prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych, zabezpieczenia i utrzymania ich samych oraz ich otoczenia w jak najlepszym stanie oraz popularyzowania i upowszechniania wiedzy o nich. W ustawie określono kwestie związane z ochroną i zarządzaniem dziedzictwem kulturowym, a szczególnie zagadnienia tworzenia krajowego programu ochrony i opieki nad zabytkami, organizację organów ochrony zabytków (zadania i kompetencje w zakresie ochrony zabytków wykonuje Generalny Konserwator Zabytków w imieniu ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego oraz wojewódzcy konserwatorzy zabytków działający w imieniu wojewodów), zakres i formy ochrony zabytków którymi są: wpisanie do rejestru zabytków, wpisanie na Listę Skarbów Dziedzictwa, uznanie za pomnik historii, utworzenie parku kulturowego oraz ustalenie ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji

o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego, a także zasady finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków. Zapisy ww. ustawy, zwłaszcza w punktach dotyczących form ochrony zabytków, są komplementarne do zapisów ustaw o samorządzie terytorialnym (o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz o ochronie przyrody). Ponadto ustawa precyzuje zakres zadań dotyczących ochrony zabytków i opieki nad nimi administracji samorządu gminnego i powiatowego.

Art. 87 ust. 2 cytowanej ustawy wyznacza cele opracowania GPOnZ, w szczególności są to:

1. Uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej.
2. Zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania.
3. Wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego.
4. Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami.
5. Określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków.
6. Podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce

Zabytki zostały objęte w Polsce ochroną zadeklarowaną jako konstytucyjny obowiązek państwa i każdego obywatela. Znaczenie dziedzictwa kulturowego dla rozwoju cywilizacyjnego oraz zadania państwa w zakresie jego ochrony określają artykuły 5 i 6 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Określenie konstytucyjnego obowiązku państwa wraz z podziałem kompetencji na poszczególne organy administracji publicznej i instytucje państwowe następuje na poziomie ustawodawstwa zwykłego.

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r., która zastąpiła ustawę o ochronie dóbr kultury z 1962 r., powiązała ochronę zabytków z ochroną szeroko pojmowanego dziedzictwa kulturowego, umieszczając to zagadnienie w kontekście polskiego uczestnictwa w kulturze i historii całej Europy. Nowe prawo zostało dostosowane do zasad obowiązujących w Unii Europejskiej.

Obowiązujące uregulowania prawne, dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, zostały zawarte w:

• **Konstytucji RP** (Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. – Dz. U. z 1997 r. Nr 78 poz. 483 z późn. zm.) w przepisach:

– **Art. 5:** „Rzeczpospolita Polska (...) strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju”.

– **Art. 6 ust. 1:** „Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju”; **ust. 2:** „Rzeczpospolita Polska udziela pomocy Polakom zamieszkałym za granicą w zachowaniu ich związków z narodowym dziedzictwem kulturalnym”.

– **Art. 86:** „Każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa ustawa”.

• **Ustawie z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami** (t. j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1292 z późn. zm.), która jest głównym aktem prawnym regulującym zasady ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce. Przy opracowaniu programu opieki nad zabytkami należy uwzględnić przepisy tej ustawy, takie jak:

– **Art. 3**, który definiuje podstawowe określenia użyte w ustawie: zabytek, zabytek nieruchomy, zabytek ruchomy, zabytek archeologiczny, instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami, prace konserwatorskie, prace restauratorskie, roboty budowlane, badania konserwatorskie, architektoniczne, archeologiczne, historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny, historyczny zespół budowlany, krajobraz kulturowy, otoczenie zabytku.

W tym miejscu należy wyjaśnić pojęcie zabytku. Zabytek jest to nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, które są dziełem człowieka lub związane są z jego działalnością. Stanowią one świadectwo minioniej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

– **Art. 4**, który objaśnia, że ochrona zabytków polega w szczególności na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu: „zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie; zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków; udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków; przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę; kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków; uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska”.

– **Art. 5**, który określa, w sposób otwarty, kwestię opieki nad zabytkami: „opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków: naukowego badania i dokumentowania zabytku; prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku; zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie; korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości; popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury”.

– **Art. 6**, który klasyfikuje w układzie rzeczowym przedmioty ochrony i zarazem stanowi szczegółową definicję zabytku:

„1. Ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania:

1) zabytki nieruchome będące, w szczególności:

- a) krajobrazami kulturowymi,
- b) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
- c) dziełami architektury i budownictwa,
- d) dziełami budownictwa obronnego,
- e) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
- f) cmentarzami,
- g) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
- h) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

2) zabytki ruchome będące, w szczególności:

- a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
- b) kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
- c) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
- d) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,

- e) materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (...),
 - f) instrumentami muzycznymi,
 - g) wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
 - h) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
- 3) zabytki archeologiczne będące, w szczególności:
- a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
 - b) cmentarzyskami,
 - c) kurhanami,
 - d) reliktnami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.
2. Ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej”.

– **Art. 7**, który określa formy ochrony zabytków:

- 1) wpis do rejestru zabytków.

Rejestr zabytków znajdujących się na terenie województwa prowadzi wojewódzki konserwator zabytków. Do rejestru wpisuje się zabytek nieruchomy na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków z urzędu bądź na wniosek właściciela zabytku nieruchomego lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy. Do rejestru może być również wpisane otoczenie zabytku wpisanego do rejestru, a także nazwa geograficzna, historyczna lub tradycyjna tego zabytku. Wpis do rejestru historycznego układu urbanistycznego, ruralistycznego lub historycznego zespołu budowlanego nie wyłącza możliwości wydania decyzji o wpisie do rejestru wchodzących w skład tych układów lub zespołu zabytków nieruchomych. Wpisanie zabytku nieruchomego do rejestru ujawnia się w księdze wieczystej danej nieruchomości na wniosek wojewódzkiego konserwatora zabytków, na podstawie decyzji o wpisie do rejestru tego zabytku. Wpisy do rejestru są wolne od opłat (art. 9). Skreślenie z rejestru zabytków następuje na wniosek właściciela zabytku lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy, lub z urzędu, na podstawie decyzji Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego (art. 13). Na podstawie tej decyzji wojewódzki konserwator zabytków występuje z wnioskiem o wykreślenie wpisu z księgi wieczystej i z katastru nieruchomości. Informacja o skreśleniu ogłaszana jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym. Wykreślenia wolne są od opłat (art. 14). Zabytek ruchomy wpisuje się do rejestru na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków – na wniosek właściciela tego zabytku (art. 10). Wojewódzki konserwator zabytków może wydać decyzję o wpisie z urzędu – w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę.

- 1a) wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;

- 2) uznanie za pomnik historii;

- 3) utworzenie parku kulturowego;

- 4) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

– **Art. 16 ust. 1**: „Rada gminy, po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków, na podstawie uchwały, może utworzyć park kulturowy w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej”.

– **Art. 17**, który określa zakazy i ograniczenia na terenie parku kulturowego dotyczące: prowadzenia robót budowlanych oraz działalności przemysłowej, rolniczej, hodowlanej, handlowej lub usługowej; zmiany sposobu korzystania z zabytków nieruchomych; umieszczania tablic, napisów, ogłoszeń reklamowych i innych znaków niezwiązanych z ochroną parku kulturowego, z wyjątkiem znaków drogowych i znaków związanych z ochroną porządku i bezpieczeństwa publicznego, z zastrzeżeniem art. 12 ust. 1; zasad i warunków sytuowania obiektów małej architektury; składowania lub magazynowania odpadów.

– **Art. 18**: „1. Ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się przy określaniu ustaleń strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, planu zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, strategii rozwoju ponadlokalnego, planów ogólnych gmin, miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, miejscowych planów odbudowy albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

2. Określając ustalenia strategii, analiz, planów i studiów, o których mowa w ust. 1, w szczególności:

- 1) uwzględnia się krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- 2) określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu;
- 3) ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami.”

– **Art. 19**: „1. Określając ustalenia planu ogólnego gminy, miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego oraz miejscowego planu odbudowy, uwzględnia się w szczególności ochronę zabytków nieruchomych:

- 1) objętych formami ochrony, o których mowa w art. 7, wraz z ich otoczeniem;
- 2) ujętych w wojewódzkiej lub gminnej ewidencji zabytków.

1a. W decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego uwzględnia się w szczególności ochronę:

- 1) zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
- 2) innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków.

1b. W uchwale określającej zasady i warunki sytuowania obiektów małej architektury, tablic i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń uwzględnia się w szczególności:

- 1) ochronę zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
- 2) ochronę zabytków nieruchomych, innych niż wymienione w pkt 1, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków;
- 3) wnioski i rekomendacje audytów krajobrazowych oraz plany ochrony parków krajobrazowych.

2. W przypadku gdy gmina posiada gminny program opieki nad zabytkami, ustalenia tego programu uwzględnia się przy określaniu ustaleń planów, o których mowa w ust. 1.

3. W miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego ustala się, w zależności od potrzeb, strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.”

– **Art. 20**, który mówi o konieczności uzgadniania projektów i zmian planów zagospodarowania przestrzennego województwa oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego z wojewódzkim konserwatorem zabytków w zakresie kształtowania zabudowy i zagospodarowania terenów.

– **Art. 21:** „Ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy”.

– **Art. 22:** „1. Generalny Konserwator Zabytków prowadzi krajową ewidencję zabytków w formie zbioru kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się w wojewódzkich ewidencjach zabytków.

2. Wojewódzki konserwator zabytków prowadzi wojewódzką ewidencję zabytków w formie kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się na terenie województwa.

3. Włączenie karty ewidencyjnej zabytku ruchomego niewpisanego do rejestru do wojewódzkiej ewidencji zabytków może nastąpić za zgodą właściciela tego zabytku.

4. Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomości z terenu gminy.

5. W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru;

2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków.

3)* inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

**Utracił moc z dniem 18.05.2023 r. w zakresie, w jakim ogranicza prawo własności nieruchomości przez dopuszczenie ujęcia nieruchomości jako zabytku nieruchomego w gminnej ewidencji zabytków, bez zapewnienia właścicielowi gwarancji ochrony prawnej przez dokonaniem takiego ograniczenia, na podstawie wyroku TK z dnia 11 maja 2023 r. sygn. akt P 12/18 (Dz. U. poz. 951).*

6. Właściwy dyrektor urzędu morskiego prowadzi ewidencję zabytków znajdujących się na polskich obszarach morskich w formie zbioru kart ewidencyjnych”.

– **Art. 81:** „1. W trybie określonym odrębnymi przepisami dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków może być udzielona przez organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale.

2. Dotacja, w zakresie określonym w art. 77, może być udzielona w wysokości do 100% nakładów koniecznych na wykonanie przez wnioskodawcę prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków.”

– **Art. 89,** który wskazuje, że „organami ochrony zabytków są:

1) minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków;

2) wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje wojewódzki konserwator zabytków”.

• **Ustawie z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym** (t. j. Dz. U. z 2025 r. poz. 1153), gdzie w art. 7 ust. 1 pkt 9 zostały określone zadania własne gminy: „zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy (...) kultury (...) oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami”. Pośrednio do ochrony zabytków odnoszą się zadania obejmujące kwestie: ładu przestrzennego, gospodarki nieruchomościami, ochrony środowiska i przyrody oraz gospodarki wodnej, gminnych dróg, ulic, mostów, placów oraz organizacji ruchu drogowego, bibliotek gminnych i innych instytucji kultury, kultury fizycznej i turystyki, zieleni gminnej i zadrzewień, cmentarzy gminnych, utrzymania gminnych obiektów i urządzeń użyteczności publicznej oraz obiektów administracyjnych, promocji gminy.

Istotne uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami znajdują się w innych obowiązujących ustawach i rozporządzeniach, w tym w:

- **Ustawie z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym** (t. j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1130 z późn. zm.).

Dnia 7 lipca 2023 r. została przyjęta zmiana ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym. Głównym celem reformy jest zwiększenie elastyczności i integralności systemu planowania, uproszczenie procedur oraz poprawa ładu przestrzennego w kraju. Dlatego wprowadzone zostały nowe narzędzia – plan ogólny a także zintegrowany plan inwestycyjny. Zmieniają się też zasady wydawania decyzji o warunkach zabudowy.

Plan ogólny, który docelowo zastąpi dotychczasowe studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, ma charakter aktu prawa miejscowego, co oznacza, że zawarte w nim ustalenia są wiążące dla organów gminy na etapie procedowania planów miejscowych oraz w procesie wydawania decyzji o warunkach zabudowy. Plan ogólny uchwała się obligatoryjnie dla całego obszaru gminy.

Każda gmina jest zobowiązana do uchwalenia takiego planu najpóźniej do 30 czerwca 2026 r. Założeniem ustawodawcy jest wprowadzenie określonej, przejrzystej struktury takiego dokumentu przy zachowaniu jego zwartej formy, czytelnej dla każdego odbiorcy. W planie ogólnym będą musiały znaleźć się dwa obligatoryjne elementy tj.: (i) strefy planistyczne i (ii) gminne standardy urbanistyczne. Gmina będzie mogła ponadto fakultatywnie określić (i) obszary uzupełnienia zabudowy oraz (ii) obszary zabudowy śródmiejskiej.

Znowelizowane przepisy przewidują także uproszczony tryb uchwalenia albo zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego. Będzie możliwe tylko w ściśle określonych w ustawie przypadkach. Postępowanie uproszczone będzie zatem wyjątkiem od reguły – zasadniczo ma być ono wykonywane przy dokonywaniu zmian w planach już uchwalonych a nie przy uchwalaniu nowych planów.

- **Ustawie z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane** (t. j. Dz. U. z 2025 r. poz. 418 z późn. zm.);
- **Ustawie z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska** (t. j. Dz. U. z 2025 r. poz. 647 z późn. zm.);
- **Ustawie z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody** (Dz. U. z 2024 r. poz. 1478 z późn. zm.);
- **Ustawie z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami** (t. j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1478 z późn. zm.);
- **Ustawie z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej** (t. j. Dz. U. z 2024 r. poz. 87);
- **Ustawie z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie** (t. j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1491 z późn. zm.);
- **Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków** (Dz. U. z 2021 r. poz. 81);
- **Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem** (Dz. U. z 2021 r. poz. 56);
- **Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków** (Dz. U. z 2023 r. poz. 2425);

- **Rozporządzeniu Ministra Kultury, Dziedzictwa Narodowego i Sportu z dnia 16 kwietnia 2021 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków** (Dz. U. z 2021 r., poz. 731);
- **Rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 12 maja 2004 r. w sprawie odznaki „Za opiekę nad zabytkami”** (Dz. U. z 2004 r. Nr 124, poz. 1304 z późn. zm.) ze zmianą Rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 3 lutego 2006 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie odznaki „Za opiekę nad zabytkami” (Dz. U. z 2006 r. Nr 24 poz. 181);
- **Rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych** (Dz. U. z 2004 r. Nr 212, poz. 2153);
- **Rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczanego na zabytkach nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków** (Dz. U. z 2004 r. Nr 30, poz. 259);
- **Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 18 kwietnia 2011 r. w sprawie wywozu zabytków za granicę** (Dz. U. z 2011 r. Nr 89, poz. 510);
- **Rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 1 kwietnia 2004 r. w sprawie nagród za odkrycie lub znalezienie zabytków archeologicznych** (Dz. U. z 2004 r. Nr 71, poz. 650).

Zasady ochrony zabytków znajdujących się w muzeach i bibliotekach zostały określone w:

- **Ustawie z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach** (t. j. Dz. U. z 2022 r. poz. 385);
- **Ustawie z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach** (t. j. Dz. U. z 2022 r. poz. 2393).

4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

GPOnZ odwołuje się do dokumentów, które połączono na trzech poziomach: ogólnokrajowym, regionalnym (wojewódzkim) oraz lokalnym.

GPOnZ w swoich działaniach programowych nawiązuje do polityki krajowej szczególnie w zakresie poprawy stanu zabytków poprzez przekazywanie środków z budżetu gminy, wykorzystywania dziedzictwa kulturowego w promocji gminy, poprawy przepływu informacji pomiędzy gminą, organami ochrony zabytków oraz mieszkańcami, a także udostępnianiem informacji o zasobie zabytkowym gminy. Ważnym elementem jest również wspieranie działań z zakresu utrzymywania lokalnych tradycji kulturowych oraz wprowadzenie elementów lokalnego dziedzictwa do procesu edukacji oraz działań kulturalnych.

GPOnZ zbieżny jest ze strategicznymi celami państwa w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami. Cele te wymienione są w następujących dokumentach:

- **Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2023-2026**

Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2023-2026 został przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 1 grudnia 2023 r.

Dokument ten wyznacza kierunki działań administracji rządowej oraz podległych jej służb i instytucji w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Opracowany został w Departamencie Ochrony Zabytków MKiDN na użytek generalnego konserwatora zabytków.

Program ma na celu realizację przepisu art. 84 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Jest głównym dokumentem strategicznym niezbędnym do realizacji ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, zainicjowanym i opracowanym przez ministra do spraw kultury i ochrony dziedzictwa

narodowego, określającym cele administracji rządowej oraz podległych jej służb i instytucji w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, a także środki służące do realizacji wyznaczonych celów.

Celem programu jest zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami poprzez m.in. ochronę i zarządzanie zabytkami o wyjątkowej wartości, podnoszenie wiedzy o zasobach zabytkowych kraju, cyfryzację i podniesienie jakości prowadzonych postępowań administracyjnych, a także zwiększenie zastosowania nowych technologii.

Najważniejsze cele programu:

Ochrona i zarządzanie zabytkami o wyjątkowej wartości poprzez m.in.:

- model i system wartościowania zabytków;
- plany zarządzania dla pomników historii;
- wsparcie procesu tworzenia planów ochrony parków kulturowych;
- system bezpieczeństwa zabytków;
- projektowanie konserwatorskie.

Cyfryzacja i podniesienie jakości prowadzenia postępowań administracyjnych poprzez m.in.:

- cyfryzację procesu inwestycyjno-budowlanego w zakresie ochrony zabytków;
- opracowanie i realizację programu szkoleń specjalistycznych dla pracowników wojewódzkich urzędów ochrony zabytków.

Zwiększenie zastosowania nowych technologii w ochronie zabytków poprzez m.in.:

- wdrożenie i rozwój programu wsparcia zarządzania dziedzictwem archeologicznym (AZP+);
- digitalizację i udostępnianie zasobu archiwalnego;
- rozwój portalu zabytek.pl.

Edukacja i podnoszenie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego poprzez m.in.:

- włączenie edukacji ochrony zabytków do programów nauczania w szkołach;
- kampanie społeczno-edukacyjne dotyczące zagrożeń dla dziedzictwa kulturowego;
- wsparcie merytoryczne służb mundurowych oraz organów wymiaru sprawiedliwości w sprawach dotyczących przestępczości przeciwko zabytkom.

Wzmacnianie narzędzi ochrony zabytków wobec zmian klimatycznych poprzez m.in.:

- wsparcie procesu tworzenia gminnych programów opieki nad zabytkami;
- warsztaty konserwatorskie – praktyka prac konserwatorskich;
- wzmacnianie kompetencji zawodów rzemieślniczych;
- inwestycje w obiektach zabytkowych – szkolenia dla samorządów.

• Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)

Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.) zwana SOR została przyjęta Uchwałą Nr 8 Rady Ministrów z dnia 14 lutego 2017 r. Jest to aktualizacja Strategii Rozwoju Kraju 2020 przyjętej Uchwałą Nr 157 Rady Ministrów z dnia 25 września 2012 r.

SOR jest strategicznym instrumentem zarządzania polityką rozwoju realizowaną przez instytucje państwa, która określa wskaźniki ich realizacji, wskazuje sposób ich osiągnięcia oraz określa najważniejsze projekty służące realizacji celów SOR.

Zadania powiązane z obszarem ochrony zabytków zostały uwzględnione w następujących obszarach:

1) Obszar e-państwo – kierunek interwencji:

1. Budowa i rozwój e-administracji – orientacja administracji państwa na usługi cyfrowe.

Wyznaczony projekt strategiczny:

Digitalizacja i rozwój kultury cyfrowej – kontynuacja procesów związanych z digitalizacją, przechowywaniem i udostępnianiem różnego typu zasobów dziedzictwa cyfrowego w Polsce (muzealnych, bibliotecznych, archiwalnych, audiowizualnych i zabytków), w tym do celów ponownego wykorzystywania, w ramach którego digitalizację należy rozumieć jako nowoczesną formę konserwacji i zabezpieczania najcenniejszych zasobów kultury.

2) Kapitał ludzki i społeczny – kierunek interwencji:

4. Wzmocnienie roli kultury dla rozwoju gospodarczego i spójności społecznej.

Działania do 2030 r.:

- Ochrona i promocja dziedzictwa narodowego – wykorzystanie potencjału dziedzictwa dla wzmocnienia kapitału społecznego oraz poczucia tożsamości i wspólnoty; inwestycje w dziedzictwo narodowe (dobra kultury, nauki i sztuki, zabytki, rozwój sieci muzeów, wspieranie i promocja dziedzictwa kulturowego wpisanego na listę światowego dziedzictwa UNESCO).
- Wzmocnianie tożsamości, poczucia wspólnoty i więzi międzypokoleniowych, poprzez uczestnictwo i zwiększanie dostępu do instytucji i dzieł kultury na wszystkich poziomach funkcjonowania wspólnoty (lokalnym, regionalnym, narodowym), likwidacja „białych plam” w dostępie do kultury.

• **Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030**

Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030 zwana SRKS została przyjęta Uchwałą Nr 155 Rady Ministrów z dnia 27 października 2020 r. To kontynuacja i aktualizacja Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego 2020. SRKS jest jednym z instrumentów realizacji Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju.

Głównym celem SRKS jest wzrost jakości życia społecznego i kulturalnego Polaków. Realizacja tego celu odbywa się przez wdrażanie kierunków interwencji zaplanowanych do realizacji w trzech zasadniczych obszarach, których kluczowe znaczenie znajduje również odzwierciedlenie w nowym podtytule SRKS: współdziałanie, kultura, kreatywność. Są to:

- obszar 1: Współdziałanie – społeczeństwo obywatelskie,
- obszar 2: Kultura – tożsamość i postawy obywatelskie,
- obszar 3: Kreatywność – potencjał kulturowy i kreatywny.

Pełniejszego wykorzystania wymaga wpływ wybranych zasobów i narzędzi z obszaru kultury i dziedzictwa narodowego na poziom kapitału społecznego, m.in. w wymiarze budowania tożsamości i kształtowania postaw obywatelskich. Wydarzenia, inicjatywy i zasoby o charakterze kulturalnym mogą wzmocnić poczucie wspólnoty i tożsamości, cementować środowiska lokalne, stwarzać przestrzeń do poszukiwań i inspiracji oraz stanowić miejsce spotkań dla różnych grup wiekowych i zawodowych. Niski poziom kapitału społecznego oraz podziały społeczne utrudniają budowanie wspólnoty państwowej, a także wpływają na osłabienie więzi z państwem i jego instytucjami.

Znaczenie kultury dla rozwoju i jakości kapitału społecznego jest wieloaspektowe. Z jednej strony warunkuje ona zachowania i postawy, ustanawia kody i sposoby komunikowania oraz organizacji społeczeństwa, z drugiej zaś stanowi zasób materialnych i niematerialnych dóbr, które tworzą fundament tożsamości i spoiwo społeczności. Potencjał kulturowy determinuje więc w istotnym zakresie sposoby podejmowania decyzji, umożliwia budowanie atmosfery otwartości i wzajemnego zaufania. Dziedzictwo kulturowe, umożliwiając budowanie i utrwalanie wspólnej tożsamości, jest kluczowym elementem potencjału kulturowego i stanowi bezcenny zasób, który powinien być wykorzystany dla obecnego i przyszłego rozwoju.

Głównym celem SRKS jest wzrost jakości życia społecznego i kulturalnego Polaków.

Projekt zakłada trzy cele szczegółowe Strategii, które obejmują:

1. Zwiększenie zaangażowania obywateli w życie publiczne poprzez: usprawnienie mechanizmów wspierania i współpracy instytucji publicznych z obywatelami, rozwój i wzmocnianie zorganizowanych form aktywności obywatelskiej.
2. Wzmocnianie roli kultury w budowaniu tożsamości i postaw obywatelskich poprzez: tworzenie warunków oraz budowanie kompetencji dla wzmocnienia uczestnictwa w kulturze, ochronę dziedzictwa kulturowego oraz gromadzenie i zachowywanie dzieł kultury, digitalizacja, cyfrowa rekonstrukcja i udostępnianie dóbr kultury, umacnianie tożsamości i postaw obywatelskich przez kulturę, wzmocnienie promocji kultury polskiej za granicą.
3. Wzmocnienie rozwoju społeczno-gospodarczego kraju przez sektory kultury i kreatywne poprzez: wzrost udziału sektorów kreatywnych w rozwoju gospodarczym kraju, rozwój kompetencji zawodowych na potrzeby branż kreatywnych, wzmocnienie potencjału kreatywnego społeczeństwa.

W ramach celu szczegółowego 2 SRKS wyróżniono ponadto następujące priorytety:

- 2.1. Tworzenie warunków oraz budowanie kompetencji dla wzmacniania uczestnictwa w kulturze.
- 2.2. Ochrona dziedzictwa kulturowego oraz gromadzenie i zachowywanie dzieł kultury.
- 2.3. Digitalizacja, cyfrowa rekonstrukcja i udostępnianie dóbr kultury.
- 2.4. Umacnianie tożsamości i postaw obywatelskich przez kulturę.
- 2.5. Wzmocnienie promocji kultury polskiej za granicą.

Poniżej zostały przedstawione projekty, które związane są pośrednio z ochroną dziedzictwa kulturowego oraz których okres realizacji wykracza poza 2021 r. Projekty strategiczne SOR przypisane do zakresu interwencji SRKS:

- Narodowy Program Wspierania Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego – program obejmujący takie działania, jak: rozwój instytucji dialogu obywatelskiego, zniesienie barier rozwojowych dla organizacji społeczeństwa obywatelskiego, reformę systemu finansowania organizacji przez państwo, edukację obywatelską i historyczną oraz rozwój wolontariatu;
- Niepodległa – program budowania kapitału społecznego i wspólnoty obywatelskiej, zogniskowany wokół obchodów 100. rocznicy odzyskania niepodległości Polski, obejmujący m.in. kształtowanie postaw patriotycznych, budowanie pamięci zbiorowej i spójnego wizerunku Polski, włączanie obywateli do działania na rzecz dobra wspólnego;
- Pakiet dla Przemysłów Kreatywnych – ukierunkowany na wsparcie innowacyjnych produktów sektorów kultury i kreatywnych. Pakiet umożliwi budowanie przewagi konkurencyjnej w sektorze i przeciwdziałanie odpływowi kapitału kreatywnego. Proponowane działania obejmują m.in. wprowadzenie zachęt dla realizacji produkcji audiowizualnych w Polsce, wprowadzenie wakacji podatkowych dla firm z sektora kreatywnego, ustanowienie tzw. szybkiej ścieżki podatkowej dla międzynarodowych produkcji z segmentu audiowizualnego;
- Program Klub – program wspierający działalność klubów sportowych (skierowaną do dzieci i młodzieży), które stanowią lokalne centra aktywności społecznej oraz są miejscem aktywnego spędzania czasu, budowania więzi społecznych i rozwijania kompetencji, takich jak umiejętność pracy w grupie, wytrwałość czy pracowitość;
- Rozwój Czytelnictwa – projekt ma na celu poprawę stanu czytelnictwa w Polsce poprzez wzmacnianie roli bibliotek publicznych, szkolnych i pedagogicznych jako lokalnych ośrodków życia społecznego stanowiących centrum dostępu do kultury i wiedzy.

Wypracowana lista projektów strategicznych SRKS obejmuje m.in.:

- Rozwój turystyki kulturowej – projekt ma na celu realizację działań systemowych dotyczących zabytków znajdujących się na szlakach kulturowych i uznanych za Pomniki Historii, w tym dofinansowanie prac konserwatorskich oraz projektów wspierających proces upowszechniania dziedzictwa kulturowego i jego wartości, a także aktywizujących zaangażowanie społeczne w proces ochrony i opieki nad zabytkami. Celem projektu jest stymulowanie rozwoju społeczno-gospodarczego poprzez wzrost atrakcyjności turystycznej opartej na zasobach kulturowych.

4.2. Relacje Gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu

Przy sporządzaniu GPOnZ omówiono uwarunkowania zewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa i krajobrazu kulturowego Gminy Słubice wynikające z dokumentów na poziomie:

- wojewódzkim: Program opieki nad zabytkami województwa lubuskiego na lata 2021-2024, Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubuskiego, Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego 2030, Regionalny Program Operacyjny – Lubuskie;
- powiatowym: Strategia Zrównoważonego Rozwoju Powiatu Słubickiego na lata 2023-2030.

GPOnZ jest zgodny z celami, zasadami i kierunkami wyznaczonymi ww. dokumentach.

• Program opieki nad zabytkami województwa lubuskiego na lata 2021-2024

Program opieki nad zabytkami województwa lubuskiego na lata 2021-2024 został przyjęty Uchwałą Nr XXXIII/454/21 Sejmiku Województwa Lubuskiego z dnia 21 czerwca 2021 r.

Wyznaczona wizja to – wielokulturowe dziedzictwo województwa lubuskiego fundamentem tożsamości regionu rozwijającego się gospodarczo i turystycznie.

Celem Programu opieki nad zabytkami województwa lubuskiego na lata 2021-2024 jako dokumentu kontynuującego założenia z lat 2009-2012, 2013-2016 oraz 2017-2020 jest w szczególności realizacja wizji określającej założenia w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami, w tym pełnego rozpoznania zasobów dziedzictwa kulturowego, procesów rewaloryzacji i rewitalizacji oraz optymalnego wykorzystania zasobów dziedzictwa województwa w celu kształtowania rozwoju gospodarczego i budowania tożsamości społeczeństwa, a także promocji województwa lubuskiego poprzez dziedzictwo kulturowe także w wymiarze transgranicznym.

Jako cel strategiczny wyznaczono – zachowanie i zrównoważone wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego dla kształtowania tożsamości województwa lubuskiego.

Realizacja wizji i celu strategicznego odbywać się będzie poprzez określenie celów priorytetowych, kierunków działań i zadań.

Cel priorytetowy 1 – Rozpoznanie zasobu, poprawa skuteczności ochrony zabytków i efektywne zarządzanie zasobem.

Kierunki działania:

- Rozpoznanie stanu zachowania zasobu;
- Budowa bazy danych o zabytkach i obszarach chronionych;
- Digitalizacja zasobów zabytkowych;
- Wsparcie finansowe działań związanych z ochroną zabytków;
- Przeciwdziałania zagrożeniom dla dziedzictwa kulturowego.

Cel priorytetowy 2 – Rewaloryzacja zabytków jako czynnik rozwoju społeczno-gospodarczego oraz rozwoju potencjału turystycznego.

Kierunki działania:

- Zahamowanie procesu degradacji zabytków nieużytkowanych;
- Tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami;
- Rozwijanie i tworzenie produktów turystycznych w oparciu o dziedzictwo kulturowe.

Cel priorytetowy 3 – Budowanie tożsamości regionalnej poprzez edukację i popularyzację dziedzictwa kulturowego w oparciu o społeczeństwo obywatelskie.

Kierunki działania:

- Wspieranie programów i projektów edukacyjnych promujących dziedzictwo kulturowe;
- Wzmocnienie zaangażowania społecznego w zakresie opieki nad zabytkami;
- Wspieranie działań dla budowania tożsamości regionalnej związanych z dziedzictwem niematerialnym;
- Wspieranie działań zmierzających do integracji transgranicznej i międzyregionalnej jako element budowania tożsamości.

Cel priorytetowy 4 – Ochrona krajobrazu kulturowego i świadome jego kształtowanie współgrające z integracją przestrzenną regionu.

Kierunki działania:

- Zintegrowana ochrona dziedzictwa kulturowego i środowiska przyrodniczego;
- Rozpoznanie i objęcie ochroną najcenniejszych zabytków dziedzictwa kulturowego świadczących o specyfice i tożsamości województwa;
- Rewitalizacja w obrębie obszarów zabytkowych.

• Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubuskiego

Duże znaczenie dla zagadnień ochrony dziedzictwa kulturowego ma Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubuskiego przyjęty Uchwałą Nr XLI/667/18 Sejmiku Województwa Lubuskiego z dnia 23 kwietnia 2018 r. Plan został, jako akt określający podstawowe kierunki zagospodarowania w zakresie takich zagadnień jak rozmieszczenie inwestycji celu publicznego czy zabudowy.

W Planie wskazane zostało między innymi rozmieszczenie istniejących oraz planowanych elementów zagospodarowania przestrzennego w zakresie: sieci osadniczej, systemów transportowych, infrastruktury technicznej, ochrony środowiska, zasobów przyrodniczych, kulturowych, krajobrazu i uzdrowisk oraz ochrony przeciwpowodziowej.

Elementem Planu jest również rozmieszczenie planowanych inwestycji celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym, wynikających z obowiązujących dokumentów rządowych oraz dokumentów Samorządu Województwa Lubuskiego.

Plan zakłada efektywne wykorzystanie zasobów środowiska naturalnego i kulturowego dla rozwoju turystyki. Określono tu działania zmierzające do wykorzystania i utrzymania walorów dziedzictwa kulturowego regionu lubuskiego; wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego; ochrona krajobrazu kulturowego województwa; proponowane parki kulturowe; proponowane szlaki turystyczne; najcenniejsze zabytki województwa lubuskiego. W założeniach planu, w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego, zidentyfikowano m.in. następujące kierunki działań:

- działania zmierzające do utrzymania i wykorzystania walorów dziedzictwa kulturowego regionu lubuskiego,
- ochrona krajobrazu kulturowego województwa.

• Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego 2030

Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego 2030 została przyjęta Uchwałą Nr XXVIII/397/21 Sejmiku Województwa Lubuskiego z dnia 15 lutego 2021 r.

Dokument zwraca uwagę na potrzebę lepszego wykorzystania walorów regionu, w tym kulturowych, stanowiących zasób województwa, jako istotny czynnik rozwoju potencjału społecznego i gospodarczego.

Jednym z celów operacyjnych jest rozwój potencjału turystycznego. Wskazane w nim konkretne kierunki to między innymi:

- promocja i rozwój markowych produktów turystycznych województwa;
- tworzenie warunków do rozwoju turystyki aktywnej i specjalistycznej;
- poprawa stanu obecnej i tworzenie nowej infrastruktury turystycznej, w tym bazy noclegowej i konferencyjnej o wysokim standardzie;
- promocja lubuskich podmiotów branży turystycznej;
- rozwój szlaków, tras turystycznych, budowa oraz integracja dróg/ścieżek rowerowych;
- kreowanie, wsparcie i realizacja działań z zakresu racjonalnego wykorzystywania i ochrony zasobów środowiska naturalnego oraz dziedzictwa kulturowego.

• Regionalny Program Operacyjny – Lubuskie

Regionalny Program Operacyjny – Lubuskie (RPO) stanowi narzędzie realizacji polityki spójności na obszarze województwa w perspektywie finansowej Unii Europejskiej na lata 2021-2027. Celem realizacji RPO jest osiągnięcie rozwoju zrównoważonego w obszarach aktywności gospodarczej i społecznej. Program Fundusze Europejskie dla Lubuskiego 2021-2027 został przyjęty 24 października 2022 r. Uchwałą Nr 293/4039/22 Zarządu Województwa Lubuskiego. Program zatwierdzony przez Komisję Europejską (nr C(2022) 8871 z dnia 7 grudnia 2022 r.), zakłada szerokie wsparcie zasobów dziedzictwa kulturowego i naturalnego w korelacji z rozwojem nowoczesnych technologii oraz nowoczesnej infrastruktury społecznej.

• Strategia Zrównoważonego Rozwoju Powiatu Słubickiego na lata 2023-2030

Strategia Zrównoważonego Rozwoju Powiatu Słubickiego na lata 2023-2030 została przyjęta Uchwałą Nr V/31/24 przez Radę Powiatu Słubickiego w dniu 27 sierpnia 2023 r.

Dokument ten stanowi podstawę do realizacji polityki rozwoju powiatu, uwzględniając aktualne uwarunkowania społeczno-gospodarcze oraz perspektywę finansową Unii Europejskiej na lata 2021-2027. Strategia jest spójna z dokumentami strategicznymi na poziomie regionalnym i krajowym.

W Strategii dziedzictwo kulturowe i ochrona zabytków stanowią istotny element rozwoju społeczno-kulturowego regionu. Dokument podkreśla konieczność zachowania i promocji zasobów historycznych, które są nie tylko nośnikiem tożsamości lokalnej, ale także potencjałem dla edukacji, turystyki i budowania wizerunku powiatu jako miejsca atrakcyjnego do życia i odwiedzin.

Cele strategiczne w obszarze dziedzictwa kulturowego i zabytków:

1. Zachowanie dziedzictwa kulturowego:

- Wsparcie dla remontów i konserwacji zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ewidencji.
- Utrwalanie tradycji lokalnych, przekazywanie wiedzy o historii powiatu – zwłaszcza w kontekście jego pogranicznego charakteru (np. historia Dammvorstadt, cmentarz żydowski, stadion Wschodniomarchijski).

2. Wzmacnianie potencjału turystyczno-kulturowego:

- Rewitalizacja i adaptacja obiektów zabytkowych do nowych funkcji społecznych, edukacyjnych i kulturalnych (np. Galeria Jedyńka, Willa Księcia Leopolda, dawne budynki szkolne).
- Rozwijanie „ścieżek kulturowych” i tablic informacyjnych przy zabytkach – w oparciu o już istniejące inicjatywy gmin Słubice, Ośno Lubuskie i Rzepin.

3. Edukacja i partycypacja społeczna:

- Angażowanie młodzieży i społeczności lokalnych w działania dokumentujące i promujące lokalne dziedzictwo (np. konkursy, spotkania wspomnieniowe, warsztaty).
- Współpraca z organizacjami pozarządowymi, parafiami i szkołami w zakresie opieki nad zabytkami i upowszechniania wiedzy o historii regionu.

Dziedzictwo kulturowe w strategii powiatu słubickiego to nie tylko ochrona przeszłości, ale przede wszystkim inwestycja w przyszłość – w tożsamość, edukację i zrównoważony rozwój. Dokument pokazuje, że dobrze zachowane i mądrze wykorzystane zabytki mogą być motorem integracji, aktywności obywatelskiej i rozwoju turystyki regionalnej.

5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

5.1. Relacje Gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy

Poniżej omówiono obowiązujące dokumenty gminne, które dotyczą dziedzictwa kulturowego:

• Plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych

Plan ochrony zabytków Gminy Słubice na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych został opracowany w 2014 r., zaktualizowany w okresie październik-listopad 2023 r.

Wykonany został zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych.

Ochrona zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych polega na planowaniu, przygotowaniu i realizacji przedsięwzięć zapobiegawczych, dokumentacyjnych, zabezpieczających, ratowniczych i konserwatorskich, mających na celu ich uratowanie przed zniszczeniem, uszkodzeniem lub zaginięciem.

• Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Słubice

Studium jest podstawowym dokumentem dla władz samorządowych gminy, na podstawie którego prowadzona ma być polityka i strategia działań, przede wszystkim w sferze zagospodarowania przestrzennego, ale także w sferze społeczno-gospodarczej i ekologicznej, które bezpośrednio lub pośrednio wpływają na kształtowanie struktury przestrzennej i układu funkcjonalno-przestrzennego.

W Studium wyznaczono kierunki ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków: dla właściwej ochrony dziedzictwa kultury wyznacza się, w granicach Gminy Słubice, poniższa strefy ochrony konserwatorskiej.

Strefy ochrony konserwatorskiej obszarów i obiektów zabytkowych:

- 1) strefa „A” – strefa ścisłej ochrony konserwatorskiej, obejmuje obszar uznany za materialne świadectwo historyczne, na którym dawny układ przestrzenny lub jego elementy zachowały się w stanie nienaruszonym lub nieznacznie zniekształconym; w strefie tej zakłada się pierwszeństwo wymagań konserwatorskich nad wszelką działalnością inwestycyjną, gospodarczą i usługową,
- 2) strefa „B” – strefa ochrony konserwatorskiej (pośredniej), stanowi obszar obejmujący czytelne lecz nie dominujące historyczne zagospodarowanie, charakterystyczne w skali lokalnej; częściowo wypełniony oryginalną lub przekształconą zabudową historyczną z możliwymi ubytkami lub uzupełnieniami nową zabudową,
- 3) strefa „K” – strefa ochrony krajobrazu kulturowego obejmuje krajobraz integralnie związany z zespołem zabytkowym lub obszary ukształtowane w wyniku działalności ludzkiej – parki, cmentarze, aleje; tereny te mogą stanowić również integralną część obszarów chronionych strefą „A” lub „B”, jako rodzaj zabezpieczenia i ekspozycji form tradycyjnych,
- 4) strefa „E” – strefa ochrony ekspozycji obejmuje obszar stanowiący zabezpieczenie właściwego eksponowania zespołów, dominant zabytkowego układu oraz obiektów o szczególnych wartościach krajobrazowych.

Strefy ochrony konserwatorskiej stanowisk archeologicznych:

- 1) strefa „W II” – strefa częściowej ochrony konserwatorskiej stanowisk archeologicznych, dopuszczającej inwestowanie pod określonymi warunkami; obejmuje ona stanowiska ujęte w ewidencji służby ochrony zabytków
- 2) strefa „W III” – strefa ograniczonej ochrony konserwatorskiej stanowisk archeologicznych, polegającej na prowadzeniu interwencyjnych badań archeologicznych w przypadku podejmowania prac ziemnych; obejmuje ona stanowiska ujęte w ewidencji służby konserwatorskiej.

Dopuszcza się zmianę granic stref ochrony konserwatorskiej na etapie sporządzania miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, po uprzednim uzgodnieniu zmiany z właściwym wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Na terenach gdzie nie zostały udokumentowane stanowiska archeologiczne, w przypadku odkrycia, w trakcie prowadzenia robót budowlanych lub ziemnych, przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, iż jest on zabytkiem, zastosowanie mają przepisy odrębne.

W opracowaniu jest Plan ogólny Gminy Słubice, który ma zastąpić Studium. Studium zachowuje ważność do końca czerwca 2026 r.

• **Strategia Rozwoju Gminy Słubice 2025-2030 (projekt)**

Strategia Rozwoju Gminy Słubice 2025-2030 (projekt) została opracowana w 2024 r.

Strategia jest jednym z podstawowych instrumentów zarządzania – efektem procesu planowania strategicznego. Przez strategię – w najogólniejszym znaczeniu – można rozumieć sposób osiągania wyznaczonych celów poprzez sterowanie rozwojem. Strategia identyfikuje najistotniejsze problemy rozwojowe, formułuje misję, cele strategiczne oraz wariantowe opcje rozwoju odnoszące się do sposobów osiągania założonych celów. Określa też kierunki i granice działania władz publicznych.

Strategia to długookresowy plan działania określający strategiczne cele rozwoju gminy i przyjmujący niezbędne dla realizacji przyjętych zamierzeń rozwojowych priorytety. Ustalenia zawarte w Strategii stanowią podstawę do prowadzenia przez władze gminy długofalowej polityki społeczno-gospodarczej zmierzającej do stworzenia sprzyjających warunków do zrównoważonego rozwoju gospodarczego oraz zapewnienia jak najlepszych warunków życia mieszkańcom gminy.

Strategia zakłada następujące działania w zakresie dziedzictwa kulturowego:

- Opracowanie i wdrożenie Programu Opieki nad Zabytkami: dokument ten ma na celu określenie kierunków działań w zakresie ochrony i konserwacji zabytków na terenie gminy.
- Rewitalizacja obszarów zdegradowanych: planowane są działania rewitalizacyjne, które mogą obejmować również obiekty zabytkowe, przyczyniając się do ich odnowy i adaptacji do nowych funkcji.
- Współpraca z instytucjami kultury i organizacjami pozarządowymi: celem jest wspólne podejmowanie inicjatyw mających na celu promocję dziedzictwa kulturowego oraz organizację wydarzeń kulturalnych.

5.2. Charakterystyka krajobrazu kulturowego Gminy Słubice ze wskazaniem obszarów i obiektów o szczególnym znaczeniu

5.2.1. Charakterystyka gminy

Gmina Słubice to miejsko-wiejska usytuowana w zachodniej części województwa lubuskiego, w zachodniej części powiatu słubickiego, bezpośrednio przy granicy z Niemcami. Siedziba gminy to miasto Słubice. Gmina graniczy z następującymi jednostkami terytorialnymi:

- od zachodu przez granicę państwową na Odrze z największym przygranicznym miastem Niemiec wschodnich – Frankfurtem nad Odrą oraz powiatami Markisch – Oderland i Oder – Spree,
- od północy z gminą Górzycza,
- od wschodu z gminą Rzepin,
- od południa z gminą Cybinka.

W skład Gminy Słubice wchodzi 11 sołectw: Drzecin, Golice, Kunice, Kunowice, Lisów, Nowe Biskupice, Nowy Lubusz, Pławidło, Rybocice, Stare Biskupice, Świecko.

Według podziału fizycznogeograficznego Polski (J. Kondracki, 2001) gmina znajduje się w zasięgu następujących makroregionów: Pradolina Toruńsko-Eberswardzka, Pojezierze Lubuskie. Gmina Słubice leży w dolinie Odry, która stanowi jej zachodnią granicę i jednocześnie granicę państwową z Niemcami. Obszar ten jest bogaty w starorzecza, mokradła oraz inne formy terenów podmokłych, które tworzą siedliska dla wielu rzadkich i zagrożonych gatunków roślin i zwierząt

Na terenie gminy znajdują się liczne obszary objęte różnymi formami ochrony przyrody, w tym:

- Rezerwat przyrody „Łęgi koło Słubic” – leśny rezerwat chroniący lasy łąkowe;
- Obszary Natura 2000, takie jak: Słubicka Dolina Odry, Dolina Ilanki, Łęgi Słubickie, Ujście Ilanki, Dolina Pliszki, Ujście Wart;

- Obszary chronionego krajobrazu (OChK) – Nadwiślański Obszar Chronionego Krajobrazu;
- Użytki ekologiczne: Rozległe Bagna Nad Ilanką, Jezioro, Bagna Biskupickie, Przy Torach, Drześcińskie Bagna, Zakole;
- 4 pomniki przyrody.

5.2.2. Rys historyczny Gminy Słubice¹

Historia Słubic związana jest z historią Frankfurtu nad Odrą, jednego z wielu średniowiecznych miast lokacyjnych, którego początek określa się na rok 1226. Wówczas Henryk I Brodaty nadał prawo składu osadzie targowej z kościołem św. Mikołaja położonej po obu stronach Odry, zwanej prawdopodobnie Zliwitz. W akcie lokacyjnym Frankfurtu z 1253 r. Słubice występują jako Zbirvitz, nadane Vrankenvorde (później Frankfurt nad Odrą) wraz z 60 łanami po wsch. stronie rzeki. Jeszcze przed lokacją, po prawej stronie Odry znajdowała się osada wymieniana w dokumencie z 992 r., jako Zulbica.

Nowemu miastu przysługiwały liczne przywileje, co przyczyniło się do rozwoju gospodarczego Frankfurtu nad Odrą. Decydującym czynnikiem rozwoju ośrodka było jego położenie nad rzeką Odrą mającą charakter ważnego szlaku handlowego. Znaczenie handlowe miasta spowodowało, że w latach 1338-1516 należało ono do związku hanzeatyckiego. Ponadto o gospodarczym znaczeniu Frankfurtu świadczy obecność kupców żydowskich, którzy osiedli tam już w XIII w. Z 1399 r. pochodzi pierwsza pisemna wzmianka na temat cmentarza żydowskiego we Frankfurcie, położonego na prawobrzeżnym przedmieściu czyli w Słubicach. Przyjmuje się, że ten najstarszy, nadal istniejący cmentarz żydowski w Europie środkowo-wschodniej, założony został ok. 1280 r.

W 1249 r. ziemia lubuska przeszła w ręce Marchii Brandenburskiej – Wittelsbachów. W 1373 r. Frankfurt nad Odrą, dzięki staraniom cesarza rzymskiego i króla czeskiego Karola IV, stał się częścią Korony Królestwa Czech. Panowanie czeskie trwało 42 lata – do 1415 r., kiedy król rzymski i węgierski oraz namiestnik Królestwa Czeskiego, Zygmunt Luksemburski podarował Brandenburgię dynastii Hohenzollernów, którzy rządzą nią, do końca I wojny światowej.

Koniec prosperity Frankfurtu przyniosła wojna trzydziestoletnia (1618-1648), która spowodowała zniszczenia przedmieść, mostu oraz istotny upadek funkcji handlowej miasta. Po zawarciu pokoju miasto zaczęło powoli odżywać. W połowie XVIII w. rozwój Prus wiązał się z silną militaryzacją co spowodowało, że w 1770 r. we Frankfurcie stacjonowało 5 kompanii wojska. Dnia 12 sierpnia 1759 r. na polach pod Kunowicami rozegrano bitwę, w której koalicja austriacko-rosyjska pokonała armię Prus, nieomal doprowadzając do upadku państwa.

W prawobrzeżnych Słubicach w 1749 r. powstało najstarsze przedsiębiorstwo przemysłowe Frankfurtu nad Odrą, czyli fabryka wyrobów z wosku pszczelego oraz bielnik wosku. W latach 1777-1945 firmę prowadziła rodzina Harttungów. W 1769 r. do użytku oddano fabrykę jedwabiu, przebudowaną później na budynek mieszkalny.

W 1785 r. większość obszaru dzisiejszych Słubic znalazła się pod wodą wskutek wiosennej powodzi roztopowej. Jedyną śmiertelną ofiarą był siostrzeniec króla Fryderyka Wielkiego i komendant garnizonu Frankfurt nad Odrą, książę Leopold von Braunschweig-Wolfenbüttel, zwany potocznie Leopoldem Brunswickim. 1 sierpnia 1787 r. odsłonięto jego pomnik - najstarszy pomnik w historii całego Frankfurtu nad Odrą.

W XIX w. we wsiach w okolicach Słubic powstały liczne karczmy i zajazdy, chętnie odwiedzane przez mieszczaństwo Frankfurtu. W 1811 r. na tzw. Wzgórzach Żydowskich w Słubicach otwarto cmentarz miejski (Frankfurter Dammvorstadt-Friedhof), który od zakończenia wojny funkcjonował jako cmentarz komunalny.

¹ Marian Eckert, Tadeusz Umiński – Ziemia słubicko-rzepińska, Publikacja z 1965 r., wydana przez Lubuskie Towarzystwo Kultury w Zielonej Górze, Maria Rutowska (red.) – Słubice 1945-1995, Monografia wydana w 1996 r., slubice24.pl

Rozkwit przemysłu w Słubicach nastąpił w 2 poł. XIX w. Działalność rozwinęła m.in. fabryka broni Wilhelma Collatha i Georga Teschnera (ob. teren sklepu Biedronka przy ul. Kościuszki), a także odlewnia żelaza A. Guttmanna (ob. teren Galerii Prima). W 1898 r. we Frankfurcie ruszyła sieć tramwajowa, która przez most na Odrze docierała także do Słubic. W latach 1914-1927 pod kierunkiem Otto Morgenschweissa wybudowano Stadion SOSiR (ówcześnie Ostmarkstadion), na podstawie planów Grunewaldstadion w Berlinie. Budowali go rosyjscy jeńcy pojmieni podczas I wojny światowej.

W dniu 9 stycznia 1919 r. nalotu na Frankfurt dokonali powstańcy wielkopolscy – w odpowiedzi na dwudniowe niemieckie bombardowania poznańskiego lotniska Ławica. Po pierwszej wojnie światowej we Frankfurcie i okolicznych wsiach osiedliło się wielu przesiedleńców z Poznańskiego, Prus Zachodnich i Związku Radzieckiego.

W styczniu 1945 r. Frankfurt nad Odrą został ogłoszony twierdzą i choć szybko rozpoczęły się walki, Słubice nie uległy większym zniszczeniom. W lutym 1945 r. ludność cywilna została ewakuowana, a dnia 19 kwietnia 1945 r. Niemcy żołnierze wysadzili w powietrze kamienny most na Odrze. Walki w mieście trwały do dnia 20 kwietnia. Poległo w nich ponad 100 żołnierzy 11 korpusu pancernego gwardii 1 Frontu Białoruskiego i 7 Wojska Polskiego. Ku ich czci 22 lipca 1949 r. odsłonięto Pomnik Zwycięstwa i Braterstwa Broni na pl. Bohaterów.

Od 1945 r. prawobrzeżna część Frankfurtu – Słubice, jako samodzielne miasto, znajduje się pod administracją polską. W 1950 r. Słubice stały się stolicą powiatu rzepińskiego, przekształconego w 1959 r. w powiat słubicki. W latach 1975-1998 miasto należało do województwa gorzowskiego. W 1999 r., w ramach reformy administracyjnej, przywracającej trzystopniową strukturę podziału terytorialnego, utworzono powiat słubicki.

W 1972 r. Słubice rozpoczęły współpracę z Frankfurtem nad Odrą, otwarto wówczas przejście graniczne. W 1993 r. po raz pierwszy zwołano sesję dwóch miast jednocześnie – Frankfurtu nad Odrą i Słubic. W 1994 r. rozpoczęto budowę domów akademickich, a w 1995 r. – Collegium Polonicum, otwarte w 1998 r. W 1997 r. utworzono Kostrzyńsko-Słubicką Specjalną Strefę Ekonomiczną. W 2006 r. rozpoczęto budowę domu akademickiego „Forum”, a w 2008 w SMOK-u otwarto nową salę kinową.

• HISTORIA MIEJSCOWOŚCI GMINY SŁUBICE

Drzecin (niem. Trettin) – wzmiankowany w 1284 r. jako własność margrabiów askańskich Ottona IV i Waldemara. W 1308 r. wieś kupiona została przez magistrat Frankfurtu, a w 1422 r. – splądrowana przez czeskich husytów. W średniowieczu istniał tu kościół (filia kościoła w Kunowicach), którego ruiny zachowały się do dziś. W dokumentach z 1651 r. wzmiankowana jest szkoła elementarna. W latach 1873-1945 wieś wchodziła w skład powiatu Werststernberg w rejencji frankfurckiej pruskiej prowincji Brandenburgia.

Położenie topograficzne miejscowości umożliwiło budowę młynów wodnych, należących do miasta Frankfurt. Wzmianki o nich pochodzą z końca XVI w.: wielki młyn, tzw. stary młyn Bäckera z piłniarką w pobliżu oraz młyn Reetscha, należący do Biskupic. W 1785 r. w Drzecinie funkcjonowało leśnictwo, gospoda i kuźnia, młyn Bäckera i Wielki Młyn oraz folwark z owczarnią, który w 1809 r. należał do miasta Frankfurt. Wieś liczyła wówczas 279 mieszkańców w 48 gospodarstwach domowych. Wśród nich był sołtys lenny, 8 chłopów uwłaszczonych i 2 chłopów uwłaszczonych połowicznie, 16 kmieci uwłaszczonych, 11 budników/chałupników (wolni chłopci małorolni zajmujący się wyrobem lasu) i 10 komorników. Ponadto istniała kuźnia oraz 1753 morgowe gospodarstwo leśne. W 1815 r., w okolicach Drzecina, w dolinie rzeki Olchy rozpoczęto wydobycie torfu – do 1832 r., do wyczerpania zasobów.

Na mapie topograficznej z 1844 r. widać cztery młyny zlokalizowane wzdłuż potoku o nazwie Hühnerfließ płynącego 2 km na płd. od środka wsi. W 1864 r. wymieniane są dwa młyny wodne, leśniczówka oraz folwark pozostający w dzierżawie wieczystej. Wieś liczyła wówczas 64 domy mieszkalne z 631 mieszkańcami. Do młyna Beckera należały 2 budynki mieszkalne zamieszkałe przez 22 osoby. Do 1945 r. Drzecin pozostawał wsią chłopską podlegającą administracji miejskiej Frankfurtu nad Odrą. W 1939 r. były tu 133 gospodarstwa domowe i 485 mieszkańców.

Golice (niem. Gohlitz) – wieś wzmiankowana jako Goliz w 1317 r. w liście żelaznym margrabiów Waldemara i Jana do lubuskiego biskupa Stefana II. Posiadała wówczas 47 łąnów, z których kilka (tzw. wolnych) przeznaczonych było dla parafii kościelnej. Zachowany do dziś kościół pochodzi z końca XIII w. – początku XIV w. Golice wraz z osadą Górzycy i dziewięcioma innymi wsiami od początku stanowiły majątek margrabiów brandenburskich, którzy w latach 1252-1317 wymienili go z biskupem lubuskim na miasto Ośno Lubuskie. W poł. XIV w. frankfurcki patrycjusz Hokemann nabył w Golicach rozmaite prawa domeny, np. prawo do najstarszego niemieckiego podatku bezpośredniego i służb wozowych. Po sekularyzacji majątków kościelnych w Brandenburgii dobra obejmujące wieś Golice przypadły w 1598 r. elektorom i zostały wcielone do dóbr skarbowych, podlegając urzędowi tych dóbr w Pamięcinie. W XIX w. majątek przeszedł w posiadanie książąt pruskich, jako królewskie mienie niepodzielne.

W 1809 r. w Golicach znajdowało się 48 gospodarstw, zamieszkałych przez 289 osób, w tym wójta lennego, 16 uwłaszczonych chłopów, 10 uwłaszczonych kmieci i 3 komorników. W 1864 r. wymienionych jest 61 gospodarstw i 597 mieszkańców. Wieś posiadała wiatrak, cegielnię oraz majątek, podległy zarządowi niepodzielnych dóbr królewskich w Pamięcinie. W tym okresie Golice były zamożną wsią, żyjącą prawdopodobnie z rolnictwa i z wikliniarstwa. W 1939 r. w Golicach mieszkało jedynie 369 mieszkańców na obszarze liczącym 1323 hektarów. W latach 1873-1945 wieś wchodziła w skład powiatu Werststernberg w rejencji frankfurckiej pruskiej prowincji Brandenburgia.

Kunice (Kunice Odrzańskie, niem. Kunitz) – wieś przygraniczna, po zach. stronie Odry znajduje się Kunitz-Loose – do 1945 r. lewobrzeżna część Kunic. Wieś wzmiankowana jest po raz pierwszy w liście żelaznym księcia Leszka Krakowskiego z 1282 r. W 1373 r. magistrat Frankfurtu nabył Kunice jako lenno. Wieś została zniszczona i splądrowana przez wojska szwedzkie w czasie wojny trzydziestoletniej.

W 1809 r. w Kunicach wymieniany jest wójt lenny, 13 chłopów uwłaszczonych, 9 kmieci uwłaszczonych połowicznie, 20 chałupników, 9 ubogich chłopów bezrolnych, 1 kołodziej, 1 kuźnia oraz 1 gospodarstwo leśne z ponad 1564 morgami lasu. Miejscowość posiadała 60 gospodarstw domowych z łącznie 354 mieszkańcami. W okolicach miejscowości musiało nastąpić poważne przemieszczenie się koryta Odry, ponieważ jeszcze w poł. XIX wieku tzw. Kunickie Łazy (Kunitzer Loose) i kunicka cegielnia leżały na lewym brzegu rzeki.

Spis ludności z 1939 r. wykazał 895 mieszkańców i 261 gospodarstw domowych. Na pocz. XX w. uruchomiono przeprawę promową – prom linowy już w 1937 r. został zakwalifikowany jako techniczny zabytek kultury. W latach 1873-1945 wieś wchodziła w skład powiatu Werststernberg w rejencji frankfurckiej pruskiej prowincji Brandenburgia.

Kunowice (niem. Kunersdorf), d. Kunowsko) – w skład dzisiejszych Kunowic wchodziło niegdyś wiele zabudowanych terenów, nie tylko główna miejscowość, ale i m.in. gospoda „Miasto Berlin” osiedle ziemskie Laudona czy tzw. owczarnia gruntowa.

Wieś wzmiankowana jest po raz pierwszy w 1399 r.: margrabia Jost von Mahren zezwolił członkom frankfurckiej rady miejskiej na zakup wsi Cunrathsdorf z urzędem sołtysa lennego, a także dwóch młynów wodnych, udzielając zgody na włączenie ich do majątku skarbu miasta. W końcu XVI w. wójt lenny z Kunowic posiadał – oprócz sześciu łąnów wolnych od danin – jedną wolną owczarnię. Prawdopodobnie dała ona początek owczemu folwarkowi, wzmiankowanemu w 1622 r., do którego w 1694 r. dodano sześć lennych łąnów sołtysich.

Dnia 12 sierpnia 1759 r. na polach tej wsi rozegrano jedną z najkrwawszych bitew wojny siedmioletniej. W przeddzień bitwy Rosjanie spalili Kunowice. Spalony kościół odbudowano już w 1799 r., z kamienia i cegły.

Od 1806 r. Kunowice znajdowały się pod okupacją francuską, wieś opuścił sołtys i zarządca folwarku. W 1809 r. w miejscowości mieszkało 14 chłopów w pełni uwłaszczonych, 12 w pełni uwłaszczonych kmieci, 7 chałupników i 6 komorników, funkcjonowała kuźnia, młyn wodny i gospodarstwo leśne o powierzchni 5641 morgów. W 39 gospodarstwach domowych żyło 275 mieszkańców. Oficjalnie w skład Kunowic wchodziły też

Wzgórza Żydowskie i znajdujący się na nich cmentarz gminy żydowskiej we Frankfurcie nad Odrą. Teren ten włączono później do prawobrzeżnej dzielnicy Frankfurtu – Dammvorstadt .

W 1850 r. istniało tu 60 budynków mieszkalnych, folwark skarbowy, wiatrak i młyn wodny, prochownia, pralnia, browar i gospodarstwo leśne. W 1861 r. magistrat Frankfurtu sprzedał część lasów kunowickich skarbowi wojskowemu, który zezwolił utworzyć w tym miejscu plac ćwiczeń. Od około 1930 r. część tego terenu wykorzystywana była jako lotnisko wojskowe.

Na początku XX w. Kunowice były wsią wyłącznie chłopską, z niewielką liczbą zakładów rzemieślniczych. Duży wpływ na rozwój gospodarczy miejscowości miało wybudowanie trasy kolei wąskotorowej między Kunowicami a Cybinką. Kolej rozpoczęła działalność 1 września 1907 r. W latach następnych powstało kilka zakładów rzemieślniczych, tj. warsztaty kołodziejskie, tartaki, cegielnia, zakład budowlany, ślusarnia produkująca rowery, a nawet zakład budowy maszyn.

W latach 1939-1941 w lesie opodal szosy do Rzepina istniał obóz dla polskich jeńców wojennych, podległy Stalagowi III C w Drzewicy, z którego kilkuset jeńców pracowało przy budowie autostrady Berlin – Poznań. W lutym 1945 r. 11 korpus pancerny Armii Radzieckiej zdobył Kunowice. W walkach poległo 44 żołnierzy i oficerów. Dla uczczenia ofiar już w 1945r. postawiono pomnik. W czasie działań wojennych wieś mocno ucierpiała, po raz kolejny został doszczętnie zniszczony kościół; w latach 80. XX w. wzniesiono nową świątynię, konsekrowaną w 1985r.

W latach 1873-1945 wieś wchodziła w skład powiatu Werststernberg w rejencji frankfurckiej pruskiej prowincji Brandenburgia.

Lisów (niem. Leissow, od 1938 r. Leißow) – wzmiankowany po raz pierwszy w 1411 r. w rejestrze pałacowym komturii joannitów w Łagowie. Niemniej jest to teren osadniczy od XI w. Losy Lisowa są ściśle powiązane z sąsiednim folwarkiem Biskupice, do którego należał. Dopiero w 1802 r., wraz ze zniesieniem pańszczyzny w Lisowie zaczęli osiedlać się również wolni chłopci. W latach 1802-1808 wieś znajdowała się pod okupacją francuską.

W 1864r. w Lisowie istniało 38 budynków mieszkalnych z 330 mieszkańcami. W tym okresie do wsi należał młyn wodny (Leissower Mühle), zlokalizowany ok. 2 km na płn.-wsch. od wsi. W 1939 r. w Lisowie mieszkało 228 osób, a powierzchnia całkowita wsi liczyła 674 ha. W latach 1873-1945 wieś wchodziła w skład powiatu Werststernberg w rejencji frankfurckiej pruskiej prowincji Brandenburgia.

Nowe Biskupice (niem. Neu Bischofsee) – były leśnictwem zarządzającym majątkami leśnymi folwarku skarbowego w Biskupicach. Skrajną część tego gospodarstwa leśnego wycięto w 1822 r. w celu wydobywania tu torfu. Wzdłuż drogi do Kowalowa (Kohlow) wzniesiono domy dla zatrudnionych tu robotników. W płn.-zach. części tej robotniczej kolonii znajdował się cmentarz. Na mapie topograficznej z 1822 r., na wsch. od leśnictwa widnieje tzw. wał szwedzki, przebiegający z płn. – wsch. na płn. – zach., którego dłuższy odcinek stanowi granicę między lasem a polami i który przebiega dalej, powyżej Jeziora Świętego. Znaczenie historyczne wału jest nieznanne.

W 1864 r. w kolonii istniała budka przydrożna, gdzie uiszczano opłatę za korzystanie z drogi oraz wiatraka. Miejscowość liczyła wtedy 201 osób żyjących w 24 budynkach mieszkalnych. W pocz. XX w. istniało tu leśnictwo zarządzające obszarem leśnym folwarku skarbowego w Biskupicach. W latach 1873-1945 wchodziła w skład powiatu Werststernberg w rejencji frankfurckiej pruskiej prowincji Brandenburgia.

Nowy Lubusz (w tym Kolonia Lubusz, niem. NeuLebus) – wieś powstała w 1765 r. pod nazwą Kolonia Lubusz (niem. Kolonie Lebus) na polecenie króla Fryderyka II Wielkiego, a w 1784 r. uległa powiększeniu. Kolonii przydzielono parcelę wielkości 110 morgów, która jeszcze ok. 1850 r. składała się w równych częściach z gruntów uprawnych i łąk. Osadnicy posiadali niewielkie działki ogrodowe. W 1856 r. były tam 23 budynki mieszkalne i 30 budynków gospodarczych oraz 200 mieszkańców.

W 1864 r. Nowy Lubusz odnotowany jest jako kolonia urzędu skarbowego we Frankfurcie. Parafia osady Nowy Lubusz przynależała do Lebus – po zach. stronie Odry. Około poł. XIX w. w kolonii istniał cmentarz i szkoła.

W latach 1873-1945 r. wieś wchodziła w skład powiatu Leubus w rejencji frankfurckiej pruskiej prowincji Brandenburgia. Teren dawnego powiatu leży obecnie w kraju związkowym Brandenburgia w powiatach Märkisch – Oderlandi Oder – Spree. W 1945 r. Polsce przypadł wsch. skrawek powiatu z miejscowościami Nowy Lubusz i Pławidło. Siedzibą powiatu i miejscowego landratu był Frankfurt nad Odrą, a od 1863 – Seelow.

Około 3 km od osady w dół rzeki istnieje wycięcie w wale oraz nasyp drogowy, umocniony brukiem, co wskazuje na lokalizację tu przystani promu, który łączył niegdyś Nowy Lubusz z miejscowością Leubus.

Pławidło (niem. Tirpitz) – wieś wchodziła w skład powiatu Leubus. Załążek wsi stanowił tzw. Folwark Łąkowy (Łęgowy), położony nad Odrą, ok. 9 km na płn. od Słubic, widoczny na mapie z 1844 r. i wzmiankowany w 1864 r. jako własność urzędu w Leubus. Ponadto istniały tu trzy inne budynki mieszkalne, zamieszkałe łącznie przez 43 mieszkańców.

Lokacja wsi miała miejsce w końcu XIX w., w końcowej fazie procesu kolonizacji obszaru błot nadodrzańskich, którą zajmował się magistrat frankfurcki. Pierwotna nazwa – Tirpitz wywodziła się od nazwiska admirała Alfreda von Tirpitz (zm. 1930 r.), którego rodzina w pocz. XX w. wybudowała prawdopodobnie dwór we wsi.

W 1918 r. frankfurcki przewodniczący okręgu regencyjnego w stanie spoczynku – von Schwerin oraz radca stanu – F. Otto, przewodniczący rady nadzorczej i dyrektor naczelny spółki ziemskiej „Własna Skiba”, przekazali folwark (określany jako Majątek Tirpitz) protestanckiemu pastorowi Immanuelowi Winklerowi. Winkler, reprezentujący niemieckich kolonistów z płd. Rosji, którzy wrócili do Niemiec po Rewolucji Październikowej i po I wojnie światowej, nabył dla nich ziemię do zasiedlenia. W latach 1919-1921 na ziemi byłego Folwarku Łęgowego powstały zagrody dla 35 rodzin. Aby poprawić komunikację z nową kolonią rozbudowano drogę i ok. 1920 r. przedłużono ją w kierunku płd. aż do Frankfurtu.

Po II wojnie światowej początkowo wieś funkcjonowała pod spolszczoną nazwą Tyrpice, którą następnie zmieniono na Pławidło, nawiązując do topografii obszaru.

Rybovice (niem. Reipzig) – stanowiły grupę mniej lub bardziej powiązanych ze sobą ciągów zabudowy, m.in.: Rosiejewo (Pulverkrug), Śródmorze (Am Spring), zagroda Wenera (Weners Établissement) oraz Zielony Bór (Grünetisch). Wieś rozlokowana jest na płaskowyżu, którego zbocze łagodnie opada w kierunku niziny Odry. Historyczne nazwy wzniesień, położonych na płn. od wsi to: Wzgórza Czyżykowe (Zeisigberge), Wzgórza Krzaczaste lub Bukowe (Büschenerberge) oraz dębczak lub dębianki (Dübbenzberge).

Osada wzmiankowana jest w 1311 r.: margrabia Waldemar przekazał ją klasztorowi w Neuzelle. Miała wówczas powierzchnię 50 łanów, majątek sołtysa i jeden młyn. W 1437 r. nabył ją magistrat miasta Frankfurt nad Odrą, a w 1588 r. dokupił dwa sąsiednie gospodarstwa chłopskie, zakładając tu folwark. Kościół w Rybolicach pochodził prawdopodobnie z czasu przynależności wsi do klasztoru w Neuzelle. Wraz z wieloma innymi domami i fabryką papieru został zniszczony przez wojska rosyjskie w następstwie bitwy pod Kunowicami w 1759 r. Odbudowano go w zmienionej formie przed 1775 r.

Istniejąca we wsi fabryka papieru, napędzana wodą, w latach 1535-1571 była eksploatowana przez frankfurcki magistrat. W 1595 r. oddano ją w wieczystą dzierżawę wraz z 35 małymi morgami gruntu. Spalona w 1759 r. została odbudowana i ponownie wydzierżawiona. W związku z rozwojem sukiennictwa we Frankfurcie w XVI w., w Rybolicach, najpóźniej w 1551 r., wybudowano folusz napędzany wodami Ilanki.

W końcu XVI w. we wsi istniał też młyn miedzi, dzierżawiony przez kowala. Rybovice były jednym z najbardziej intratnych majątków Frankfurtu. Oprócz wójta lennego, mieszkało tu 17 chłopów całkowicie uwłaszczonych, 18 całkowicie uwłaszczonych kmieci, 18 chałupników (budników), 9 komorników, była kuźnia i gospodarstwo leśne o powierzchni ponad 3188 morgów oraz młyny. W 66 gospodarstwach domowych żyło 400 mieszkańców. Do Rybolic należała gospoda „Pod Prochownią”, powiązana z ekspozyturą poczty, leżąca przy tzw. kolei kamiennej z Frankfurtu do Krosna.

W 1939 r. mieszkało we wsi 856 osób, wieś dysponowała obszarem o wielkości 1229,7 ha oraz bogatym majątkiem leśnym.

Stare Biskupice (niem. Bischofsee) – najstarsza zachowana wzmianka o miejscowości, gdzie użyto nazwy „Biscouisse”, znajduje się w rejestrze dziesięciny biskupstwa lubuskiego z ok. 1400 r., kiedy biskupem lubuskim był czeski duchowny Jan III z Borsznic, a siedziba biskupstwa mieściła się w Fürstenwalde nad Szprewą.

W 1412 r. wieś stała się lennem braci Rotsche, w 1517 r. została kupiona przez burmistrza Frankfurtu nad Odrą Nickela Kune, łącznie z sądem, lennem kościelnym zakonu joannitów, młynem oraz stawem młyńskim. W 1517 r. syn Kunego sprzedał lenno rodzinie von Wedel, wzmiankowanej jeszcze w 1598 r., a ok. 1640 r. przeszło ono w posiadanie rady miejskiej we Frankfurcie nad Odrą, która później za długi zmuszona została odstąpić Stare Biskupice oraz Lisów księciu elektorowi Fryderykowi Wilhelmowi. Wieś została przekształcona w suwerenną domenę elektora, potem sprzedana rodzinie von Bredow, ale już w 1734 r. odkupiona przez skarbiec królewski. Zakon joannitów nadal wysuwał roszczenia z tytułu zwierzchnictwa lennego.

W 1864 r. Stare Biskupice były folwarkiem szlacheckim należącym do urzędu podatkowego (skarbowego) we Frankfurcie nad Odrą. Wieś liczyła 20 domów mieszkalnych i 205 mieszkańców. W płd. – zach. części wsi zlokalizowano założenie folwarczne, którego pozostałością jest dwór i resztki zabudowy folwarcznej

Kościół, stojący tu już w XVIII w., stanowił filię kościoła w Golicach. W 1782 r. został zniszczony wskutek uderzenia pioruna. W 1796 r. odbudowano go w formie kaplicy w konstrukcji szkieletowej. Szybki wzrost liczby mieszkańców w 2 poł. XIX w. wymusił potrzebę budowy nowego kościoła, który poświęcono w 1867 r. W latach 1873-1945 r. wieś wchodziła w skład powiatu Weststernberg w rejencji frankfurckiej pruskiej prowincji.

Świecko (niem. Schwetig) – pierwsza wzmianka o wsi pochodzi z 1354 r. Od XIV w. Świecko należało do rodziny von Lossow. W 1345 r. wieś kupił magistrat miasta Frankfurt. W tym czasie mieszkało tu 17 chłopów i sześciu kmieci – na dwunastu łanach powierzchni. Ponadto na jednym łanie wolnym od danin gospodarował wójt lenny. Świecko należało wtedy do parafii w Rybolicach.

Podobnie jak inne wsie skarbowe Frankfurtu nad Odrą, Świecko ucierpiało w wyniku nieszczęść dziejowych. Udokumentowane jest zajęcie wsi przez wojska Napoleona podczas jego ofensywy na Królewiec w Prusach Wschodnich. 13 czerwca 1855 r. spłonęło w Świecku 20 domów mieszkalnych i prawie tyle samo stodoł. W 1939 r. Świecko liczyło 621 mieszkańców żyjących w 186 gospodarstwach domowych.

W 1940 r. otwarto w Świecku tzw. karny obóz pracy wychowawczej, podlegający Gestapo. Do momentu jego ewakuacji – pod koniec stycznia 1945 r. przebywało w nim średnio 1100-1500 jeńców wojennych i robotników przymusowych różnych narodowości, w znacznej liczbie Żydów. Pracowali przy budowie autostrady, w obozowej żwirowni, nad rzeką, przy załadunku i wyładunku wagonów towarowych we Frankfurcie, w miejskiej elektrowni i gazowni, w fabryce konserw oraz w rolnictwie. Więźniów pochodzenia żydowskiego, którzy ponieśli śmierć, chowano początkowo na pobliskim frankfurckim cmentarzu żydowskim. W styczniu 1945 r. Świecko wraz z Kunowicami ogłoszone zostało twierdzą, stało się miejscem bezpośrednich walk. W kilka tygodni później miejscowość została kompletnie zniszczona. W końcu marca 1945 r. obóz został ewakuowany. Przed wyruszeniem transportu na zach. więźniowie musieli wykopać jeszcze okopy wokół Frankfurtu. W trakcie opuszczania obozu w baraku sanitarnym zamknięto około 100 osób chorych, a następnie barak spalono. Po zakończeniu wojny w 1945 r. pamięci ofiar poświęcono skromny obelisk. Dziś znajduje się tu mурowany pomnik z białego granitu z przełamaną żelazną kratą. Tekst tablicy pamiątkowej brzmi: „Dla uczczenia pamięci więźniów obozu karnego w świecku, którzy byli torturowani i ginęli z rąk hitlerowskich faszystów w latach 1940-1945.

5.3. Krajobraz kulturowy gminy – dziedzictwo materialne Gminy Ślubice

Krajobraz kulturowy jest indywidualnym wizerunkiem miejsca, łączącym elementy przyrody, klimatu i ukształtowania terenu oraz zachodzących na tym terenie procesów politycznych, gospodarczych, społecznych i kulturowych, związanych z działalnością człowieka. Ujawnia się poprzez dziedzictwo materialne – kształtujące krajobraz przyrodniczy na przestrzeni dziejów oraz dziedzictwo niematerialne – zwyczaje, przekaz ustny, wiedzę i umiejętności, także związane z nimi przedmioty i przestrzeń kulturową, które są przekazywane z pokolenia na pokolenie i odtwarzane przez ludzi w relacji z ich środowiskiem, historią i stosunkiem do przyrody. Krajobraz kulturowy jest źródłem poczucia tożsamości i ciągłości. Jego ochrona jest najistotniejszym czynnikiem kształtowania tożsamości i osobowości mieszkańców, by mogli identyfikować się ze swoją gminą oraz zrozumieć jego historię.

Materialne dziedzictwo kulturowe gminy to cały dorobek materialny wszystkich pokoleń, jakie zamieszkiwały to miejsce. Są to zarówno układy przestrzenne miejscowości wraz z terenami zieleni komponowanej, powstałe przez stulecia budowle i zastosowane w nich rozwiązania architektoniczne, jak również zabytki ruchome w nich zgromadzone oraz zabytki archeologiczne.

5.3.1. Historyczne układy przestrzenne na terenie gminy

Zabytkowe układy przestrzenne to założenia miejskie i wiejskie zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym sieci ulic lub sieci dróg. Są to zarówno urbanistyczne układy miast, ruralistyczne układy wsi, także mniejsze zespoły: założenia pałacowo-folwarczne, często połączone z parkami, kościoły i cmentarze przykościelne czy inne cmentarze.

• UKŁAD URBANISTYCZNY SŁUBIC

Układ urbanistyczny. Obecne miasto wykształciło się z dawnego, zarzecznego przedmieścia Frankfurtu nad Odrą, zorganizowanego przy średniowiecznym szlaku handlowym z Berlina do Poznania. Miasto charakteryzuje się radialnym układem ulic i dróg zbiegających się w punkcie przeprawy do Frankfurtu nad Odrą. Układ ten ukształtowany został wzdłuż starych traktów handlowych. Historyczna zabudowa zlokalizowana jest wzdłuż głównych ulic: Jedności Robotniczej, Kopernika, 1-go Maja, Wojska Polskiego, Słowiańska, Kościuszki, Żeromskiego oraz Plac Przyjaźni. Są to w większości budynki z 4 ćw. XIX w.-1 ćw. XX w. o historyzującym wystroju fasad.

Początkiem przedmieścia była osada Zulbica. Prawdopodobnie znajdowała się w pobliżu miejsca przeprawy przez Odrę, gdzie później zbudowano most. Pierwsza wzmianka o istnieniu mostu we Frankfurcie pochodzi z 1324 r., choć mógł istnieć wcześniej. Drogi z Frankfurtu w kierunku Krosna Odrzańskiego strzegła, usytuowana na wzgórzu, warownia zwana „Krowim Grodem”, wzmiankowana w 1399 r. Po wojnie 30-letniej podupadła, a pod koniec XVIII w. istniejące budynki rozebrano. Już w XVI w. ta część miasta przedstawiana była, jako droga ku Wrocławowi, która w płd.-wsch. części Ślubic rozwidlała się na gościńce prowadzące do Wielkopolski i na Śląsk.

W pierwszej połowie XVII w. przedmieście otoczono czworokątnym szańcem bastionowym, później kilkakrotnie rozbudowywany. W XVIII w. nastąpił rozwój przedmieścia za sprawą nowo powstających manufaktur, fabryk i domów mieszkalnych, a także budynków koszarowych. Wytyczono nowe ulice oraz place, przy których zaczęła powstawać zabudowa. W XIX w. przedmieście zaczęło nabierać cech miejskich. Wzrastał udział terenów zabudowanych, w miejsce zagród wiejskich wznoszono dwukondygnacyjne kamienice czynszowe. Na przełomie XIX i XX w. zaczęły pojawiać się kamienice kilkukondygnacyjne, a także wille o charakterze podmiejskim.

Budowa nowego mostu na Odrze w latach 1893-1895 przyczyniła się do poprawy komunikacji między Frankfurtem i Dammvorstadt oraz usprawniła ruch na samym przedmieściu poprzez wytyczenie obecnej ulicy

Jedności Robotniczej (Friedrichstrasse). Istotnym przedsięwzięciem podnoszącym rangę osiedla stał się Stadion Marchii Wschodniej.

W latach 30. na peryferiach Słubic powstało kilka dzielnic z domami jedno- i kilkuludowymi: ul. Sportowa, Jagiełły, Konstytucji 3-go Maja i Kanałowa. W momencie wkroczenia Armii Czerwonej, zniszczeniu uległo ok. 30% zabudowań Słubic. Straty wynikały głównie z ostrzału prowadzonego przez żołnierzy radzieckich świętujących zdobycie miasta.

W okresie PRL zasięg zabudowy o charakterze miejskim nie powiększył się w zasadniczy sposób. Skoncentrowano się przede wszystkim na rozbiórcze zniszczonych domów oraz takich, których utrzymanie było ekonomicznie nieuzasadnione, a materiał mógł być wtórnie wykorzystany. Zabudowano głównie tereny po zniszczonej zabudowie, np. osiedle Słowiańskie czy pawilony handlowe w centrum miasta.

• UKŁADY RURALISTYCZNE

Wsie posiadają wartości kulturowe, których wartość określają czynniki takie jak stan zachowania pierwotnego rozplanowania i charakter oraz stan zachowania ich zabudowy. Stan zasobu tej kategorii na terenie gminy Słubice nie został w pełni rozpoznany. Żaden z układów ruralistycznych nie został wpisany do rejestru zabytków, kilka chronionych jest zapisami w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

Większość wsi na terenie gminy powstała w okresie średniowiecza, niektóre przed lokacją na prawie niemieckim. Miejscowości te posiadają najczęściej plan owalnic lub wielodrożnicy. Na początku XIII w. nastąpiło upowszechnienie gospodarki czynszowej, co spowodowało akcję porządkowania przestrzeni wsi, czyli scalania rozproszonych osad i nadawania im racjonalnych planów. Przeobrażone lub nowo założone wsie otrzymały układy owalnic, ulicówek i łańcuchówek. Owalnica jest wsią o zabudowie zwartej, posadowioną wokół centralnego placu, tzw. nawsia, niekiedy ze znajdującym się w jego obrębie naturalnym lub sztucznym stawem.

Zasadnicza sieć osadnictwa wiejskiego ukształtowała się w okresie od XIII do XIV w. Ponowny ruch osiedleńczy rozwinął się w XVI w., wraz z rozwojem gospodarki folwarczej, karczunkiem lasów oraz przejmowaniem pod uprawy gorszych gleb. Przy folwarkach oddalonych od wsi powstawały nieduże osady, najczęściej rzędówki – układ z mniej zwartą zabudową po jednej stronie drogi.

Proces industrializacji w XIX w. wywarł wpływ na rozwój przestrzenny wielu wsi. Rozwinęły się one w wielodrożnice, a pierwotny plan owalnic często tracił na czytelności. Kulturowo cenniejsze są te układy, które pomimo rozwoju przestrzennego zachowały czytelność dawnego planu i które łączą w sobie elementy pierwotne z powstałymi w czasach kapitalizmu. Wsie zakładane w XIX w., charakteryzują się zabudową typu zagrodowego, rozproszoną i usytuowaną na niewielkich wyniesieniach terenu.

Na wartość ruralistyki wpływ ma zabudowa. Drewniane, stare domy zastąpione zostały w XIX-XX w. murowanymi. Jednak nowe budynki usytuowane są na historycznym miejscu i historycznym układzie, dzięki czemu dzisiejszy obraz wsi koresponduje z historycznym. Pomimo niekorzystnych ingerencji, znaczna część wsi gminy zachowała ład i harmonię w kompozycji.

W gminie Słubice na uwagę zasługują układy ruralistyczne kilku miejscowości – przede wszystkim średniowieczne owalnicowe założenia wsi Lisów, Rybocice, Stare Biskupice, Golice i Drzecin. Ich zagospodarowanie powinno uwzględniać wymogi wynikające z ochrony konserwatorskiej oraz zapewniać prawidłową ekspozycję pierwotnego założenia.

Rybocice – to dawna osada rybacka, średniowieczna wieś o układzie owalnic z rozwinięciem wielodrożnicowym. Zachowane nawsie rozciąga się wzdłuż krawędzi brzegu Iłanki. W jego najwyższym miejscu stoi kościół otoczony cmentarzem. Od wsch. krańca nawsia rozgałęzia się odnoga uliczna (widoczna na mapie z 1844 r.), zabudowana po obu stronach. Prawdopodobnie osiedlała się tu służba, która po zniesieniu pracy pańszczyźnianej potrzebna była do pracy w folwarku zlokalizowanym na płn.-wsch. od mostu przez Iłankę. Droga wiejska przecinająca nawsie, zaprojektowana częściowo jako aleja lipowa, posiadała brukową nawierzchnię, obok biegiły trakty dla furmanek konnych. Istniejące tu zagrody chłopskie, zabudowane z trzech stron, odgrodzone są od ulicy płotami ze sztachet, stojącymi na ceglanych podmurówkach. Reprezentacyjne budynki mieszkalne są przykładem typowych form zabudowy, powszechnych w końcu XIX w. Na płn.-wsch.

krańcu wsi zachowały się zabudowania byłego folwarku, z mocno przekształconym domem dzierżawcy i podłużnymi budynkami stajennymi.

Golice – to średniowieczna owalnica z wrzecionowatym nawsiem, posiadają dobrze zachowany układ przestrzenny. Jej najstarsza część wraz z kościołem zlokalizowana jest wzdłuż drogi ze Słubic w kierunku Kostrzyna. Jej najstarsza część wraz z kościołem zlokalizowana jest wzdłuż drogi ze Słubic w kierunku Kostrzyna. Ta część wsi rozszerza się w kierunku płn. – przy ul. Słubickiej, wzdłuż skrzyżowania dróg wschód – zachód, tworząc kolejne wnętrza przestrzenne – bocznej owalnicy. Tutaj znajduje się kilka dużych, stosunkowo dobrze zachowanych gospodarstw, których zabudowa pochodzi z 4 ćw. XIX w. Osobliwością wsi są wielkie gołębniki, z których zachowały się jeszcze dwa. Zachował się również budynek gospody Schulza (ul. Jasna 1) z salą taneczną. Pozostała zabudowa pochodzi z XIX-XX w.

Drzecin – w tej średniowiecznej wsi również można rozpoznać układ owalnicy z nawsiem, rozwiniętej w wielodrożnicę. Nawsie rozciąga się z płn. – zach. na pld. – wsch., zakolem przylegając do zbocza wsch. brzegu doliny Odry. Biegąca prawym brzegiem Odry szosa ze Słubic dochodziła do placu, przecinając w poprzek jego zach. część. Jej rozbudowa na odcinku między Słubicami a Kostrzynem zmieniła ten układ, zacierając charakter owalnicy. Na płn., przy szosie wylotowej zachowały się fragmenty folwarku. Na pld. krańcu nawsia widoczne jest rozgałęzienie szosy: na płn. – do Lisowa, na wsch. – do Starych Biskupic oraz na pld. – w kierunku dawnego frankfurckiego lasu podmiejskiego oraz do młynów nad potokiem Hühner Fließ. Wśród zabudowy najstarszy jest budynek bez numeru zlokalizowany poniżej nawsia przy dzisiejszej trasie przelotowej – z poł. XIX w. Dobrze zachowane są budynki nr 11 i nr 36 przy płn. części nawsia, posiadające – typowe dla mniejszych i średnich domów chłopskich ostatniej ćw. XIX w. – proste fasady o klasycystycznym wyglądzie wskazujące na wpływy zabudowy miejskiej.

Lisów – obecny układ wsi ukształtował w 2 poł. XIX w. Powstało wówczas nawsie zlokalizowane w płn. części wsi, wzdłuż biegnącej przez wieś drogi. Staw, widoczny na mapach z XIX w., znajduje się w pld. części wsi. W części pld. – wsch., na wzniesieniu usytuowany jest kościół. Zabudowa to domy mieszkalne, stajnie i stodoły, typowe dla tradycji pruskiego budownictwa wiejskiego. Zachowany szachulcowy dom z podcieniami nr 22 z XVIII/XIX w. (wpisany do rejestru zabytków), w 2013 r. został przeniesiony do skansenu w Ochli. Domy nr 28 i 34 prezentują popularny typ zabudowy z poł. XIX w.

Stare Biskupice – są zaułkową owalnicą z folwarkiem. **Kunice** – wielodrożnicą, **Kunowice i Świecko** – wsie zaułkowe, ob. wielodrożnice, **dawne Rosiejewo (ob. Rybocice)** – wielodrożnica, osada fabryczna. **Nowe Biskupice** – typowa wieś kolonizacyjna w układzie liniowym z zabudową obustronną wzdłuż jednej drogi, zaś **Pławidło** – ulicówką z dworem i zabudową folwarczną w płn. krańcu wsi, przy zakręcie drogi.

5.3.2. Architektura i budownictwo

• OBIEKTY CHRONIONE WPISEM DO REJESTRU ZABYTKÓW

Budynek szkolny (ob. Szkoły Podstawowej Nr 1), przy ul. Wojska Polskiego 1 w Słubicach – wzniesiony w 1893 r., stanowi przykład pruskiego budownictwa użyteczności publicznej z przełomu XIX/XX w. Po II wojnie światowej, w czerwcu 1945 r., w budynku zorganizowano pierwszą w Słubicach szkołę, która z czasem przekształciła się w obecną Szkołę Podstawową nr 1. W latach 1986-1994 przeprowadzono rozbudowę szkoły, a w 1997 r. nadano jej imię Mikołaja Kopernika.

Trójkondygnacyjny, wieloosiowy budynek na rzucie prostokąta, z niską kondygnacją poddasza, płasko nakryty, z nieco niższym i węższym, trójosiowym aneksem od strony pld. i wydatnym niższym, dwuosiowym ryzalitem klatki schodowej pośrodku ściany zach. Elewacje licowane żółtą cegłą klinkierową, dzielone dekoracyjnymi fryzami i gzymsami z cegły czerwonej. Ściany rozczłonkowane regularnie rozmieszczonymi oknami zamkniętymi łukiem odcinkowym, w nadprożach zwieńczonymi tynkowaną płyciną, osadzonymi w płytkich wnękach. Okna ryzalitu szersze zwieńczone odcinkowym gzymsem na kroksztynach. Podobnie

ramowane otwory drzwi zwieńczone prostym odcinkiem gzymsu poprzedzonym rzędem konturowych blend arkadkowych.

Elewacja frontowa byłego kina „Piaśt” przy ul. Jedności Robotniczej 9-10 w Słubicach – budynek kina Filmpalast Friedrichstraße zaprojektowany przez niemieckiego architekta A. Rebigera z Berlina-Charlottenburg, wykonany przy współdziałaniu rzeźbiarza Georga z Fürstenberg z Frankfurtu oraz berlińskiego malarza Kujawy. Wzniesiony został w 1924 r. w stylu ekspresjonizmu z elementami art déco. Uroczyste otwarcie nastąpiło w 1925 r.

W 1930 r. kino zamknięto, a budynek wykorzystywano jako salę taneczną „Elyseum”. Sztukateria fasady pozostała niezmienną, wybito dodatkowe wyjście. Obiekt powrócił do pierwotnej funkcji w 1937 r. Około 1940 r. kino kupił Adolf Kandela. Ze względu na nie najlepszy stan techniczny budynku, kino rozpoczęło działanie w 1948 r. W 1963 r. rozpoczęto remont generalny i dobudowano kotłownię. W 2005 r. kino zostało zamknięte. W ostatnich latach budynek byłego kina „Piaśt” ulegał stopniowej degradacji. W 2012 r. rozebrano kotłownię i salę widowiskową, uszkadzając fasadę. We wrześniu 2013 r., z inicjatywy Fundacji Dobro Kultury w Słubicach, ruszyła zbiórka wspomnień na temat kina „Piaśt”. Z inicjatywy Instytutu Historii Stosowanej we Frankfurcie nad Odrą w dniach 8-10 listopada 2013 r. odbyło się międzynarodowe wydarzenie kulturalne „NO PIAST – festiwal utraconego kina”, podczas których wyświetlono niektóre filmy z repertuaru dawnego kina oraz zorganizowano wystawę oryginalnych plakatów wiszących niegdyś na terenie kina, a znajdujących się obecnie w kolekcji Ryszarda Góreckiego².

Stadion Wschodniomarchijski, ob. stadion SOSiR w Słubicach, przy ul. Sportowej 1 – wzniesiony w latach 1914-1927. Do jego budowy wykorzystano rosyjskich jeńców wojennych. Założenie przestrzenne zrealizowane wg projektu architekta miejskiego Otto Morgenschweisa (1869-1944), wzorowane na planie Deutsches Stadion w Berlinie, działającego w latach 1913-1934. Zakresem ochrony objęta jest płyta główna wraz z trybunami, basen z dolną częścią dawnej wieży skoków, budynek arkadowy w stylu premodernistycznym z zapleczem administracyjnym, boiska ziemne wraz ze stawem i elementami zieleni projektu architekta zieleni Wilhelma Hirscha (1887-1957) oraz założenie przestrzenne. Otwarcie głównego boiska nastąpiło w 1923 r., a ok. później na terenie obecnych boisk bocznych odbyły się Targi Rzemieślniczo-Rolnicze Marchii Wschodniej, na które przybyło blisko 100 tys. ludzi. W 1926 r. oddano do użytku basen pływacki, w 1930 r. zakończyła się budowa sąsiadujących ze stadionem kortów tenisowych. Po II wojnie światowej, gdy Słubice znalazły się w granicach Polski, stadion przeszedł pod polską administrację.

Obecnie stadion jest częścią kompleksu Słubickiego Ośrodka Sportu i Rekreacji (SOSiR). Posiada bieżnię lekkoatletyczną z 6 torami (8 na prostej), trybuny mogące pomieścić 3 056 widzów oraz boiska treningowe. W 2003 r. przeprowadzono generalny remont obiektu.

W skład zespołu wchodzi jeszcze następujące obiekty zabytkowe: stadion główny z trybunami, odkryty basen z trybunami, budynek zaplecza z trybunami arkadowymi, teren zieleni komponowanej z 4 boiskami ziemnymi i podłużnym stawem.

W 2023 r. stadion został zgłoszony do konkursu „Nasz Zabytek” organizowanego przez Fundację Most the Most, co świadczy o rosnącym zainteresowaniu jego renowacją i dalszym wykorzystaniem

² Semik, R., „Kino Piaśt. Kolejny zwrot w sprawie zabytkowej fasady”, w: Słubicki Portal Informacyjny – Słubice24.pl (<https://www.slubice24.pl/poznaj-slubice/slubice-wczoraj-i-dzis/4798-kino-piast-kolejny-zwrot-w-sprawie-zabytkowej-fasady>, data publikacji 27.06.2013)

Cmentarz żydowski przy ul. Transportowej w Słubicach – jeden z najstarszych cmentarzy żydowskich w Europie – pierwsza pisemna wzmianka o nim znalazła się w uchwale Rady Miejskiej Frankfurtu nad Odrą z dnia 2 lipca 1399. Pochowano tu wielu frankfurckich rabinów, m.in. Josefa ben Meir Theomima, Mendla von Podheiza i Jehudę Lejba Margaliota.

Założony na prywatnym gruncie rodziny Hokemann, później przejętym przez miasto. Położony na ówczesnych tzw. Wzgórzach Żydowskich, przez stulecia należał do okręgu Kunowice. W 1805 r. gmina żydowska we Frankfurcie nad Odrą wykupiła przylegającą do nekropolii ziemię chłopską Martina Hanschke z Kunowic, z przeznaczeniem na przyszły II sektor cmentarza. Oficjalne otwarcie tej części nastąpiło w 1868 r. Od ok. 1870 r. na terenie cmentarza wznosił się neoromański dom przedpogrzebowy z kopułą zwieńczoną gwiazdą Dawida.

Dnia 23 października 1897 r. odsłonięto pomnik ku czci frankfurckiego rabina dr Mosesa Löwenmeiera, wykonany przez kamieniarza C. Schulza i mierzący ok. 2,75 m.

W 1937 r., w późniejszym III sektorze cmentarza, odsłonięto pomnik 17 żołnierzy żydowskich z okresu I Wojny Światowej, zniszczony w 1938 r. W rejestrze cmentarnym frankfurckiej gminy żydowskiej z lat 1677-1866 znajduje się ok. 1100 wpisów. W 1941 r. pochowano tu 110 osób z obozu pracy w Finkenheerd. W 1942 r. cmentarz został przekazany pod zarząd Zrzeszenia Żydów w Niemczech z siedzibą w Berlinie. Dnia 15 lutego 1944 r. został zbombardowany przez lotnictwo angielskie; uszkodzono m.in. północną ścianę domu przedpogrzebowego oraz niektóre nagrobki, m.in. dr Baswitza i Martina Heydemanna. Ostatni oficjalny pochówek odbył się 11 grudnia 1944 r.

W okresie powojennym następowała stopniowa dewastacja cmentarza. W 1972 r. zapadła decyzja o jego likwidacji. W latach 1975-1976 na terenie cmentarza wybudowano „Zajazd Staropolski”, administrowany przez państwowe przedsiębiorstwo Warta Tourist. Podczas prac budowlanych usunięto wszystkie nagrobki, a teren wyrównano. Na powierzchni 2,4 hektara nie zachował się wtedy ani jeden nagrobek, macewy wywieziono na wysypisko śmieci oraz do lasu w pobliżu lotniska wojskowego. W 1985 r. Polska Służba Ochrony Zabytków uznała główną część byłego cmentarza, jako miejsce historyczne. W 1988 r. Fundacja Rodziny Nissenbaumów przeprowadziła prace porządkowe i ogrodziła część terenu cmentarza. Na początku lat 90. teren sprywatyzowano, a zajazd przekształcono w motel „Eden” z klubem nocnym.

W 1999 r. obchodzono 600. rocznicę pierwszej pisemnej wzmianki na temat cmentarza. Przy tej okazji ufundowano tablicę pamiątkową w językach hebrajskim, polskim i niemieckim. W 2004 r. władze miejskie wykupiły teren i przekazały go Gminie Wyznaniowej Żydowskiej w Szczecinie. W grudniu 2004 r. doszło do kolejnej dewastacji cmentarza – kradzież ogrodzenia. W 2007 r. cmentarz przeszedł na własność Fundacji Ochrony Dziedzictwa Żydowskiego w Warszawie i został gruntownie wyremontowany. 15 maja 2008 r. do grobu rabina Theomima przybyli chasydzi z całej Europy i Stanów Zjednoczonych.

Cmentarz żydowski składał się z trzech części. Pierwsza, najstarsza część cmentarza – w formie nieregularnego pięciokąta, zlokalizowana była na wysokości 35-40 m. Niewielka, otoczona niskim murem z kamieni polnych o wys. około 60 cm. Funkcjonowała od 1399 r. (pierwsza wzmianka) – do 1867 r. W najwyższej położonej części chowano samobójców, przed nimi leżały kobiety, które zmarły w połogu – wszyscy bez nagrobków. Najstarsze udokumentowane nagrobki pochodzą z 2 poł. XVII w.

Grunt pod drugą część cmentarza nabyto w 1805 r., dopiero w 1866 r. wzniesiono nowy mur cmentarny z żółtej cegły klinkierowej osadzony na cokole z kamieni polnych. Mur miał długość około 240 m i wys. 2-2,5 m. Równoległe do muru przy ul. Krośnieńskiej przebiegał kanał odwadniający, nad którym przerzucono ozdobiony kamienny most, prowadzący do wejścia głównego. Tu znajdował się też wjazd dla karawanu. Po zagospodarowaniu drugiej części cmentarza zamknięto pierwszą część. Kamienie nagrobne w tej części cmentarza były wykonane z twardszych materiałów, jak marmur, granit lub odlew cementowy.

Trzecią część cmentarza kupiono na pocz. XX w. Początkowo chowano tu ludzi, którzy umarli jako nieczyści. Część ta, użytkowana 1940 r., utrzymana była bardzo skromnie, ogrodzona niskim betonowym murkiem i siatką drucianą. Część grobów nie miała nagrobków.

Po 2020 r. na cmentarzu żydowskim przy ul. Transportowej w Słubicach przeprowadzono prace konserwatorskie, skupiające się na odrestaurowaniu zabytkowej macewy Esthery Oppenheim z 1819 r. Wiosną

2022 r. macewa uległa uszkodzeniu w wyniku wichury, która przewróciła drzewo na nagrobek. Prace restauratorskie, zakończone w grudniu 2024 r., obejmowały m.in. dezynfekcję, odsolenie, oczyszczenie chemiczne, rekonstrukcję podstawy oraz ponowne ustawienie macewy na cmentarzu .

• ARCHITEKTURA SAKRALNA

Kościół na terenie Gminy Słubice to niewielkie wiejskie kościołki o przeciętnych walorach architektonicznych. Znaczna część z nich funkcjonowała w średniowieczu, lecz zawieruchy historii spowodowały ich zniszczenie bądź degradację. Odbudowane lub przebudowane w XIX w., prezentują typ architektury sakralnej z XIX w. o charakterze lokalnym.

Kościół filialny pw. Niepokalanego Poczęcia NMP, Stare Biskupice – 1867 r., budynek w duchu tzw. szkoły berlińskiej. Pierwotny kościół, wzmiankowany w XVIII w., został zniszczony wskutek uderzenia pioruna w 1782 r. Parafia była stosunkowo mała, więc nie uzyskała zgody na odbudowę – w 1796 r. zatwierdzono wniosek o budowę kaplicy w konstrukcji szkieletowej. Szybki wzrost liczby mieszkańców w 2 poł. XIX w. wymusił potrzebę budowy nowego kościoła, który poświęcono w 1867 r.

Kościół murowany z cegły, salowy, na rzucie prostokąta, z neogotycką elewacją o prostych podziałach. Zwieńczenie płd. szczytu kościoła stanowi nadwieszona czworoboczna wieża typu zwartego, o funkcji dzwonnicy. W elewacjach -smukłe okna oraz rozeta nad drzwiami wejściowym.

Kościół filialny pw. Podwyższenia Krzyża Św., Golice – mur., XV/XVII w. przebudowany w poł. XIX w. Kościół jednonawowy na rzucie prostokąta, z wieżą na rzucie kwadratu w fasadzie. Wzniesiony z ciosów granitowych, tynkowany. Szczyt wsch. rozczłonkowany smukłymi blendami. Ostrołuczne wejście do wieży od zach.

W 2024 r. zaplanowano kompleksowy remont kościoła, obejmujący m.in. naprawę dachu, więźby dachowej oraz ołtarza wewnętrznego. Prace te mają na celu zabezpieczenie zabytku i poprawę jego stanu technicznego.

Kościół filialny pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa, Lisów – XV w., XIX w. Niewielki, murowany i tynkowany kościółek jednonawowy, w XIX w. powiększony o transept. Poważnie zniszczony w czasie II wojny światowej, odbudowany został w 1962 r.

Kościół filialny pw. św. Józefa Oblubieńca, Rybocice – pochodzi z XV/XVII w. przebudowany w poł. XIX w. Średniowieczny kościół zniszczony w 1759 r., odbudowany w 1774 r., jako barokowy.

Jednonawowy kościół na rzucie prostokąta, z transeptem i półkoliście zamkniętym prezbiterium z półkolista apsydą. W fasadzie wieża na rzucie kwadratu, nakryta namiotowym dachem. Otwory okienne szerokie, zamknięte łukiem odcinkowym. Brak detali architektonicznych. Przy korpusie zachowane szkarpy.

Kościół parafialny pw. NMP Królowej Polski, Słubice – powstały w 1830 r. przy ul. 1 Maja, wybudowany w 1775 r. jako dom strzelecki.

Przedmieście Dammvorstadt przed wojną należało do ewangelickiej gminy św. Mikołaja we Frankfurcie nad Odrą. Kościoła katolickiego na tym terenie nie było. Po 1945 r. podjęto decyzję o adaptacji do celów sakralnych sali dawnego domu strzeleckiego. Dom wzniesiony był w 1775 r., dzięki wieży wzniesionej w 1912 r. obiekt w dużym stopniu przypominał kościół. Podczas I wojny światowej służył m.in. jako lazaret wojskowy. Sąsiednie pomieszczenie przeznaczono na plebanię.

Kościół jest dużą halą, dwoma rzędami filarów podzieloną na trzy nawy. Sala modlitwy to dawna sala zabawowo-widowiskowa, prezbiterium na podwyższeniu to dawna scena. Przed kościołem znajduje się duży hol, obok mieści się kaplica św. Franciszka z Asyżu.

W 1998 r. nieopodal kościoła pojawiła się tablica informacyjna w ramach projektu tzw. drogi św. Jakuba. W 2013 r. do kościoła wprowadzono relikwie s. Faustyny Kowalskiej i Ojca Świętego Jana Pawła II, co upamiętnia tablica zawieszona w maju 2013 r. na fasadzie kościoła.

W 2024 r. wykonano odświeżanie wnętrza świątyni, obejmujące malowanie i prace konserwacyjne.

• ARCHITEKTURA REZYDENCJONALNA I ZESPOŁY FOLWARCZNE

Willa Księcia Leopolda ul. Mickiewicza 3 w Słubicach – (dawna Friedrichstraße w przedwojennej dzielnicy Dammvorstadt Frankfurtu nad Odrą), to okazały budynek wzniesiony około 1900 r. Powstała jako rezydencja dla majątnego właściciela dóbr rycerskich – M. Herrgutha – stanowi dziś cenny przykład mieszczańskiej architektury eklektycznej z przełomu XIX i XX w., wzbogaconej o elementy neorenesansu i secesji.

Do 2013 r. siedziba Sądu Rejonowego Wydziału Ksiąg Wieczystych, od 2015 r. – siedziba Powiatowego Urzędu Pracy w Słubicach. Eklektyczna, wzniesiona ok. 1900 r. dla posiadacza dóbr rycerskich M. Herrgutha. Kilkakrotnie remontowana i przebudowywana, z zachowaniem sztukaterii fasady. W czerwcu 2012 r. w ramach projektu „Ścieżka edukacyjna po historycznych miejscach Słubic” na frontonie budynku zawisła tablica informacyjna opisująca historię ulicy oraz nieistniejącego już pomnika księcia Leopolda Brunszwickiego.

Budynek jest wolnostojący, wzniesiony na planie prostokąta. Ma dwie kondygnacje oraz użytkowe poddasze, całość posadowiona jest na wysokim, podpiwniczonym cokole. Charakterystyczny jest tu mansardowy dach z lukarnami, który urozmaica niewielka wieżyczka zakończona hełmem, znajdująca się w północno-wschodnim narożu budynku. Asymetryczny układ bryły i elewacji podkreśla rezydencjalny, reprezentacyjny charakter willi.

Elewacje utrzymane są w tonacji piaskowej i wzbogacone o liczne detale architektoniczne – profilowane gzymsy, opaski okienne, rozety i pilastry. Centralny ryzalit fasady frontowej zwieńczony jest trójkątnym szczytem. Szczególnie wyróżnia się północna elewacja z zachowaną oryginalną, obecnie przeszkloną werandą. Wrażenie lekkości i elegancji dodają też balustrady z kutego żelaza przy wejściach.

Wnętrza budynku zachowały częściowo oryginalny układ amfiladowy, a także dekoracje sztukatorskie sufitów, drewnianą stolarkę drzwiową i fragmenty parkietów.

Dwór w Pławidle nr 25 – poł. XIX w. nawiązuje form dworów Nowej Marchii z XIX w. Do połowy lat 50. XX w. budynek pełnił rolę strażnicy Wojsk Ochrony Pogranicza, potem siedziba PGR (biura i świetlica oraz część mieszkalna na poddaszu). W latach 60. XX w. wykonano remont kapitalny elewacji i częściowo stolarstwa okiennej, w latach 70. wyodrębniono część mieszkalną również na parterze, a w latach 80. przełożono pokrycie dachowe.

Wzniesiony na rzucie prostokąta, częściowo podpiwniczony, parterowy z użytkowym poddaszem, nakryty dachem naczółkowym. W poprzek osi dachu umieszczone wystawki nakryte dachami mansardowymi. Na osi ścian dłuższych – parterowe aneksy poprzedzone schodami, z których wsch. zwieńczony jest tarasem. Elewacje tynkowane, część okien zachowana w pierwotnej formie.

Dwór w Starych Biskupicach – wzniesiony w pocz. XIX w., z folwarkiem z 2 poł. XIX w. Murowany budynek na rzucie prostokąta, parterowy z użytkowym poddaszem, nakryty wysokim, naczółkowym dachem, rozczłonkowanym drewnianymi facjatkami. Na osi fasady płytki ryzalit wejścia, zwieńczony dwuosiową facjatką zamkniętą trójkątnym szczytem. Otwory okienne powiększone ze zmianą proporcji.

• BUDYNKI UZYTECZNOŚCI PUBLICZNEJ

Katolickie Centrum Studenckie w Słubicach, Plac Jana Pawła II 1 – zbudowany jako łaźnia miejska z fundacji lekarza dr. Heino Goepela. Wzniesiono trzy takie obiekty, z których dwa znajdują się na terenie Frankfurtu nad Odrą: Marienbad I (1901-1974) i (1905 r.). Marienbad III, wzniesiony w latach 1912-1913, znajduje się w Słubicach.

Po wojnie słubicka łaźnia została uruchomiona w 1949 r. i działała do 1976 r. Później funkcjonowały tutaj: pralnia chemiczna, magiel, sklep żelazny oraz lumpeks. Po 1989 r. budynek nabył dyplomata niemiecki dr Gottfried Pagenstert, który w 1999 r. podarował go diecezji zielonogórsko-gorzowskiej na realizację współpracy polsko-niemieckiej. Obecnie znajduje się tu siedziba Katolickiego Centrum Studenckiego.

Parterowy budynek na rzucie prostokąta, nakryty wysokim mansardowym dachem kryjącym użytkowe poddasze. W fasadzie obszerny ryzalit zwieńczony dwukondygnacyjnym szczytem. W tylnej elewacji półkolisty aneks nakryty stożkowym dachem. Ściany skomponowane osiowo, zwieńczone profilowanym gzymsem, drzwi umieszczone w arkadowym podcieniu o spłaszczonym wykroju archiwolty³.

W lipcu 2020 r. wykonano remont wnętrz centrum, które nie były odnawiane od 20 lat. Prace objęły ogólnodostępne pomieszczenia przeznaczone do spotkań i modlitwy.

Galeria „Jedynka” w Słubicach – zwana potocznie „ratuszem”, ul. Seelowska. Budynek wzniesiony w ok. 1800 r. jako Gospoda pod Siedmioma Szwabami, a od 1845 r. szkoła dla dziewcząt. W latach 1903-1904 szkołę powiększono o trzypiętrowy budynek – przy ob. ul. Wojska Polskiego. W 1945 r. obiekt zaadaptowany jako Szkoła Podstawowa nr 1. W latach 90. budynek został opuszczony z powodu złego stanu technicznego.

W 2006 r. zach. część obiektu – wzdłuż ul. Wojska Polskiego, została wyremontowana i zaadaptowana na supermarket, wyburzono trzypiętrową część budynku zastępując ją przedłużeniem na wzór zach. części obiektu. Główna, płd. część budynku przy Placu Przyjaźni i ul. Seelowskiej po gruntownym remoncie w 2008 r. została zaadaptowana na galerię handlową „Jedynka”. Swoją siedzibę ma tu m.in. słubicka redakcja „Gazety Lubuskiej”⁴.

• CMENTARZE

Cmentarze jako przestrzenie ukształtowane wg reguł kulturowych związanych z religią i tradycją grzebania zmarłych, opatrzone cennymi zabytkami sztuki sepulkralnej, z zachowanym układem alejek i ścieżek cmentarnych, w otoczeniu starodrzewu, stanowią ważny element dziedzictwa kulturowego. Również cmentarze nieczynne. Obiekty te należy pielęgnować i eksponować w krajobrazie miejscowości. Niezależnie od stanu zachowania cmentarze powinny być oznakowane tablicami informacyjnymi.

Na terenie Gminy Słubice występuje znaczna ilość cmentarzy. Są tutaj niemieckie cmentarze komunalne i wyznaniowe, cmentarze żydowskie i powojenne, polskie cmentarze katolickie oraz komunalne. Wśród nich znajduje się omówiony już, wpisany do rejestru zabytków dawny cmentarz żydowski. Zabytkowy charakter ma również cmentarz komunalny w Słubicach.

Cmentarz na terenie gminy:

- **Słubice, cmentarz komunalny (ul. Sportowa)** – powstał pod niemiecką nazwą Dammfriedhof w 1814 r., gdy dotychczasowy cmentarz okazał się zbyt mały. W 1901 r. wzniesiono kaplicę z piaskowym portykiem. W 1928 r. cmentarz poszerzono o część leśną – tzw. Waldfriedhof. Od 1945 r. pochówki katolickie oddzielono od ewangelickich dawnym murkiem z naturalnego kamienia. Przez krótki czas na cmentarzu spoczywały zwłoki 32 żołnierzy radzieckich złożonych pierwotnie na Placu Poległych (ob. Plac Bohaterów), obecnie przeniesione na cmentarz żołnierzy radzieckich w Cybince. W 1983 r. zdecydowano o

³ Semik R., „Heino Goepel i historia dawnej łaźni miejskiej Marienbad III”, w: Słubicki Portal Informacyjny – Słubice24.pl (<https://www.slubice24.pl/poznaj-slubice/slubice-wczoraj-i-dzis/3205-heino-goepel-i-historia-dawnej-lazni-miejskiej-marienbad-iii>, data publikacji 22.02.2012)

⁴ Semik R., „Historia Placu Przyjaźni w Słubicach”, w: Słubicki Portal Informacyjny – Słubice24.pl (<https://www.slubice24.pl/poznaj-slubice/slubice-wczoraj-i-dzis/3275-historia-placu-przyjazni-w-slubicach>, data publikacji 15.03.2012)

likwidacji cmentarza ewangelickiego, „zachowała się jedna tablica z nagrobka Friedricha Boggascha (1845-1909) i jego żony (1848-1921) – w zaniedbanej, zarośniętej części cmentarza przy drodze krajowej nr 29 – tablica wykonana z granitu, z efektem rybiej łuski”⁵. W 2010 r. z cmentarza usunięto wiele drzew i krzewów, wykoszono trawę.

- **Drzecin**: cmentarz ewangelicki przy płd. – wsch. krańcu wsi, poł. XIX w., cmentarz przykościelny, poł. XIX w.
- **Golice**: cmentarz południowy – komunalny, pocz. XX w.; cmentarz północny – poł. XIX w. cmentarz przykościelny – poł. XVIII w.
- **Nowe Biskupice**: cmentarz ewangelicki w płn. – zach. części wsi, poł. XIX w.
- **Stare Biskupice**: cmentarz przykościelny, 2 poł. XIX w., cmentarz komunalny przy płd. krańcu wsi, pocz. XX w.
- **Kunice**: cmentarz w płn. części wsi, poł. XIX w.
- **Kunowice**: cmentarz komunalny (dawny ewangelicki), ul. Jeziorna, poł. XIX w., cmentarz przykościelny ewangelicki, pocz. XIX w.
- **Lisów**: cmentarz przykościelny, XV w., cmentarz komunalny, pocz. XX w.
- **Nowy Lubusz**: cmentarz poewangelicki I, płd. – wsch. część wsi, poł. XIX w., cmentarz poewangelicki II, poł. XIX w.
- **Pławidło**: cmentarz, pocz. XX w.
- **d. stare Rosiejewo**: cmentarz leśny, północny, cmentarz leśny południowy.
- **Rybovice**: cmentarz poewangelicki, płn. część wsi, poł. XIX w., cmentarz komunalny, 1960 r., cmentarz przykościelny – XV w.

Cmentarze komunalny przy ul. Sportowej w Słubicach oraz w cmentarze w miejscowościach: Golice, Lisów, Stare Biskupice oraz Rybovice są własnością Gminy Słubice. W końcu 2016 r. przeprowadzono ich inwentaryzację. Wykonano m.in. pomiary geodezyjne, opracowano mapy cmentarzy, dokonano spisu inwentaryzacyjnego i stworzono elektroniczną bazę grobów.

5.4. Dziedzictwo niematerialne

Dziedzictwo niematerialne to zwyczaje, przekaz ustny, wiedza i umiejętności oraz związane z nimi przedmioty i przestrzeń kulturowa przez daną wspólnotę, grupę lub jednostki uznane za część własnego dziedzictwa. Dziedzictwo niematerialne to rodzaj dziedzictwa, które jest przekazywane z pokolenia na pokolenie i ustawicznie odtwarzane przez wspólnoty i grupy w relacji z ich środowiskiem, historią i stosunkiem do przyrody. Dla danej społeczności dziedzictwo niematerialne jest źródłem poczucia tożsamości i ciągłości. Dziedzictwo niematerialne obejmuje: tradycje i przekazy ustne, w tym język, jako narzędzie przekazu, spektakle i widowiska, zwyczaje, obyczaje i obchody świąteczne, wiedzę o wszechświecie i przyrodzie oraz związane z nią praktyki, umiejętności związane z tradycyjnym rzemiosłem.

Obowiązkiem władz gminnych jest podjęcie działań mających na celu zapewnienie przetrwania niematerialnego dziedzictwa kulturowego, w tym jego identyfikację, dokumentację, badanie, zachowanie, zabezpieczenie, promowanie i przekazywanie następnym pokoleniom, w szczególności przez edukację formalną i nieformalną. Ochrona skupia się głównie na procesach przekazywania elementów dziedzictwa niematerialnego z pokolenia na pokolenie, (np.: w opowieściach, pieśniach, obrzędach rodzinnych, ceremoniach lokalnych czy w przekazie umiejętności z ojca na syna albo z mistrza na ucznia), a nie na wytwarzaniu konkretnych środków, za pomocą których jest wyrażane (takich jak przedstawienia taneczne, pieśni, instrumenty muzyczne czy rzemiosło).

⁵ Semik R. „Tajemnice cmentarza komunalnego w Słubicach”, w: Słubicki Portal Informacyjny – Słubice24.pl (<https://www.slubice24.pl/poznaj-slubice/slubice-wczoraj-i-dzis/1844-tajemnice-cmentarza-komunalnego-w-slubicach>, data publikacji 06.10.2010)

Dziedzictwo niematerialne gminy Słubice jest złożonym i wielowarstwowym zbiorem lokalnych tradycji, zwyczajów, aktywności kulturalnych, produktów oraz narracji, które łączą dawne wpływy pogranicza polsko-niemieckiego z nowoczesnym duchem transgranicznej wspólnoty.

• TRADYCJE i ZWYCZAJE LUDOWE

Tradycje ludowe gminy Słubice mają korzenie w regionie ziemi lubuskiej, ale również czerpią z wielokulturowości powojennego osadnictwa. Do dziś zachowały się elementy folkloru przesiedleńców z Kresów Wschodnich oraz zachodniej Polski:

- dożynki gminne i wiejskie – odbywające się corocznie w różnych sołectwach, z tradycyjnym korowodem, wieńcami dożynkowymi i występami zespołów ludowych;
- zwyczaje wielkanocne i bożonarodzeniowe – w tym świącenie pokarmów, kolędowanie, jasełka organizowane przez szkoły i parafie;
- odpusty parafialne i procesje – szczególnie silnie obecne w miejscowościach takich jak Golice, Kunice czy Rybocice;
- topienie marzanny – organizowane przez szkoły i świetlice jako symboliczne pożegnanie zimy.

• RZEMIOSŁO i SZTUKA LUDOWA

Rzemiosło w Gminie Słubice ma charakter bardziej domowy i hobbystyczny niż przemysłowy, jednak wciąż kultywowane są pewne techniki i formy:

- sztuka haftu i szydełkowania – szczególnie rozwijana przez Koła Gospodyń Wiejskich, np. w Rybocicach czy Lisowie;
- wikliniarstwo i plecionkarstwo – choć w zaniku, w Golicach i Starych Biskupicach zachowały się tradycje wykonywania koszy i ozdób z wikliny;
- ceramika artystyczna – warsztaty prowadzone sporadycznie w ramach projektów lokalnych, np. w SMOK-u (Słubicki Miejski Ośrodek Kultury);
- rękodzieło okazjonalne – ozdoby świąteczne, wieńce dożynkowe, kartki okolicznościowe – tworzone na konkursy lokalne i festyny.

• LEGENDY i OPowieści LOKALNE

- Legenda o księciu Leopoldzie Brunszwickim – tragiczna historia księcia, który zginął ratując ludzi z powodzi w 1785 r. w okolicach dzisiejszej ul. Mickiewicza. Upamiętniony dawniej pomnikiem, dziś jego postać wciąż jest obecna w narracji miejskiej.
- Opowieści o cmentarzu żydowskim – tajemnice najstarszych macew i trzech słynnych rabinów, pochowanych w Słubicach (m.in. Joseph Theomim).
- Historie wojenne i przesiedleńcze – wspomnienia mieszkańców z czasów przełomu 1945 r., organizowane m.in. w formie wieczorów wspomnień i projektów „żywej historii”.

• KULTURA

Główną instytucją zajmującą się krzewieniem kultury jest **Słubicki Miejski Ośrodek Kultury (SMOK)**. SMOK zapewnia społeczeństwu uczestnictwo w przedsięwzięciach i wydarzeniach artystycznych, kulturalnych, edukacyjnych i rozrywkowych. Ośrodek realizuje działania aktywizujące ruch społeczno-kulturalny województwa ze szczególnym naciskiem na współpracę transgraniczną, której sprzyja przygraniczne położenie miasta.

SMOK inicjuje imprezy o charakterze międzynarodowym, z których wiele na stałe wpisało się do kalendarza kulturalnego Słubic, np.:

- festiwal Dni Muzyki nad Odrą,
- Miejskie Święto Hanzy,
- Międzynarodowe Spotkania Muzyczne musica autumnna,
- festiwal UNITHEA,
- Europejski Festiwal Piosenki Autorskiej transVOCALE,

– Festiwal Nowej Sztuki lAbiRynT.

Strategia działalności SMOK zakłada dwutorowość, to znaczy upowszechnianie kultury i sztuki w oparciu o prezentacje profesjonalnych twórców, jak również animowanie i popularyzowanie amatorskiej działalności kulturalnej w oparciu o zajęcia zespołów i pracowni artystycznych.

SMOK prowadzi stałą działalność wystawienniczą w oparciu o dwie funkcjonujące galerie: Galerię Okno prezentującą współczesną sztukę fotograficzną i multimedia oraz Małą Galerię przeznaczoną do prezentacji amatorskich form działalności artystycznej, takich jak: fotografia, malarstwo, rzeźbiarstwo i sztuki pokrewne. Od 2008 r. w SMOK istnieje kino.

W Słubicach aktywnie funkcjonuje również Biblioteka Publiczna Miasta i Gminy w Słubicach oferująca bogatą gamę działań kulturalno-oświatowych. Biblioteka organizuje różne formy pracy z czytelnikiem, między innymi: spotkania z pisarzami, lekcje biblioteczne, wystawy upowszechniające różne rodzaje sztuki, projekcje filmów, zajęcia komputerowe i internetowe, quizy, wycieczki, wystawy, pogadanki i prelekcje wygłaszane przez zaproszonych gości, a także konkursy literackie i plastyczne o zasięgu ponadlokalnym, a nawet międzynarodowym. Od wielu lat biblioteka współpracuje również z Biblioteką Collegium Polonicum w Słubicach, z bibliotekami z powiatu słubickiego i bibliotekami wojewódzkimi, a także z Miejską i Regionalną Biblioteką we Frankfurcie.

Na terenie miasta Słubice funkcjonuje również biblioteka przy Collegium Polonicum, która służy nie tylko środowisku akademickiemu, ale również mieszkańcom gminy. Biblioteka posiada media z takich dziedzin jak: prawo, politologia, gospodarka przestrzenna, ochrona środowiska, historia, filologia polska i germańska oraz wiele tytułów czasopism. Biblioteka specjalizuje się w gromadzeniu materiałów z tematyki polsko-niemieckiej, w tym literatury pięknej niemieckiej w oryginale.

Gmina Słubice należy do utworzonego w grudniu 1993 r. Euroregionu „Pro Europa Viadrina”, którego członkami są niemieckie miasta, gminy i powiaty zrzeszone w Stowarzyszeniu „Środkowa Odra” oraz miasta i gminy zrzeszone w Stowarzyszeniu Gmin Polskich Euroregionu „Pro Europa Viadrina”. Obie strony wcielają w życie wolę umacniania dobrosąsiedzkich stosunków między obu narodami oraz utrwalanie regionalnej tożsamości przez tworzenie wspólnych perspektyw rozwoju i wyrównywania poziomów życia, czemu ma służyć rozwijanie transgranicznej kooperacji samorządów i przedsiębiorstw. Przy wsparciu euroregionu gmina krzewi ideę jedności europejskiej i wzajemnej przyjaźni oraz realizuje zadania gospodarcze, ekologiczne i kulturalno-oświatowe.

Działalność w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego oraz kształtowania współczesnego środowiska kulturowego na terenie Gminy Słubice prowadzą:

- Stowarzyszenie Miłośników Ziemi Słubickiej,
- Słubickie Towarzystwo Muzyczne,
- Fundacja na Rzecz Collegium Polonicum,
- Stowarzyszenie Polaków Poszkodowanych Przez III Rzeszę, Rejon Słubice,
- Stowarzyszenie FSL Aktywni dla Powiatu,
- Stowarzyszenie Kobiet w Rybocicach Gospodynie,
- Stowarzyszenie „Nasze Słubie PL”,
- „My Life – erzählte Zeitgeschichte” e.V. VR 866 FF,
- Związek Nauczycielstwa Polskiego Zarząd Oddziału w Słubicach,
- Stowarzyszenie Gmin Polskich Euroregionu „Pro Europa Viadrina”.

• TURYSTYKA

Graniczne położenie Słubic w bezpośrednim sąsiedztwie Frankfurtu (O) oraz funkcjonowanie na terenie gminy dwóch drogowych przejść granicznych (w Słubicach i w Świecku) generuje znaczny ruch ludności, dlatego wiele osób przekraczających granicę uprawia tzw. turystykę handlową.

Oprócz turystyki handlowej związanej z aspektem ekonomicznym gmina dysponuje również potencjałem dla rozwoju turystyki wypoczynkowej, na co wpływa między innymi:

- historyczne dziedzictwo, do którego zalicza się: przynależność do średniowiecznego Związku Miast Hanzeatyckich, spuścizna literacka Heinricha von Kleista, biskupstwo lubuskie, stadion olimpijski, cmentarz żydowski, miejsce pamięci po obozie hitlerowskim w Świecku, wydarzenia historyczne (m.in. bitwa pod Kunersdorf),
- rzeka Odra jako miejsce do uprawiania turystyki wodnej (rejsy i spływy),
- walory przyrodnicze i krajobrazowe – jako czynniki zachęcające do wypoczynku i rekreacji w gospodarstwach agroturystycznych (kompleksy leśne Puszczy Rzepińskiej, rzeki i jeziora).

Przez gminę przechodzą trzy szlaki turystyczne, których trasa przebiegu wiedzie przez najciekawsze miejsca godne odwiedzenia:

- trasa rowerowa „Odra – Nysa”: Kłopot – Urad – Kunice – Rybocice – Świecko – Słubice – Nowy Lubusz – Łazy Lubuskie – Pławidło Kolonia – Górzycza – Kostrzyn nad Odrą,
- trasa rowerowa czerwona: Słubice – Drzecin – Stare Biskupice – Nowe Biskupice – Gajec – Rzepin – Rzepinek – Nowy Młyn – Jerzmanice – Radzików – Sądów – Cybinka – Białków – rezerwat „Młodno” – Krzesin,
- trasa piesza „Europejskiego Szlaku Wędrownego” E 11: Słubice – Smogórze Drzecińskie – Stare Biskupice – rezerwat „Torfowiska Sułowskie” – Sułów – Drzeńsko i dalej w kierunku Ośna Lubuskiego, Trzebowa i Lubniewic.
- trasa historyczna „Słubice – śladami Dammvorstadt” – z tablicami informacyjnymi przy zabytkach (willa Leopolda, stadion SOSiR, dawne kino Piast).

Szlaki kajakowe w granicach gminy wytyczone zostały na Odrze oraz Ilance. Obie rzeki charakteryzują się dużymi walorami przyrodniczymi. Szlak Odry należy do grupy o niskim poziomie trudności. Natomiast Ilanka z uwagi na dużą liczbę przenosek jest szlakiem trudnym. Ponadto do form rekreacji w gminie zaliczają się: turystyka konna, wypoczynek nad jeziorami, łowiectwo, grzybobranie czy wędkarstwo.

5.5. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

Zgodnie z art. 7 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. formami ochrony zabytków są:

- wpis do rejestru zabytków;
- wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;
- uznanie za pomnik historii;
- utworzenie parku kulturowego;
- ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Na obszarze Gminy Słubice nie występują pomniki historii i parki kulturowe, nie wpisano obiektów na Listę Skarbów Dziedzictwa, natomiast występują pozostałe formy ochrony zabytków, tj. wpis do rejestru zabytków oraz ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego.

5.5.1. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków

Na terenie Gminy Słubice znajduje się 9 zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków (Tabela nr 1). Są to jedne z najcenniejszych elementów krajobrazu kulturowego na terenie gminy. Obiekty te objęte są wszelkimi rygorami prawnymi wynikającymi z treści odpowiednich aktów prawnych, w tym przede wszystkim – rygorami ochrony konserwatorskiej wynikającymi z przepisów ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Wszelkie działania podejmowane przy tego typu obiektach wymagają pisemnego pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Tabela nr 1. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków z terenu Gminy Słubice

LP.	MIEJSCOWOŚĆ	ZABYTEK	ADRES	NR REJESTR ZABYTEKÓW	DATA DECYZJI
1	Golice	kościół filialny pw. Podwyższenia Krzyża Św.	centrum wsi, dz. nr 106	268; KOK-I-38/76	10.04.1964 r. 25.10.1976 r.
2	Lisów	kościół filialny pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa	po wsch. str. na wsia, dz. nr 233	997; KOK-I-188/76	09.03.1964 r. 30.11.1976 r.
3	Rybovice	kościół filialny pw. św. Józefa	w centrum wsi, dz. nr 122	276; KOK-I-43/76	10.04.1961 r. 26.10.1976 r.
4	Słubice	elewacja frontowa dawnego kina „Piast”	ul. Jedności Robotniczej 10, 9, dz. nr 517/1, 517/3	L-338/A	27.07.2009 r.
5	Słubice	zespół „Stadionu Wschodniomarchijskiego”, ob. zespół obiektów sportowych SOSIR: – stadion główny z trybunami, – odkryty basen z trybunami, – budynek zaplecza z trybunami arkadowymi, – teren zieleni komponowanej z 4 boiskami ziemnymi i podłużnym stawem.	ul. Sportowa, dz. nr 59/8, 10/6, 11, 10/1, 10/5 (część)	L-654/A	16.06.2014 r.
6	Słubice	budynek szkolny	ul. Wojska Polskiego 1, dz. nr 528/16	L-36	6.11.2000 r.
7	Słubice	cmentarz żydowski	ul. Transportowa, dz. nr 71/2, 71/4	L-622/A	26.11.2013 r.
8	Stare Biskupice	kościół filialny pw. Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Marii Panny	10, dz. nr 6	L-596/A	29.07.2013 r.
9	Słubice	Willa z oficyną przy ul. 1 Maja 12	Ul. 1 Maja 12, dz. nr 717, obręb 1 m. Słubice	L-987/A	26.05.2025 r.

5.5.2. Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wraz z aktami wykonawczymi określa przedmiot, formy i zasady ochrony zabytków i opieki nad nimi. Ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym wraz z aktami prawnymi określa procedurę sporządzania gminnych aktów planowania przestrzennego zgodnie z art. 3 .1. i zakres merytoryczny miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Obie te ustawy wraz z ww. aktami dają narzędzie ochrony zabytków – miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego (MPZP). Ustawy te stanowią także podstawę uczestnictwa Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w procedurze sporządzania miejscowych planów.

Ochrona dziedzictwa kulturowego i zabytków w MPZP dotyczy nie tylko konkretnych obiektów i obszarów zabytkowych, lecz także wszelkich aspektów zagospodarowania przestrzennego ustalanego w planie dla całego obszaru opracowania.

Zgodnie z treścią art. 18 i art. 19 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się przy określeniu ustaleń gminnych aktów planowania przestrzennego. W planach w szczególności:

- 1) uwzględnia się ustalenia krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- 2) określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu;
- 3) ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami;
- 4) uwzględnia się ochronę:
 - zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru i ich otoczenia,
 - innych zabytków nieruchomości, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków,
 - parków kulturowych;
- 5) uwzględnia się ustalenia gminnego programu opieki nad zabytkami;
- 6) w zależności od potrzeb, ustala się strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.

Zgodnie z powyższym, miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego Gminy Słubice jako akty prawa miejscowego stanowią podstawę planowania przestrzennego. Mają one wiążące nadrzędne znaczenie dla gospodarki nieruchomościami. W MPZP znalazły się zapisy dotyczące ustaleń w zakresie ochrony dóbr kultury, w celu ochrony obiektów wpisanych do rejestru zabytków, gminnej ewidencji zabytków, w celu zachowania wyjątkowych wartości kulturowych założenia miejskiego, w celu ochrony krajobrazu wsi, w celu ochrony wartości naukowych i poznawczych zabytków archeologicznych.

Na terenie Gminy Słubice obowiązuje obecnie 63 miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego (Tabela nr 2).

Tabela nr 2. Wykaz obowiązujących miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego Gminy Słubice

LP.	NAZWA PLANU	NUMER UCHWAŁY	POW. [HA]
1	Zmiany w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego miasta Słubice wraz z obszarem funkcjonalnym Świecko	Uchwała Nr XXVII/237/97 z 28.02.1997 r.	1,8
2	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego osiedla Północnego w Słubicach	Uchwała Nr XLI/258/97 z 23.05.1997 r.	46,0
3	Zmiany w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego miasta Słubice wraz z obszarem funkcjonalnym Świecko, dla potrzeb K-SSSE (uwaga: dokument zmieniany w kolejnych latach)	Uchwała Nr LVI/358/98 z 18.06.1998 r.	136,0
4	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego osiedla Zielone Wzgórza w Słubicach	Uchwała Nr III/24/98 z 22.12.1998 r. zmieniona Uchwałą	100,9

LP.	NAZWA PLANU	NUMER UCHWAŁY	POW. [HA]
		Nr XXIV/236/2020 z 24.09.2020 r. (poz. 49)	
5	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego osiedla ekstensywnej zabudowy jednorodzinnej z urządzeniami infrastruktury technicznej i usługami towarzyszącymi w Kunowicach	Uchwała Nr V/63/99 z 25.03.1999 r.	26,7
6	Zmiana w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego miasta Słubice wraz z obszarem funkcjonalnym Świecko	Uchwała Nr XIV/146/2000 z 27.01.2000 r.	12,6
7	Zmiana w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego miasta Słubice wraz z obszarem funkcjonalnym Świecko	Uchwała Nr XIV/147/2000 z 27.01.2000 r.	196,7
8	Zmiana w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego miasta i gminy Słubice dla obszaru obejmującego korytarz techniczny gazociągu wysokiego ciśnienia	Uchwała Nr XXI/208/2000 z 24.08.2000 r.	11,8
9	Zmiana w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego miasta i gminy Słubice dla obszaru obejmującego korytarz techniczny gazociągu wysokiego i średniego ciśnienia	Uchwała Nr XXI/207/2000 z 24.08.2000 r.	15,8
10	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego wsi Kunice	Uchwała Nr XXVI/258/2001 z 22.02.2001 r.	51
11	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego centrum Słubic (uwaga: dokument zmieniany w kolejnych latach)	Uchwała Nr XXVII/265/2001 z 29.03.2001 r.	56
12	Zmiana w planie ogólnym zagospodarowania przestrzennego gminy Słubice obejmującego korytarz techniczny gazociągu wysokiego ciśnienia	Uchwała Nr XXVIII/271/01 z 26.04.2001r.	18,8
13	Zmiana w planie ogólnym zagospodarowania przestrzennego gminy Słubice obejmującego korytarz techniczny gazociągu wysokiego ciśnienia	Uchwała Nr XXVIII/270/01 z 26.04.2001 r.	35,8
14	Zmiana planu ogólnego zagospodarowania przestrzennego miasta Słubice wraz z obszarem funkcjonalnym Świecko (część dz. o nr ewid. 374)	Uchwała Nr XXXIX/358/02 z 23.05.2002 r.	0,02
15	Zmiana planu ogólnego zagospodarowania przestrzennego miasta Słubice wraz z obszarem funkcjonalnym Świecko (obejmująca tereny przyległe do ulic Mieszka I i Konstytucji 3 Maja w Słubicach)	Uchwała Nr XLI/375/02 z 29.08.2002 r.	1,7
16	Zmiana planu ogólnego zagospodarowania przestrzennego gminy Słubice, w zakresie działki o nr ewid. 199/4, obręb Nowy Lubusz	Uchwała Nr VIII/83/03 z 24.06.2003 r.	2,5
17	Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego osiedla Zielone Wzgórza w Słubicach (ul. Sportowa i ul. Obozowa)	Uchwała Nr X/99/03 z 27.08.2003 r.	0,3
18	Zmiana planu ogólnego zagospodarowania przestrzennego miasta Słubice wraz z obszarem funkcjonalnym Świecko (działki 102 i 103, obręb Świecko)	Uchwała Nr X/100/03 z 27.08.2003 r.	0,6
19	Zmiana planu ogólnego zagospodarowania przestrzennego miasta Słubice wraz z obszarem funkcjonalnym Świecko dla terenu położonego w Słubicach w obrębie ulic: Poniatowskiego, Łokietka, Krzywoustego i Krótkiej	Uchwała Nr IV/42/03 z 07.02.2003 r.	6,0
20	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej w Kunowicach	Uchwała Nr X/98/03 z 27.08.2003 r.	5,6
21	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego gminy Słubice, obręb Świecko, dla terenu inwestycyjnego przy	Uchwała Nr XXVII/266/05 z 22.02.2005 r.	152,8

LP.	NAZWA PLANU	NUMER UCHWAŁY	POW. [HA]
	terminalu		
22	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenu w obrębie Kunowic	Uchwała Nr XLV/441/06 z 30.06.2006 r.	7,9
23	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenu w obrębie Starych Biskupic	Uchwała Nr XLV/440/06 z 30.06.2006 r.	28,2
24	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego gminy Słubice w obrębie miejscowości Golice i Lisów	Uchwała Nr V/40/07 z 28.03.2007 r.	409,2
25	Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Słubice dla terenu w Słubicach, w obrębie ulic: Poniatowskiego, Łokietka, Krzywoustego i Krótkiej	Uchwała Nr XI/83/07 z 26.09.2007 r.	0,1
26	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego wsi Nowe Biskupice (uwaga – dokument zmieniony, zmiana pod pozycją 35)	Uchwała Nr XXIV/218/08 z 27.08.2008 r.	179,8
27	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenu osiedla Transportowa, gmina Słubice	Uchwała Nr XXIV/217/08 z 27.08.2008 r.	25,5
28	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenu przy ul. Transportowej i K-SSSE w Słubicach	Uchwała Nr XLV/219/08 z 27.08.2008 r.	26,8
29	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenu w Słubicach pomiędzy ul. Nocznickiego, Drzymały i ul. Konstytucji 3 Maja	Uchwała Nr XXXI/293/09 z 12.02.2009 r.	61,60
30	Zmiana do zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Słubice wraz z obszarem funkcjonalnym Świecko dla terenu w Słubicach, w obrębie ulic: Poniatowskiego, Łokietka, Krzywoustego i Krótkiej	Uchwała Nr XLI//398/09 z 26.11.2009 r.	0,3
31	Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu dla potrzeb Kostrzyńsko-Słubickiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej w Słubicach	Uchwała Nr XLI/397/09 z 26.11.2009 r.	14,0
32	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla terenów położonych w południowo-wschodniej części Kunowic	Uchwała Nr XLV/440/10 z 25.02.2010 r.	59
33	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla terenów wałów przeciwpowodziowych w Słubicach, Nowym Lubuszu, Drzecinie i Świecku	Uchwała Nr XI/83/2011 z 30.06.2011 r.	50
34	Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu dla potrzeb Kostrzyńsko-Słubickiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej	Uchwała Nr XXV/203/2012 z 31.05.2012 r.	1,1
35	Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego wsi Nowe Biskupice	Uchwała Nr XXXII/248/2012 z 25.10.2012 r.	180
36	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenu położonego w południowej części Słubic	Uchwała Nr LV/443/2014 z 27.06.2014 r.	8,3
37	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla terenów położonych przy ul. Konopnickiej oraz przy ul. Nadodrzańskiej w Słubicach, wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Gorzowie Wielkopolskim	Uchwała Nr LIV/433/2014 z 12.06.2014 r. Wyrok sygn. Akt. II SA/GO 218/15 z 25.06.2015 r.	0,05
38	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego centrum Słubic dla terenu przy ul. Jedności Robotniczej	Uchwała Nr XXI/195/2016 z 21.06.2016 r.	0,24
39	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenu dla potrzeb Kostrzyńsko-Słubickiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej w Słubicach	Uchwała Nr XXI/196/2016 z 21.06.2016 r.	18,3
40	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego centrum Słubic dla terenu przy ul. Daszyńskiego	Uchwała Nr XXII/207/2016 z 25.08.2016 r.	0,52
41	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego centrum Słubic dla terenu przy ul. Wojska Polskiego/Chopina	Uchwała nr XXXIII/274/2017 z 23.03.2017 r.	0,18

LP.	NAZWA PLANU	NUMER UCHWAŁY	POW. [HA]
42	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla terenu położonego przy ul. Konopnickiej w Słubicach	Uchwała nr XXXVI/296/2017 z 25.05.2017 r.	0,54
43	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego Kunic	Uchwała nr XXXVI/297/2017 z 25.05.2017 r.	0,79
44	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego w Słubicach przy ul. 1 Maja	Uchwała nr XXXVII/307/2017 z 30.06.2017 r.	0,24
45	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego obejmujący część działek o nr ewid. 66/7 oraz 474/3 w Drzecinie	Uchwała nr XXXIX/329/2017 z 28.09.2017 r.	0,68
46	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla powiększenia terenu inwestycyjnego o obszar leżący w granicach obrębu Rybocic	Uchwała nr V/30/2019 z 28.02.2019 r.	0,06
47	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego obszarów położonych w obrębie Kostrzyńsko-Słubickiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej w Słubicach	Uchwała Nr XIII/102/2019 z 29.08.2019 r.	ok. 23,9
48	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla terenu położonego przy ul. Wawrzyniaka w Słubicach	Uchwała Nr XXII/200/2020 z 25.06.2020 r.	ok. 0,01
49	Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego osiedla Zielone Wzgórze w Słubicach	Uchwała Nr XXIV/236/2020 z 24.09.2020 r.	100,9
50	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego centrum Słubic dla terenu przy ul. Kościuszki	Uchwała Nr XXXI/323/2021 z 25.03.2021 r.	2,7
51	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla wybranych obszarów miasta Słubice	Uchwała Nr XL/436/2021 z 23.12.2021 r.	
52	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla terenów położonych w miejscowościach Golice i Lisów	Uchwała Nr XLIII/486/2022 z 28.04.2022 r.	
53	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla terenów położonych we wschodniej części Kunowic	Uchwała Nr XLV/517/2022 z 23.06.2022 r.	
54	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla terenów położonych w północno – wschodniej części kompleksu nr 2 Kostrzyńsko – Słubickiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej	Uchwała Nr LII/614/2023 z 26.01.2023 r.	ok. 15,5
55	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla terenów położonych we wschodniej części Kostrzyńsko-Słubickiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej w Słubicach	Uchwała Nr LIV/635/2023 z 30.03.2023 r.	44,7211
56	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla terenów położonych w rejonie ul. Kościuszki i ul. Daszyńskiego w Słubicach	Uchwała Nr XLVIII/669/2023 z dnia 22.06.2023 r.	0,2311
57	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla terenów istniejącego cmentarza komunalnego w Słubicach oraz jego poszerzenia wraz z terenami przyległymi.	Uchwała Nr XLVIII/668/2023 z dnia 22.06.2023	ok. 60
58	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla działek zlokalizowanych w Świecku, gmina Słubice oraz dla części działki w Słubicach przy osiedlu Krasieńskiego	Uchwała Nr LIX/682/2023 z 06.09.2023 r.	0,10161
59	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla terenów położonych w zachodniej części KSSSE w Słubicach	Uchwała Nr LIX/681/2023 z 06.09.2023 r.	39,30
60	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla osiedla mieszkaniowego dla osiedla mieszkaniowego we wschodniej części Kunowic	Uchwała Nr LXI/711/2023 z 26.10.2023 r.	9,85
61	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla kwartału przy ul. Szamarzewskiego i Nadodrzańskiej wraz z terenami parków miejskich na terenie miasta Słubice	Uchwała Nr LXII/734/2023 z 23.11.2023 r.	4,318
62	Miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla terenów położonych w Kunowicach, gmina Słubice	Uchwała Nr IX/69/2024 z 28.11.2024 r.	241 ha
63	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla terenu	Uchwała nr XI/105/2025	Ok. 61,5 ha

LP.	NAZWA PLANU	NUMER UCHWAŁY	POW. [HA]
	położonego w Słubicach pomiędzy ul. Konstytucji 3 Maja, ul. Drzymały i ul. Nocznickiego	z 27.02.2025 r.	

Aktualnie Gmina Słubice jest w trakcie opracowania Planu Ogólnego Gminy Słubice.

5.6. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków

Do obowiązków samorządu lokalnego należy ochrona zabytków, które znajdują się na terenie gminy. Zadania te precyzuje art. 4 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Gminy mają dbać między innymi o: „zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie” oraz zapobiegać „zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków”. Do obowiązków nałożonych przez ustawę na gminę należy: „uwzględnienie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska”, czemu ma służyć gminna ewidencja zabytków.

W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru,
- 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków,
- 3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków (* Utracił moc z dniem 18.05.2023 r. w zakresie, w jakim ogranicza prawo własności nieruchomości przez dopuszczenie ujęcia nieruchomości jako zabytku nieruchomego w gminnej ewidencji zabytków, bez zapewnienia właścicielowi gwarancji ochrony prawnej przed dokonaniem takiego ograniczenia, na podstawie wyroku TK z dnia 11 maja 2023 r. sygn. akt P 12/18 (Dz. U. poz. 951)).

Szczegółowe wytyczne na temat opracowania i prowadzenia gminnej ewidencji zabytków zostały określone w Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. z 2021 r. poz. 56).

Konsekwencją ujęcia obiektów lub obszarów niewpisanych do rejestru zabytków w gminnej ewidencji zabytków jest obowiązek uzgodnienia z wojewódzkim konserwatorem zabytków planowanych przy nich działań za pośrednictwem właściwego organu gminy lub organu administracji architektoniczno-budowlanej. Uzgodnienia z wojewódzkim konserwatorem zabytków prowadzone są na etapie wydania decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej. Ponadto właściciele lub posiadacze zabytków ujętych w gminnej ewidencji zabytków mają obowiązek zawiadomienia wojewódzkiego konserwatora zabytków o wszelkich zagrożeniach, niekorzystnych zmianach oraz o zmianie stanu prawnego zabytku. Mają też obowiązek uczestniczenia w kosztach badań archeologicznych prowadzonych na swoim terenie.

Zawiadomienie o zamiarze włączenia karty adresowej zabytku, o sporządzeniu nowej karty adresowej zabytku albo o zamiarze wyłączenia karty adresowej zabytku z gminnej ewidencji zabytków umieszcza się na stronie podmiotowej Biuletynu Informacji Publicznej do czasu zamieszczenia informacji odpowiednio o włączeniu karty adresowej zabytku, o włączeniu nowej karty adresowej zabytku do gminnej ewidencji zabytków albo o wyłączeniu karty adresowej zabytku z gminnej ewidencji zabytków. Ponadto Wójt (burmistrz, prezydent miasta) o zamiarze włączenia karty adresowej zabytku do gminnej ewidencji zabytków, o sporządzeniu nowej karty adresowej zabytku albo o zamiarze wyłączenia karty adresowej zabytku z gminnej ewidencji zabytków zawiadamia właściciela lub posiadacza zabytku albo nieruchomości lub rzeczy ruchomej, która przestała być zabytkiem, na co najmniej 14 dni przed planowanym terminem włączenia karty adresowej zabytku do gminnej ewidencji zabytków albo wyłączenia tej karty z gminnej ewidencji zabytków.

Zgodnie z art. 21 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami podstawą do sporządzania programów opieki jest gminna ewidencja zabytków.

Gminna ewidencja zabytków Gminy Słubice (GEZ) została opracowana w 2015 r. Ewidencja została przyjęta Zarządzeniem Nr 160/2015 Burmistrza Słubic z dnia 26 czerwca 2015 r. w sprawie założenia i prowadzenia Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Słubice.

Zmiany w GEZ:

- Zarządzenie nr 234/2016 Burmistrza Słubic z dnia 27 lipca 2016 r. w sprawie zmiany w Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Słubice – wyłączenie z GEZ stodoły ryglowej, ul. Słubicka 9 w Golicach;
- Zarządzenie Nr 187/2020 Burmistrza Słubic z dnia 3 sierpnia 2020 r. w sprawie zmiany w Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Słubice – wyłączenie z GEZ domu użytkowego (szkoły) w Kunowicach, ul. Słubicka 18;
- Zarządzenie Nr 207/2020 Burmistrza Słubic z dnia 27 sierpnia 2020 r. w sprawie zmiany w Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Słubice – wyłączenie z GEZ budynku mieszkalno-usługowego, ul. 1 Maja 15;
- Zarządzenie Nr 208/2020 Burmistrza Słubic z dnia 27 sierpnia 2020 r. w sprawie zmiany w Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Słubice – włączenie do GEZ stanowiska archeologicznego Pole Bitwy pod Kunowicami 12.08.1759 r., AZP 53-06/30, stanowisko nr 31; wieś książęca, miejska zaułkowa, ob. wielodrożnicowa – Kunowice; wieś własność biskupów lubuskich; owalnica z wrzecionowatym nawsiem – Golice; wieś klasztorna, owalnica – Lisów;
- Zarządzenie Nr 599/2021 Burmistrza Słubic z dnia 9 września 2021 r. w sprawie zmiany w Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Słubice – wyłączenie z GEZ budynku mieszkalno-usługowego, ul. Kościuszki 12, nr ewid. działki 722/6;
- Zarządzenie Nr 927/2022 Burmistrza Słubic z dnia 13 lipca 2022 r. w sprawie zmiany w Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Słubice – włączenie do GEZ cmentarza ewangelickiego (nieczynnego) w Pławidle;
- Zarządzenie Nr 1327/2023 Burmistrza Słubic z dnia 15 września 2023 r. w sprawie zmiany w Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Słubice – wyłączenie z GEZ chałupy podcieniowej, Lisów nr 22, obiekt został przeniesiony do Muzeum Etnograficznego w Zielonej Górze – Ochli.

Spis obiektów ujętych w GEZ przedstawia Załącznik nr 1 i nr 2. Ewidencja jest dokumentem otwartym – powinna być stale weryfikowana i aktualizowana.

Planowane jest wpisanie do GEZ alei platanowo-dębowej wpisanej do Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków.

5.6.1. Stanowiska archeologiczne w gminnej ewidencji zabytków

Od końca lat 70. XX w. wdrażany był program AZP – Archeologiczne Zdjęcie Polski – podział terenu całej Polski na pola, na których prowadzi się archeologiczne badania powierzchniowe. Bardziej szczegółowe badania prowadzone są w formie badań ratowniczych i nadzorów archeologicznych nad pracami inwestycyjnymi. Przebadane stanowiska o znacznej wartości kulturowej wpisane są do rejestru zabytków. Pozostałe znajdują się w ewidencji zabytków archeologicznych. Nie jest to zbiór zamknięty i nie można wykluczyć, iż w wyniku dalszej weryfikacji i prowadzonych prac ziemnych uda się zidentyfikować nowe ślady działalności człowieka.

Wśród zabytków archeologicznych wyróżnić można dwa typy: ruchome i nieruchome. Zabytki ruchome to wszelkiego rodzaju przedmioty związane z działalnością człowieka w przeszłości, zarówno wytwory pracy ludzkiej, takie jak naczynia, narzędzia, ozdoby, broń itp., jak i tzw. ekofakty – występujące na stanowisku pozostałości organiczne i nieorganiczne pochodzące ze środowiska naturalnego.

Obszar Gminy Słubice został rozpoznany stosowaną obecnie metodą powszechnej inwentaryzacji zabytków archeologicznych Polski pod nazwą Archeologiczne Zdjęcie Polski. Stanowiska zewidencjonowano

w ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski: 51-05, 51-06, 52-05, 52-06, 53-05, 5306, 54-05, 54-06, 55-06. Na terenie gminy Słubice znajduje się 179 zewidencjonowanych stanowisk archeologicznych, ujętych w gminnej ewidencji zabytków archeologicznych (Załącznik nr 2). Stanowiska pochodzą z różnych okresów – z czasów przedhistorycznych, epoki kamienia, epoki brązu, okresu wpływów rzymskich, neolitu, wczesnego i późnego średniowiecza oraz nowożytności. Obrazują one rozwój osadnictwa, odgrywając istotną rolę w poznaniu przedhistorycznych i historycznych dziejów gminy od czasów najdawniejszych do współczesnych. Poza obszarem miasta największe skupiska rozpoznanych stanowisk archeologicznych występują w rejonie Kunowic, Drzecina oraz Kunic. Znaczne zagęszczenie widoczne jest w strefie krawędziowej wysoczyzny morenowej.

Wszystkie stanowiska wymagają jednak dokładnych badań, które potwierdziłyby występowanie na ich terenie materiału. Ewidencja stanowisk archeologicznych nie jest jednak zbiorem zamkniętym i nie można wykluczyć, że w wyniku dalszej weryfikacji lub prowadzonych prac ziemnych uda się zidentyfikować nowe ślady osadnicze.

Nie wyklucza się odkrycia w przyszłości kolejnych stanowisk archeologicznych. Obecnie program AZP się zakończył, planowany jest program AZP+ (prowadzony przez NID), mający na celu dodatkową weryfikację stanowisk archeologicznych. Odkrycia nowych stanowisk może nastąpić przede wszystkim w wyniku prowadzenia wszelkich prac ziemnych podczas nowych inwestycji, przypadkowych odkryć.

Ochrona właściwa zabytkom archeologicznym powinna być przypisana również do zabytkowych układów urbanistycznych i ruralistycznych historycznych miast i wsi, nawet jeśli nie zostały one osobno ujęte w ewidencji zabytków archeologicznych. Obszary te z natury rzeczy spełniają kryterium zabytku archeologicznego przewidzianego w art. 6 ust. 1 pkt 3 lit. a ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, tj. pozostałości terenowej historycznego osadnictwa. Natomiast ze względu na zagrożenie dla substancji nawarstwień kulturowych, jakie niesie ze sobą naruszanie struktury gruntu, wszelkie zamierzenia budowlane na obszarze historycznego miasta lub wsi o metryce średniowiecznej/nowożytnej powinny być objęte obowiązkiem przeprowadzenia niezbędnych badań archeologicznych. Realizacja wszelkich inwestycji na obszarach zidentyfikowanych stanowisk archeologicznych wymaga pozwolenia organu ochrony zabytków oraz zapewnienia badań archeologicznych, w zakresie wyznaczonym przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w – art. 31. ustawy o ochronie zabytków.

W przypadku, gdy obszar stanowiska archeologicznego o własnej formie terenowej lub wpisanego do rejestru zabytków objęty został miejscowym planem zagospodarowania przestrzennego dopuszczającym zainwestowanie lub zagospodarowanie, należy dążyć do zmiany tego planu, aby wyeliminować lub zminimalizować zagrożenie dla zabytku. Szczególny priorytet należy przyznać stanowiskom archeologicznym o własnej formie terenowej, z obszarów których należy usuwać wszelkie funkcje stwarzające zagrożenie dla substancji zabytku.

Zgodnie z art. 33. ust. 1 „Kto przypadkowo znalazł przedmiot, co do którego istnieje przypuszczenie, iż jest on zabytkiem archeologicznym, jest obowiązany, przy użyciu dostępnych środków, zabezpieczyć ten przedmiot i oznakować miejsce jego znalezienia oraz niezwłocznie zawiadomić o znalezieniu tego przedmiotu właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków, a jeśli nie jest to możliwe, właściwego wójta (burmistrza, prezydenta miasta)”.

Rozrost systemu korzennego dużych drzew uszkadza bowiem nawarstwienia kulturowe oraz obiekty i ruchome zabytki archeologiczne. W przypadku stanowisk archeologicznych znajdujących się na terenach leśnych, należy sformułować zasady prowadzenia gospodarki leśnej uwzględniające potrzebę ochrony zabytku.

W przypadku kolizji z wszystkimi stanowiskami archeologicznymi należy wprowadzić zapisy umożliwiające przeprowadzenie niezbędnych badań archeologicznych zagrożonych zniszczeniem, na które należy uzyskać pozwolenie od wojewódzkiego konserwatora zabytków.

5.6.2. Obiekty stanowiące własność gminy

Zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, na każdym właścicielu i posiadaczu zabytku spoczywają obowiązki wynikające z zasad sprawowania opieki nad zabytkami. Dbanie o stan zabytku, tym samym ponoszenie nakładów na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane, spoczywa na właścicielu i posiadaczu obiektu zabytkowego dysponującego tytułem prawnym do zabytku. W przypadku jednostki samorządu terytorialnego prowadzenie i finansowanie wspomnianych prac i robót jest zadaniem własnym. Pełna realizacja zadań z zakresu ochrony zabytków przez samorząd gminny powinna przebiegać dwutorowo, uwzględniając poniższe priorytety:

- 1) opieka nad zabytkowymi obiektami i obszarami, których właścicielem lub współwłaścicielem jest Gmina Słubice;
- 2) kształtowanie przestrzeni publicznych oraz ochrona dziedzictwa kulturowego (w tym krajobrazu kulturowego) na całym obszarze Gminy Słubice.

Gmina Słubice jest właścicielem/współwłaścicielem 210 obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków, w tym 3 wpisanych do rejestru zabytków:

- udział – 186 obiektów,
- własność – 20 obiektów,
- oddane w Wieczyste użytkowanie – 3 obiekty,
- nabyte w użytkowaniu wieczystym – 1 obiekt.

Wykaz obiektów przedstawiono w ostatniej kolumnie w Załączniku Nr 1 z wykazem obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków.

W miarę możliwości gmina jako właściciel tych zabytków jest ustawowo zobligowana do opieki nad nimi, utrzymywania w dobrym stanie technicznym, przeprowadzania remontów i bieżących konserwacji. Niezależnie od zapisów legislacyjnych gmina powinna dążyć do wszelkich starań, aby stan zabytków, jak i całość przestrzeni publicznej, wpływał pozytywnie na jakość życia mieszkańców, a turystów zachęcać do dłuższych pobytów.

6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy – analiza SWOT

Analiza SWOT stanowi jedną z najpopularniejszych technik analitycznych, pozwalających na porządkowanie informacji oraz diagnozowanie sytuacji wspólnoty samorządowej w konkretnym aspekcie. Stanowi użyteczną pomoc przy dokonywaniu oceny zasobów i otoczenia danej jednostki samorządu terytorialnego, ułatwia też identyfikację problemów i określenie priorytetów rozwoju. Jej nazwa to skrót od pierwszych liter angielskich słów, stanowiących jednocześnie pola przyporządkowania czynników mogących mieć wpływ na powodzenie planu strategicznego – silne strony, słabe strony, szanse i zagrożenia.

Czynniki rozwoju podzielić można – ze względu na ich pochodzenie – na wewnętrzne, na które społeczność lokalna ma wpływ (silne i słabe strony), oraz na czynniki zewnętrzne – umiejscowione w bliższym i dalszym otoczeniu jednostki (szanse i zagrożenia), na które społeczność lokalna nie ma bezpośredniego wpływu. Jednocześnie czynniki te można podzielić według kryterium charakteru wpływu na społeczność lokalną, dzięki czemu wyróżnić można czynniki: pozytywne, czyli atuty i szanse, oraz negatywne, czyli słabości i zagrożenia.

W Tabeli nr 2 zostały przedstawione silne i słabe strony oraz szanse i zagrożenia dotyczące zasobu zabytkowego, warunków dla realizacji działań w zakresie inicjowania, wspierania, koordynowania badań i prac budowlanych w odniesieniu do nieruchomości zabytkowych, jak również upowszechniania i promowania dziedzictwa materialnego i niematerialnego dla rozwoju Gminy Słubice.

Tabela nr 2. Analiza SWOT

CZYNNIKI WEWNĘTRZNE I ZEWNĘTRZNE MAJĄCE WPŁYW NA DZIEDZICTWO KULTUROWE GMINY SŁUBICE	
SILNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> • miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego gminy uwzględniające zasady ochrony obiektów zabytkowych; • uchwała w sprawie zasad udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków; • opracowana gminna ewidencja zabytków; • zachowane elementy krajobrazu kulturowego w postaci założeń dworsko/pałacowo-parkowych; • zachowane w znacznym stopniu historyczne układy ruralistyczne wsi oraz układ urbanistyczny miasta Słubice; • dobrze zachowane obiekty sakralne; • aktywna działalność m.in.: Słubickiego Miejskiego Ośrodka Kultury, Biblioteki Publicznej Miasta i Gminy w Słubicach; • bogata gama imprez o charakterze kulturowy, w tym festiwal Dni Muzyki nad Odrą, Miejskie Święto Hanzy, Międzynarodowe Spotkania Muzyczne musica autumn, festiwal UNITHEA, Europejski Festiwal Piosenki Autorskiej transVOCALE, Festiwal Nowej Sztuki lAbiRynT • System Informacji Przestrzennej; • przynależność do Euroregionu „Pro Europa Viadrina”; • Wieża Kleista – punkt widokowy i atrakcja kulturowa 	<ul style="list-style-type: none"> • niewłaściwa promocja walorów turystycznych dla różnych form wypoczynku (brak właściwego oznakowania atrakcji, brak drogowskazów, brak folderu) oraz ograniczone środki w budżecie na ich promocję; • niewystarczające środki z budżetu gminy przeznaczane na ochronę zabytków; • budynki występujące w gminnej ewidencji zabytków, które są własnością prywatną wymagają przeprowadzenia prac zabezpieczających, jak i wyeksponowania ich walorów; • mieszana struktura własnościowa, utrudniająca porozumienie w sprawie remontów; • niedostateczne wykorzystanie rzeki Odry dla potrzeb rozwoju gminy.
SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> • wzrastająca liczba właściwie przeprowadzanych prac remontowo-budowlanych przez prywatnych właścicieli obiektów zabytkowych; • występowanie obiektów i zespołów zabytkowych mogących zainteresować potencjalnych turystów; • dynamicznie rozwijającą się działalność kulturalna; • modernizacja zabytkowych obiektów na terenie gminy z wykorzystaniem dotacji krajowych i unijnych; 	<ul style="list-style-type: none"> • brak realnych systematycznych zachęt dla prywatnych inwestycji w zabytki; • pogarszający się stan techniczny niektórych obiektów zabytkowych na terenie gminy; • sezonowość turystyki; • bardzo wysokie koszty remontów obiektów zabytkowych; • spadek zainteresowania turystyką lokalną, w tym agroturystyką na rzecz preferowania turystyki

<ul style="list-style-type: none">• Collegium Polonicum jako ośrodek edukacyjny i kulturalny;• stała współpraca i dążenie do wspólnego rozwoju z Frankfurtem nad Odrą;• upowszechnienie marki Słubice- Frankfurt(Oder) bez granic;• położenie nad rzeką Odrą, w pobliżu transeuropejskich magistrali komunikacyjnych;• opracowania strategiczne zmierzające do zrównoważenia rozwoju kultury w regionach wiejskich i realizacja wytyczonych zadań;• uwzględnienie potrzeb ochrony dziedzictwa kulturowego w dokumencie studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz strategii rozwoju gminy;• wspomaganie przedsięwzięć zmierzających do zachowania i kształtowania ładu przestrzennego z utrzymaniem właściwej ekspozycji obiektów zabytkowych i dostosowywaniem nowej zabudowy do wartości historycznych miejsc;• rozwój szlaków turystycznych opartych na dziedzictwie kulturowym;• kreowanie nowych obszarów i produktów turystycznych w oparciu o atrakcyjny sposób zagospodarowania obiektów zabytkowych;• systematyczne opracowywanie aktualizacji dokumentów na poziomie gminy;• rosnąca rola samorządu włączającego się w sferę ochrony dziedzictwa kulturowego;• wprowadzenie i egzekwowanie polityki ochrony walorów środowiska naturalnego i kształtowania przestrzennego;• możliwość wsparcia finansowego z różnych źródeł, w tym ze środków Unii Europejskiej;• wzrost dotacji na prace z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami, w tym na prace konserwatorskie i obiekty ujęte w gminnej ewidencji zabytków.	<p>zagranicznej;</p> <ul style="list-style-type: none">• zanik tradycji i tożsamości lokalnej, związany ze zmianą stylu życia;• działania inwestycyjne prowadzone m.in. przez prywatnych właścicieli obiektów, w których interes indywidualny inwestora jest przedkładany nad dobro społeczne, tj. dobro zabytku;• samowola budowlana – wprowadzanie elementów obcych, nowej zabudowy, np. nieprzemysłanej, niezgodnej z historyczną kolorystyką;• niedostosowanie sposobu użytkowania niektórych obiektów zabytkowych do ich charakteru;• odpływ wysoko wykwalifikowanej kadry z terenu gminy, migracja zarobkowa młodszych pokoleń i związane z tym zatracanie więzi z regionem;• degradacja i powolne wygaszanie opuszczonych obiektów zabytkowych, w tym zabytkowych parków.
---	---

7. Założenia programowe oraz zasady oceny realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami określa główne cele GPOnZ, do których należą:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju,
- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej,
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania,
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego,
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami,
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków,
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Niniejszy GPOnZ jest programem kierunkowym, uwzględniającym także założenia ogólnych planów i opracowań strategicznych, dotyczących rozwoju społeczno-gospodarczego Gminy Słubice. Z drugiej strony ideą nadrzędną GPOnZ jest budowanie tożsamości kulturowej regionu i silnych związków mieszkańców z zamieszkałym przez nich terenem i jego przeszłością. Cele i kierunki działań sformułowane są w perspektywie wieloletniej i wykraczają często poza czteroletni okres obowiązywania GPOnZ.

W GPOnZ wyznaczono priorytety, cele szczegółowe wraz z działaniami (Tabela nr 3), które są kontynuacją działań określonych w Gminnym programie opieki nad zabytkami Gminy Słubice na lata 2020-2023. Zostały one sformułowane w perspektywie wieloletniej i wykraczają często poza czteroletni okres obowiązywania GPOnZ. Możliwy jest podział realizacji zadań na podokresy w powiązaniu z ustawowym obowiązkiem złożenia po 2 latach przez władze gminy sprawozdania z częściowego wykonania GPOnZ. Wykonanie takiego sprawozdania powinno być poprzedzone oceną poziomu realizacji GPOnZ, która powinna uwzględniać: wykonanie zadań, które zostały przyjęte do realizacji w czteroletnim okresie obowiązywania GPOnZ oraz efektywność ich wykonania. Sposób weryfikacji działań został ujęty w ostatniej kolumnie w Tabeli nr 3.

Priorytety Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami:

PRIORYTET I: Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego, jako element rozwoju gospodarczo-społecznego Gminy Słubice.

PRIORYTET II: Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja służąca budowaniu tożsamości kulturowej mieszkańców Gminy Słubice.

W ramach powyższych priorytetów określono cele szczegółowe, które mają być uzyskane przez konkretne, przypisane do nich szczegółowe działania.

Tabela nr 7. Zakres działań w zakresie ochrony i zarządzania dziedzictwem kulturowym Gminy Słubice

PRIORYTET I: Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego, jako element rozwoju gospodarczo-społecznego Gminy Słubice.		
CELE SZCZEGÓŁOWE	DZIAŁANIA	SPOSÓB WERYFIKACJI
Rozszerzenie zasobów prawnych form ochrony zabytków gminy.	Opracowywanie sprawozdań z realizacji zadań GPOnZ zgodnie z przepisami co dwa lata, następnie przedstawienie sprawozdania na sesji Rady Gminy.	Czy opracowano sprawozdania, czy były prezentowane na sesji
	Systematyczne opracowywanie aktualizacji Gminnego planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego.	Czy opracowano aktualizację Planu
	Wykonanie aktualizacji GEZ do końca 2028 r.	Czy wykonano aktualizację
Dbalność o ład przestrzenny i krajobraz kulturowy w gminie	Utrzymanie obiektów zabytkowych we właściwym stanie technicznym i estetycznym oraz prowadzenie prac remontowo-konserwatorskich przy obiektach zabytkowych stanowiących własność/ współwłasność gminy.	Ilość przeprowadzonych prac remontowych, konserwatorskich, wartość zaplanowanych/poniesionych wydatków
	Wykonanie zaplanowanego remontu stadionu SOSIR oraz prac w kościele pw. Najświętszej Marii Panny Królowej Polski w Słubicach – 1 maja 31 w Słubicach. Budżet na 2025 r. – zaplanowano 1 450 000 zł.	
	Bieżąca opieka nad cmentarzami i miejscami pamięci.	
	Współpraca społeczności lokalnych w zakresie poprawy stanu technicznego obiektów ujętych w GEZ, w tym obiektów małej architektury w celu poprawy estetyki tych obiektów.	Ilość pozyskanych środków, z kim współpracowano, na jakie zadania pozyskano środki
	Stały monitoring oraz aplikowanie o środki z programów wspierających rewitalizację obiektów zabytkowych oraz ochronę dziedzictwa kulturowego przy ścisłej współpracy.	
	Coroczne rezerwowanie środków w budżecie gminnym przeznaczonych na dofinansowania udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków lub ujętych w gminnej ewidencji zabytków.	Ilość złożonych wniosków, wartość przyznanych dotacji, na ile obiektów
Podjęcie działań mających na celu podniesienie atrakcyjności krajobrazu kulturowego gminy na potrzeby edukacyjne, społeczne	Współpraca oraz wspieranie działań instytucji oraz organizacji turystycznych w zakresie ustalenia potrzeb rozwoju bazy turystycznej i propagowania walorów gminy oraz rozwinięcia informacji turystycznej w miejscach najliczniej uczęszczanych przez turystów.	Ilość podjęcia wspólnych działań, inwestycji, jakie działania zrealizowano, z kim, wartość poniesionych środków
	Inicjowanie i wspieranie działań zmierzających do rozwoju na terenie gminy ścieżek rowerowych i spacerowych, ze zwróceniem szczególnej uwagi	Czy powstały nowe trasy, czy jakieś zmieniono, jakie obiekty ujęto na trasie

i turystyczne.	na ich powiązanie z obiektami zabytkowymi oraz na ich popularyzowanie, a także budowa małej architektury turystycznej.	
	Rewitalizacja istniejących i budowa nowych szlaków turystycznych, w tym ścieżek historyczno-przyrodniczych, a w szczególności szlaków oraz ścieżek tematycznych.	
	Współpraca z instytucjami realizującymi oznakowania w postaci tablic informacyjnych zawierających historię oraz opis obiektu przy obiektach wpisanych do rejestru zabytku.	Gdzie ustawiono tablice, jakie informacje wskazano
	Współpraca i merytoryczna pomoc właścicielom zabytków w tworzeniu wniosków aplikacyjnych o przyznanie środków na odnowę zabytku z funduszy unijnych, budżetu państwa oraz dotacji samorządowych.	Ilość chętnych osób do złożenia wniosków, ilość złożonych wniosków
PRIORYTET II: Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja służąca budowaniu tożsamości kulturowej mieszkańców Gminy Słubice.		
CELE SZCZEGÓLOWE	DZIAŁANIA	SPOSÓB WERYFIKACJI
Popularyzowanie wiedzy o regionalnym dziedzictwie kulturowym gminy.	Wspieranie wydawania publikacji, folderów promocyjnych, przewodników poświęconych problematyce dziedzictwa kulturowego gminy (również w formie edukacyjnej).	Ilość wydanych publikacji, ilość osób zainteresowanych publikacjami
	<p>Promocja dziedzictwa kulturowego w Gminie Słubice może obejmować różnorodne działania, które przyczynią się do zwiększenia świadomości mieszkańców i turystów na temat lokalnego dziedzictwa. Propozycje:</p> <p>1. Organizacja wydarzeń kulturalnych:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Festiwal pogranicza – prezentacja polsko-niemieckiego dziedzictwa, kuchni, muzyki, tańca i rękodzieła. – Rekonstrukcje historyczne – wydarzenia tematyczne związane z historią regionu (np. czasy średniowieczne, II wojna światowa). – Dni Słubic i Frankfurtu – wspólna celebrowanie dziedzictwa obu miast w duchu współpracy przygranicznej. <p>2. Digitalizacja dziedzictwa:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Wirtualne muzeum Słubic – strona internetowa z archiwalnymi zdjęciami, wywiadami ze starszymi mieszkańcami, mapami i dokumentami. – Aplikacja mobilna z interaktywną mapą zabytków, przewodnikiem audio, quizami i trasami spacerowymi. <p>3. Szlaki turystyczne i tematyczne</p> <ul style="list-style-type: none"> – Szlak historii Słubic – oznakowane punkty 	Jakie działania zaplanowano, jakie zrealizowano, z kim współpracowano, jakich obiektów dotyczyły, wartość poniesionych środków, czy pozyskano środki z zewnątrz

	<p>z tablicami informacyjnymi (również w języku niemieckim i angielskim).</p> <p>– Szlak mostów i granic – trasa łącząca miejsca symboliczne dla historii pogranicza.</p> <p>– Szlak Odry – promowanie walorów naturalnych i kulturowych doliny Odry.</p>	
	<p>Promowanie imprez folklorystycznych, warsztatów, przeglądów, festiwali, lokalnych obrzędów, jako produktów turystycznych stanowiących o tożsamości gminy w ścisłej współpracy z instytucjami kultury (m.in. Słubickim Miejskim Ośrodkiem Kultury, Biblioteką Publiczną Miasta i Gminy w Słubicach).</p>	<p>Ilość odbytych imprez, ilość wypromowanych imprez, ilość osób uczestniczących</p>

8. Instrumentarium realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami

GPOnZ realizowany będzie poprzez wykonanie wskazanych zadań, na rzecz osiągnięcia przyjętych kierunków działań. Podstawę instrumentarium stanowią obowiązujące przepisy prawa oraz zawarte w nich regulacje. Regulacje te dotyczą instrumentów ekonomiczno-prawnych, społecznych oraz finansów publicznych. Zakłada się, że zadania określone w niniejszym GPOnZ będą wykonywane za pomocą następujących instrumentów:

• **instrumenty prawne**, wynikające z obowiązujących przepisów prawnych:

- wpis do rejestru zabytków,
- decyzje administracyjne z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami, np. wojewódzkiego konserwatora zabytków;
- ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami,
- ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym,
- ustawa Prawo budowlane,
- ustawa Prawo ochrony środowiska,
- ustawa o ochronie przyrody,
- ustawa o gospodarce nieruchomościami,
- ustawa o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej,
- ustawa o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu.

• **instrumenty finansowe:**

- dotacje na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy obiektach wpisanych do rejestru zabytków lub ujęte w gminnej ewidencji zabytków,
- korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich oraz dotacje, subwencje,
- współpraca pomiędzy podmiotami publicznymi a sektorem prywatnym w ramach „Partnerstwa publiczno-prywatnego” (PPP).

• **instrumenty społeczne:**

- prowadzenie działań z zakresu współpracy i współdziałania z właścicielami oraz użytkownikami zabytków (władzami kościelnymi i parafiami, osobami fizycznymi), a także edukacja i informacja odnośnie dziedzictwa kulturowego Gminy Słubice),
- edukacja kulturowa,
- pozyskanie poparcia społecznego na rzecz ochrony środowiska kulturowego,
- współdziałanie z organizacjami społecznymi.

• instrumenty koordynacji:

- realizacja projektów i programów Gminy Słubice dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego gminy (np. strategia rozwoju gminy, plany rozwoju lokalnego, programy ochrony środowiska przyrodniczego, koncepcje, plany rewitalizacji),
- współpraca z wojewódzkim konserwatorem zabytków,
- współpraca z sąsiednimi samorządami w celu wypracowania wspólnej polityki ochrony środowiska kulturowego i przyrodniczego.

• instrumenty kontrolne:

- aktualizacja i weryfikacja gminnej ewidencji zabytków,
- oceny zmian w zagospodarowaniu przestrzennym Gminy Słubice,
- sporządzanie co dwa lata sprawozdania z realizacji GPOnZ oraz aktualizacja GPOnZ związana z ustawowym czteroletnim okresem obowiązywania,
- monitorowanie stanu zachowania i funkcjonowania środowiska kulturowego,
- prowadzenie stałej obserwacji procesów i zjawisk istotnych z punktu widzenia realizacji GPOnZ.

9. Źródła finansowania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami

Zgodnie z obowiązującą ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, dbałość o zabytek polega między innymi na:

- zapewnieniu warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- zapobieganiu zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- udaremnianiu niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- kontroli stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- uwzględnianiu zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Dla jednostki samorządu terytorialnego posiadającej tego rodzaju tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest zadaniem własnym. Ochrona zabytków i opieka nad nimi, a także wszelkie działania związane ze zmianą ich funkcji w przestrzeni publicznej oraz ich popularyzacją i udostępnianiem społecznym, mogą być finansowane z różnych źródeł w zależności od typu działań.

Niniejszy rozdział wskazuje możliwości w zakresie pozyskiwania dodatkowych środków ze źródeł pozabudżetowych. Ważne jest, by władze gminy z własnej inicjatywy podjęły próbę wygospodarowania w budżecie środków przeznaczonych na realizację zapisów GPOnZ. Tym bardziej, że znaczna część źródeł zewnętrznych wymaga zapewnienia wkładu własnego w finansowanych przez nie projektach. Główny obowiązek związany z opieką, ochroną oraz finansowaniem wszelkich prac konserwatorskich lub robót budowlanych, spoczywa na właścicielach i użytkownikach obiektów zabytkowych.

Źródła zewnętrznego finansowania można podzielić następująco:

• źródła krajowe:

- dotacje Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego,
- dotacje wojewódzkiego konserwatora zabytków,
- dotacje wojewódzkie, powiatowe,
- dotacje gminne,
- Fundusz Termomodernizacji i Remontów,
- Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej,
- Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (NFOŚiGW),

- fundusze od fundacji,
- Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków,
- Fundusz Kościelny.

• **źródła pozostałe:**

- źródła unijne w ramach funduszy strukturalnych.

9.1. Dotacje

Zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, dotacja może zostać udzielona osobie fizycznej, jednostce samorządu terytorialnego lub innej jednostce organizacyjnej będącej właścicielem bądź posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków. Dotacja udzielana jest na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych, planowanych do przeprowadzenia w roku złożenia wniosku lub następnym, bądź na zasadzie refundacji poniesionych już nakładów przed upływem 3 lat po wykonaniu prac.

Art. 77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami określa szczegółowo wykaz działań, które mogą podlegać dofinansowaniu. Dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane może obejmować wyłącznie nakłady konieczne poniesione na przeprowadzenie następujących działań:

- sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich,
- przeprowadzenie badań konserwatorskich lub architektonicznych,
- wykonanie dokumentacji konserwatorskiej,
- opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich,
- wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami Prawa budowlanego,
- sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wnętrz,
- zabezpieczenie, zachowanie i utwalenie substancji zabytku,
- stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku,
- odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki,
- odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50% oryginalnej substancji tej przynależności,
- odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych odrzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych,
- modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności,
- wykonanie izolacji przeciwwilgociowej,
- uzupełnianie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomych o własnych formach krajobrazowych,
- działania zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu,
- zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków,
- zakup i montaż instalacji przeciwwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.

Standardowo dotacja udzielana jest w wysokości do 50% nakładów koniecznych na wykonanie powyższych działań. Natomiast wysokość dotacji może zostać zwiększona, nawet do 100% nakładów koniecznych, w wypadku jeżeli:

- zabytek posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową,

- wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem, technologicznym prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych,
- stan zachowania zabytku wymaga niezwłocznego podjęcia prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych.

Zgodnie z art. 78 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami:

1. Dotacja może być udzielona w wysokości do 50% nakładów koniecznych na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru.
2. Jeżeli zabytek, o którym mowa w ust. 1, posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową albo wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem technologicznym prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych, dotacja może być udzielona w wysokości do 100% nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót.
3. W przypadku, jeżeli stan zachowania zabytku, o którym mowa w ust. 1, wymaga niezwłocznego podjęcia prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku, dotacja może być również udzielona do wysokości 100% nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót.
4. Łączna wysokość dotacji udzielonych przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego i wojewódzkiego konserwatora zabytków nie może przekraczać wysokości dofinansowania określonej w ust. 1–3.
5. Dotacja, o której mowa w art. 74 ust. 2, jest udzielana we wnioskowanej wysokości do 100% nakładów koniecznych na wykonanie prac konserwatorskich lub restauratorskich.

• **Dotacje Lubuskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków** – udzielane są na podstawie przepisów ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz zgodnie z przepisami wykonawczymi do ww. ustawy, tj.: w rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 6 czerwca 2005 r. w sprawie udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków. Wnioski o dofinansowanie prac, które zostaną przeprowadzone, składa się do dnia 28 lutego roku, w którym dotacja ma być udzielona. Wnioski o dofinansowanie prac przeprowadzonych w okresie 3 lat poprzedzających rok złożenia wniosku, składa się do dnia 30 czerwca roku, w którym dotacja ma być udzielona.

• **Dotacje wojewódzkie i powiatowe** – dofinansowanie prac przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków lub znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków odbywa się na podstawie art. 81 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz na podstawie uchwały Sejmiku Województwa/Rady Powiatu w sprawie trybu i zasad przyznawania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy tym zabytku.

Dotacje z budżetu Województwa Lubuskiego – zasady udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków położonych na obszarze województwa lubuskiego określone zostały w Uchwale Nr XXXI/296/12 Sejmiku Województwa Lubuskiego z dnia 22 października 2012 r. oraz Uchwale Nr XL/610/17 Sejmiku Województwa Lubuskiego z dnia 19 grudnia 2017 r. zmieniającej uchwałę w sprawie określenia zasad udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, położonych na obszarze województwa lubuskiego (Dz. U. z 2017 r., poz. 2806 – witryna internetowa: www.lubuskie.pl).

Dotacje Starostwa Powiatowego w Słubicach – reguluje Uchwała Nr XLIII/235/09 Rady Powiatu Słubickiego z dnia 22 grudnia 2009 r. w sprawie określenia zasad udzielania dotacji z budżetu powiatu na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków. Celem dotacji jest wspieranie i uzupełnianie działań właścicieli zabytków dla zapewnienia ochrony i konserwacji wartościowych elementów substancji zabytkowej. Udzielenie dotacji następuje w oparciu o kompletny i prawidłowo złożony wniosek do dnia 28 lutego, w którym dotacja ma być udzielona.

• Dotacje gminne

Zgodnie z art. 81 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, ustawą o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz niektórych innych ustaw oraz zgodnie z ustawą z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym dofinansowanie na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków może być udzielone przez organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale. Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest ponadto jej zadaniem własnym. Zasady i tryb postępowania o udzielenie dotacji z budżetu gminy na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków określa odpowiednia uchwała podjęta przez radę gminy.

Dotacje z budżetu Gminy Słubice – przyznawane są zgodnie z obowiązującą Uchwałą Nr V/35/2024 Rady Miejskiej w Słubicach z dnia 28 sierpnia 2024 r. w sprawie określenia zasad udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków, położonym na obszarze Gminy Słubice, ze zmianą przyjętą Uchwałą Nr VI/49/2024 Rady Miejskiej W Słubicach z dnia 17 września 2024 r.

Dotacja może być udzielona w wysokości do 100% wartości nakładów na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku, które zostaną przeprowadzone w roku budżetowym udzielenia dotacji.

Wnioski o udzielenie dotacji składa się do Burmistrza Słubic do dnia:

- 10 września poprzedzającego rok budżetowy w celu ujęcia go w projekcie budżetu,
- 31 sierpnia w ciągu trwania roku budżetowego wg kolejności złożenia do wyczerpania przeznaczonych na ten cel środków w planie wydatków budżetu.

O przyznaniu dotacji decyduje Rada Miejska w drodze uchwały.

9.2. Źródła zewnętrznego finansowania – krajowe

• Konkurs „Zabytek Zadbany”

„Zabytek Zadbany” jest corocznym konkursem ogłaszającym przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Nadzór nad konkursem sprawuje Generalny Konserwator Zabytków. Od 2011 r. podmiotem realizującym procedurę konkursową jest Narodowy Instytut Dziedzictwa.

Konkurs skierowany jest do właścicieli, posiadaczy i zarządców zabytkowych obiektów wpisanych do rejestru zabytków. Jego celem jest promocja opieki nad zabytkami i upowszechnianie najlepszych wzorów właściwego utrzymania i zagospodarowania obiektów. Charakter edukacyjny konkursu polega na popularyzacji wiedzy dotyczącej właściwego postępowania z zabytkami architektury podczas ich użytkowania oraz w trakcie przeprowadzanych remontów.

Obiekty można zgłaszać w 7 kategoriach:

- Utrwalenie wartości zabytkowej obiektu;
- Rewaloryzacja przestrzeni kulturowej i krajobrazu (w tym założenia dworskie i pałacowe);
- Adaptacja obiektów zabytkowych;
- Architektura i budownictwo drewniane;
- Zabytki techniki (w tym budownictwo przemysłowe i inżynieryjne);
- Zabytek dostępny;
- Kategoria specjalna: właściwe użytkowanie i stała opieka nad zabytkiem.

• Fundusz Termomodernizacji i Remontów

Celem rządowego programu wsparcia remontów i termomodernizacji jest poprawa stanu technicznego istniejących zasobów mieszkaniowych, ze szczególnym uwzględnieniem ich termomodernizacji. Z programu mogą skorzystać właściciele zasobów mieszkaniowych (gminy, spółdzielnie mieszkaniowe, właściciele mieszkań zakładowych i prywatni właściciele). Jego beneficjentami są także osoby mieszkające w budynkach objętych programem, gdyż poprawia się komfort zamieszkiwania z jednoczesnym zmniejszeniem opłat za energię ciepłą.

Program realizowany na podstawie ustawy o wspieraniu termomodernizacji i remontów obejmuje dwa główne moduły – wsparcie przedsięwzięć termomodernizacyjnych i wsparcie przedsięwzięć remontowych. Wprowadza on także dodatkowe wsparcie dla właścicieli budynków mieszkalnych objętych w przeszłości czynszem regulowanym. Wsparcie jest udzielane w postaci tzw. premii, czyli spłaty części kredytu wykorzystanego na realizację przedsięwzięcia. Spłata jest dokonywana ze środków Funduszu Termomodernizacji i Remontów, obsługiwanego przez Bank Gospodarstwa Krajowego i zasilanego ze środków budżetu państwa.

• Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (NFOŚiGW)

Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (NFOŚiGW) jest głównym źródłem finansowania w Polsce inwestycji proekologicznych. Wraz z wojewódzkimi funduszami ochrony środowiska i gospodarki wodnej NFOŚiGW tworzy system funduszy ekologicznych.

W ramach NFOŚiGW realizowane są projekty termomodernizacji zabytkowych budynków. Remonty termomodernizacyjne przyczynią się do redukcji zużycia energii pierwotnej i końcowej oraz spowodują obniżenie kosztów zużycia energii elektrycznej i ciepłej. Dodatkowo prace remontowe będą miały również walor konserwatorski, gdyż zostaną przeprowadzone w obiektach zabytkowych, cennych dla kultury narodowej.

• Program Kultura – Interwencje

Organizatorem Programu Kultura – Interwencje jest Narodowe Centrum Kultury. Celem strategicznym Programu jest tworzenie warunków dla wzmacniania tożsamości i uczestnictwa w kulturze na poziomie regionalnym, lokalnym i krajowym poprzez finansowe wsparcie realizacji projektów upowszechniających dorobek kultury i zwiększających obecność kultury w życiu społecznym.

Koncepcja programu została oparta na założeniu, że uczestnictwo w kulturze sprzyja podnoszeniu kompetencji społeczeństwa, tworzeniu warunków do rozwijania aktywności twórczej i przygotowaniu obywateli do aktywnego udziału w różnych formach życia społecznego. O wsparcie w ramach programu Kultura – Interwencje mogą ubiegać się zarówno samorządowe instytucje kultury (z wyłączeniem instytucji współprowadzonych przez Ministra oraz jednostki samorządu terytorialnego), jak i organizacje pozarządowe.

• Finansowanie z fundacji

Kolejną możliwością pozyskiwania funduszy zewnętrznych jest finansowanie pochodzące z fundacji. Można tu wymienić np. fundacje bankowe, Fundację LOTTO Milion Marzeń, Fundację Polska Miedź – KGHM, Fundację PGNiG im. Ignacego Łukasiewicza, Fundację Orange.

• Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków

Dnia 1 stycznia 2018 r. weszły w życie przepisy ustawy z dnia 22 czerwca 2017 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, tworzące Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków jako państwowy fundusz celowy. To jest pierwsze pozabudżetowe źródło ich finansowania. Fundusz początkowo zasilony zostanie z kar administracyjnych oraz nawiązek orzekanych przez sądy za przestępstwa popełniane przeciwko zabytkom. Nowelizacja zakłada wprowadzenie administracyjnych kar pieniężnych w miejsce grzywnien wyznaczanych wskutek postępowań w sprawach o wykroczenia. Grzywny, które były zasądzone przez sądy, były rażąco niskie. Niektórym opłacało się więc niszczyć zabytek, a grzywnę wpisać, np. w koszty inwestycyjne. Kary administracyjne są nakładane przez wojewódzkich konserwatorów od 1 stycznia 2018 r.

Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków pozwoli na szybkie dofinansowanie zabytków uszkodzonych, np. wskutek katastrof, jak powódzie czy pożary. Dodatkowe pieniądze pozwolą na pilne ratowanie zabytków, czyli naprawę uszkodzonego dachu, rynien czy powybijanych okien. Środkami Funduszu będzie dysponował Generalny Konserwator Zabytków, działający w imieniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

• Fundusz Kościelny

Fundusz Kościelny został powołany na mocy art. 8 ustawy z dnia 20 marca 1950 r. o przejęciu przez Państwo dóbr martwej ręki, poręczeniu proboszczom posiadania gospodarstw rolnych i utworzeniu Funduszu Kościelnego (Dz. U. Nr 9, poz. 87 z późn. zm.) jako forma rekompensaty dla kościołów za przejęte przez Państwo nieruchomości ziemskie.

Kościelne osoby prawne mogą ubiegać się o przyznanie dotacji z Funduszu Kościelnego na konserwację i remonty obiektów sakralnych i kościelnych o wartości zabytkowej w znaczeniu nadanym przez aktualne ustawodawstwo.

Szczegółowe informacje dotyczące zasad postępowania przy udzielaniu dotacji z Funduszu Kościelnego ogłasza Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji na stronie internetowej Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji, zwanego dalej „MSWiA”, oraz w BIP MSWiA.

9.2.1. Programy operacyjne Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Jednym z najważniejszych źródeł finansowania zadań związanych z ochroną i opieką zabytków są środki budżetu państwa będące w dyspozycji Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, który corocznie ogłasza stosowne konkursy.

Programy operacyjne Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego:

• Programy Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Ochrona Zabytków

Strategicznym celem programu jest zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, realizowane poprzez konserwację i rewaloryzację zabytków nieruchomych i ruchomych oraz ich udostępnianie na cele publiczne.

W ramach Programu można ubiegać się o dofinansowanie następujących rodzajów zadań:

- 1) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków planowanych do przeprowadzenia w roku udzielenia dofinansowania;
- 2) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków planowanych do przeprowadzenia w roku udzielenia dofinansowania dla zabytków wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO oraz uznanych za Pomnik Historii (dotyczy wpisów indywidualnych oraz obszarowych);
- 3) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków przeprowadzonych w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (po wykonaniu wszystkich prac lub robót określonych w pozwoleniu wydanym przez wojewódzkiego konserwatora zabytków);
- 4) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków przeprowadzonych w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (po wykonaniu wszystkich prac lub robót określonych w pozwoleniu wydanym przez wojewódzkiego konserwatora zabytków) dla zabytków wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO oraz uznanych za Pomnik Historii (dotyczy wpisów indywidualnych oraz obszarowych).

Do programu nie kwalifikują się zadania, które są współfinansowane ze środków europejskich.

O dofinansowanie w ramach programu mogą ubiegać się podmioty prawa polskiego, osoby fizyczne, jednostki samorządu terytorialnego lub inne jednostki organizacyjne, będące właścicielem lub posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru albo posiadające taki zabytek w trwałym zarządzie.

• Program „Infrastruktura kultury”

Celem programu jest poprawa warunków funkcjonowania instytucji i obiektów kultury. Przedmiotem dofinansowania mogą być modernizacje i remonty obiektów przeznaczonych na działalność kulturalną i edukacyjną, w zakresie kultury oraz przygotowanie dokumentacji technicznej do inwestycji.

• Dotacje Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego na badania archeologiczne

Celem programu jest ochrona dziedzictwa archeologicznego poprzez wspieranie kluczowych dla tego obszaru zadań, obejmujących niedestrukcyjne rozpoznanie i dokumentację zasobów dziedzictwa archeologicznego oraz opracowanie i publikację wyników przeprowadzonych badań archeologicznych.

W ramach programu można ubiegać się o dofinansowanie następujących rodzajów zadań służących ochronie dziedzictwa archeologicznego na terenie Rzeczypospolitej Polskiej, realizowanych zgodnie z obowiązującymi przepisami w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami.

Szczegółowe cele Programu będą realizowane poprzez dwa rodzaje zadań (których nie należy łączyć):

- weryfikacja terenowa zabytków archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków (przede wszystkim tych nieposiadających własnej formy terenowej), w przypadku których ustalenia co do lokalizacji, zasięgu, chronologii i/lub funkcji nie mają wystarczających podstaw naukowych, w przypadku zabytków archeologicznych wpisanych wyłącznie do rejestru zabytków nieruchomych (A), celem weryfikacji powinno być przygotowanie dokumentacji dającej podstawy do wpisania zabytku do rejestru zabytków archeologicznych (C);
- opracowanie, wraz z obowiązkową publikacją książkową, wyników przeprowadzonych badań archeologicznych (przede wszystkim tych zakończonych przed 2000 r.)

9.3. Źródła zewnętrznego finansowania – pozostałe

Poza podstawowymi źródłami finansowania jakimi są środki publiczne pochodzące z budżetu państwa oraz budżetów samorządów, finansowanie ochrony zabytków może odbywać się również przy znaczącym udziale funduszy pochodzących z Unii Europejskiej.

• Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko (FEnIKS)

Program Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko (inaczej FEnIKS) na lata 2021-2027 to następca Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko (PO IiŚ). Budżet wynosi ponad 25 miliardów euro (w formie dotacji, instrumentów finansowych i instrumentów łączących finansowanie zwrotne oraz dotacyjne) i będzie przeznaczony na kluczowe projekty środowiskowe, energetyczne oraz transportowe, a także na wsparcie w obszarze kultury i ochrony zdrowia.

Głównym celem Programu jest poprawa warunków rozwoju kraju poprzez budowę infrastruktury technicznej i społecznej zgodnie z założeniami rozwoju zrównoważonego, w tym poprzez m.in. wzmocnienie roli kultury w rozwoju społecznym i gospodarczym. Program ma przyczynić się m.in. do wzmocnienia ochrony zabytków o krajowym i światowym znaczeniu, zarówno ruchomych, jak i nieruchomych. Wsparcie ukierunkowane zostanie na tworzenie odpowiednich warunków infrastrukturalnych stymulujących do aktywnego uczestnictwa w kulturze i w życiu społecznym, w tym eliminację barier w dostępie do kultury dla grup z różnych przyczyn wykluczonych. Zastosowane rozwiązania infrastrukturalne, w tym nowoczesne technologie, umożliwią tworzenie innowacyjnej oferty kulturalnej, rozszerzanie jej o nowe formy działalności i cele lub będą przyczyniać się do zwiększenia atrakcyjności świadczonej oferty, w celu budowania przewag konkurencyjnych w aspekcie zarówno gospodarczym jak i społecznym.

Inwestycje będą wspierały procesy transformacji cyfrowej poprzez rozwój infrastruktury, zakup wyposażenia i technologii umożliwiających rozszerzenie grup odbiorców realizowanej oferty (zwiększenie dostępności kultury poprzez umożliwienie korzystania z niej grupom dotychczas wykluczonym np. niepełnosprawni; zwiększenie zasięgu oferty – upowszechnianie oferty on-line) oraz zapewnienie

bezpieczeństwa funkcjonowania w warunkach różnego rodzaju kryzysów (na podstawie doświadczeń związanych z wystąpieniem pandemii Covid-19).

Wsparciem zostaną objęte państwowe i współprowadzone instytucje kultury, biblioteki przechowujące Narodowy Zasób Biblioteczny oraz publiczne szkoły i uczelnie artystyczne. Ponadto o wsparcie mogą ubiegać się jednostki samorządu terytorialnego, NGO oraz kościoły i związki wyznaniowe w zakresie prowadzonej działalności kulturalnej, zlokalizowane na obszarach wpisanych na listę UNESCO lub Pomników Historii.

Zakres wsparcia w ramach celu szczegółowego obejmuje także działania infrastrukturalne mające na celu ochronę i zachowanie otoczenia zabytkowych obiektów. Niejednokrotnie inwestycje będą realizowane w bliskim sąsiedztwie lub na terenie objętym planem rewitalizacji, co wpłynie korzystnie na ogólny rozwój większych obszarów.

Wszystkie ww. typy działań będą mogły być realizowane w formule projektów partnerskich, które przyczynią się do lepszego zarządzania dziedzictwem kulturowym i promowania dziedzictwa kulturowego, co w konsekwencji wpłynie na większą identyfikację społeczeństwa z danym miejscem.

Ochrona, rozwój i promowanie dziedzictwa kulturowego i usług w dziedzinie kultury – 700 000 000 euro.

• Fundusze Europejskie na Rozwój Cyfrowy 2021-2027

Priorytet II: Zaawansowane usługi cyfrowe – jednym z celów programu jest stymulowanie rynku ponownego wykorzystywania zasobów kultury i danych naukowych. Powstałe e-usługi powinny zapewnić zdalny dostęp do unikalnych narzędzi oraz umożliwić przetwarzanie, analizę, bezpieczne gromadzenie i archiwizację dużych zbiorów danych, co będzie skutkowało przyspieszeniem rozwoju takich obszarów jak np.: kultura i rozrywka, motoryzacja, e-zdrowie, transport, bezpieczeństwo publiczne, energetyka, technologie finansowe czy rolnictwo.

2.1 Wysoka jakość i dostępność e-usług publicznych – np. tworzenie, rozwój, integracja e-usług publicznych, wykorzystanie potencjału informacji sektora publicznego (ISP) i technologii w administracji z zastosowaniem np. analiz wielkich zbiorów danych oraz metod sztucznej inteligencji.

2.3 Cyfrowa dostępność i ponowne wykorzystanie informacji – np. digitalizacja zasobów kultury, administracji i nauki (m.in. dane z badań naukowych oraz zasobów edukacyjnych finansowanych ze środków publicznych). Program zakłada podejmowanie działań zwiększających otwartość oraz poziom ponownego wykorzystania danych z zasobów kultury (w tym niebędących ISP), nauki i administracji. Wsparcie będzie udzielane również na budowę lub modernizację i udostępnianie rozwiązań informatycznych do prowadzenia zaawansowanej analityki danych z wykorzystaniem nowych technologii.

Beneficjentami Programu mogą być m.in.: instytucje kultury, przedsiębiorcy, obywatele, NGO.

• Kreatywna Europa 2021-2027

Kreatywna Europa (Creative Europe) to program Komisji Europejskiej, którego celem jest wsparcie ponadnarodowych działań europejskich sektorów kultury, audiowizualnego i kreatywnego w obszarze kultury i sztuki przyczyniających się do budowania kompetencji, profesjonalizacji i zwiększania konkurencyjności sektorów na rynku globalnym, wpływ na zwiększanie dostępu do kultury i sztuki, docieranie do nowych grup odbiorców i zwiększanie uczestnictwa w kulturze, rozwój współpracy międzynarodowej oraz wsparcia ponadnarodowego obiegu europejskich dzieł i twórców, ochrony i propagowania różnorodności kulturowej i językowej oraz europejskiego dziedzictwa kulturowego, wykorzystanie technologii i wdrażanie innowacji w sektorach oraz dostosowania sektorów do zmiany cyfrowej.

W ramach nowej edycji Programu istotne będą także wsparcie sektorów w odbudowie po kryzysie wywołanym pandemią COVID-19, zrównoważony rozwój i zielona transformacja sektorów, równość i równouprawnienie oraz włączanie społeczne poprzez kulturę i sztukę.

Program będzie wdrażany poprzez komponenty:

- komponent Media – wspierający działania sektora audiowizualnego,
- komponent Kultura – wspierający działania sektorów kultury i kreatywnego,

– komponent międzysektorowy – wspierający rozwój innowacji w projektach łączących sektory kultury, kreatywny i audiowizualny, a także sektor wysokiej jakości mediów informacyjnych i rozwój umiejętności krytycznego korzystania z mediów.

10. Bibliografia

1. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami
2. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.
3. Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym
4. Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane
5. Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska
6. Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody
7. Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami.
8. Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej
9. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem
10. Materiały udostępnione przez Urząd Miejski w Słubicach
11. Materiały udostępnione przez Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Zielonej Górze, Delegatura w Zielonej Górze
12. Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Słubice na lata 2020-2023
13. Marian Eckert, Tadeusz Umiński – Ziemia słubicko-rzepińska, Publikacja z 1965 r., wydana przez Lubuskie Towarzystwo Kultury w Zielonej Górze
14. Maria Rutowska (red.) – Słubice 1945-1995, Monografia wydana w 1996 r.
15. Lokalny Program Rewitalizacji Miasta Słubice na lata 2010–2013, s. 21, <http://bip.slubice.pl/?a=3353>
16. Eckert M., Umiński T., Ziemia słubicko-rzepińska, Lubuskie Towarzystwo Kultury, Zielona Góra 1965.
17. Rutowska M. (red.): Słubice 1945-1995, Słubice 1996
18. Hausdorf W., Noack S.: Słubice – Ulice, drogi i place a ich rozwój historyczny we: Frankfurter Jahrbuch 2005.
19. Krajniak J., Pojezierze Lubuskie. Międzyrzecz – Świebodzin – Sulęcín – Słubice, Poznań 1982.
20. Preiss S., Hengelhaupt U., Groblica S., Wille A., Oramus D., Słubice. Historia – topografia – rozwój, Słubice 2003
21. Reiß E., Abraham-Diefenbach M. (red.): Makom tow – dobre miejsce. O cmentarzu żydowskim w Słubicach i Frankfurcie nad Odrą, Vergangenheits Verlag, Berlin 2012
22. Witkowska T.: Pławidło, w: Bielini-Kopec B. (red.): Zamki, dwory i pałace województwa Lubuskiego, Zielona Góra, WUOZ, 2008
23. Lewczuk J., Skaziński B., Grabowska B., Zabytki północnej części województwa lubuskiego. Gorzów Wlkp., WUOZ, 2004
24. Semik R., Stadion SOSiR. Jak żaden inny w Polsce zasługuje na wpis do rejestru zabytków, Internet <http://www.slubice24.pl/poznaj-slubice/slubice-wczoraj-i-dzis/4424-stadion-sosir-jak-zaden-inny-w-polsce-zasluguje-na-wpis-do-rejestru-zabytkow>
25. Semik R., Fisharmonia na starej szafie czyli historia parafii NMP Królowej Polski w Słubicach, Internet: <https://www.slubicecm.pl/strona-glowna-top/item/436-fisharmonia-na-starej-szafie-czyli-historia-parafii-nmp-krolowej-polski-w-slubicach.html>
26. Semik R., „Kino Piast. Kolejny zwrot w sprawie zabytkowej fasady”, w: Słubicki Portal Informacyjny – Słubice24.pl (<https://www.slubice24.pl/poznaj-slubice/slubice-wczoraj-i-dzis/4798-kino-piast-kolejny-zwrot-w-sprawie-zabytkowej-fasady>, data publikacji 27.06.2013)
27. Semik R., „Heino Goepel i historia dawnej łaźni miejskiej Marienbad III”, w: Słubicki Portal Informacyjny – Słubice24.pl (<https://www.slubice24.pl/poznaj-slubice/slubice-wczoraj-i-dzis/3205-heino-goepel-i-historia-dawnej-lazni-miejskiej-marienbad-iii>, data publikacji 22.02.2012)
28. Semik R., „Historia Placu Przyjaźni w Słubicach”, w: Słubicki Portal Informacyjny – Słubice24.pl (<https://www.slubice24.pl/poznaj-slubice/slubice-wczoraj-i-dzis/3275-historia-placu-przyjazni-w-slubicach>, data publikacji 15.03.2012)

29. Semik R. „Tajemnice cmentarza komunalnego w Słubicach”, w: Słubicki Portal Informacyjny – Słubice24.pl (<https://www.slubice24.pl/poznaj-slubice/slubice-wczoraj-i-dzis/1844-tajemnice-cmentarza-komunalnego-w-slubicach>, data publikacji 06.10.2010)

30. slubice24.pl

31. www.zabytek.pl

32. www.stat.gov.pl/gus

33. www.isap.sejm.gov.pl

11. Spis tabel

1. Tabela nr 1. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków z terenu Gminy Słubice
2. Tabela nr 2. Wykaz obowiązujących miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego Gminy Słubice
3. Tabela nr 3. Analiza SWOT
4. Tabela nr 4. Zakres działań w zakresie ochrony i zarządzania dziedzictwem kulturowym Gminy Słubice

12. Załączniki

Załącznik nr 1. Obiekty ujęte w gminnej ewidencji zabytków Gminy Ślubice

LP.	MIEJSOWOŚĆ	OBIEKT	ADRES	NR DZIAŁKI	REJESTR ZABYTKÓW		FORMA WŁASNOŚCI
1	Nowe Biskupice	szkoła ob. świetlica wiejska-kaplica	12, w centrum wsi	20			Własność
2	Nowe Biskupice	dom mieszkalny	7	13/3			
3	Nowe Biskupice	dom mieszkalny	10	73/6 i 73/7			
4	Nowe Biskupice	dom mieszkalny	23	43			
5	Nowe Biskupice	Cmentarz (ewangelicki)	w pñ.- zach. cz. wsi	19			własność
6	Stare Biskupice	kościół filialny p.w. Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Marii Panny	10	6	L-596/A	29.07.2013r.	
7	Stare Biskupice	dom mieszkalny	1	242/1			
8	Stare Biskupice	dom mieszkalny	3	43/1			
9	Stare Biskupice	dom mieszkalny	5	5/3			
10	Stare Biskupice	dom mieszkalny	13	10/1			
11	Stare Biskupice	dom mieszkalny	14	11			
12	Stare Biskupice	Szkoła, ob. świetlica wiejska	W zach. cz. wsi	7			nabyte w użytkowaniu wieczystym
13	Stare Biskupice	dwór	zach. cz. folwarku	8/17			
14	Stare Biskupice	folwark	9	8/17			
15	Stare Biskupice	budynek inwentarski folwarczny	9	8/17			
16	Stare Biskupice	cmentarz komunalny	Na Pd. Krańcu wsi	35			Własność
17	Stare Biskupice	cmentarz przykościelny	Przy kościele	6			
18	Stare Biskupice	wieś, własność biskupów lubuskich, na pocz. XVII w. własność miasta Frankfurt, 1864 r. wieś ze szlacheckim folwarkiem, zaułkowa ob. owalnica z folwarkiem					
19	Drzecin	dom mieszkalny	6	12/5			
20	Drzecin	dom mieszkalny	10	143			
21	Drzecin	dom mieszkalny	11	25			
22	Drzecin	dom mieszkalny	12	144/2 i 144/1			
23	Drzecin	dom mieszkalny	17	29/2			
24	Drzecin	szkoła obecnie świetlica, biblioteka	20	239/1			
25	Drzecin	dom mieszkalny, sklep	23	219/2			
26	Drzecin	dom mieszkalny	26	247/1, 247/2 i 247/3			
27	Drzecin	dom inwentarski	26	247/1, 247/2 i 247/3			
28	Drzecin	dom inwentarski	26	247/1, 247/2 i 247/3			
29	Drzecin	dom mieszkalny	36	45			
30	Drzecin	dom mieszkalny	38	42/2			
31	Drzecin	dom mieszkalny	39	41/2			
32	Drzecin	dom mieszkalny	41	38/1			
33	Drzecin	cmentarz przykościelny	Pośrodku wsi	33			
34	Drzecin	cmentarz po ewangelicki	Płd-wsch. Kraniec wsi, przy drodze do Biskupic Nowych	94/1			
35	Drzecin	aleja lipowa	Po pn-wsch. Str. Wsi, przy drodze do Lisowa	48/2			Własność
36	Drzecin	wieś księżęca, w pocz. XX w. folwarki, Walica, ob. owalnicowa z rozwinięciem wielodrożnicowym					

LP.	MIEJSOWOŚĆ	OBIEKT	ADRES	NR DZIAŁKI	REJESTR ZABYTKÓW		FORMA WŁASNOŚCI
37	Golice	kościół filialny p.w. Podwyższenia Krzyża Św.	Centrum wsi	106	268; KOK-I-38/76	10.04.1964; 25.10.1976	
38	Golice	dom mieszkalny	Ul. Jasna 1	159/1			
39	Golice	dom mieszkalny	Ul. Jasna 5	156			
40	Golice	budynek inwentarski	Ul. Jasna 7	149/9			
41	Golice	dom mieszkalny	Ul. Lipowa 1	182/1			
42	Golice	dom mieszkalny	Ul. Lipowa 5	178			
43	Golice	dom mieszkalny	Ul. Słoneczna 4	62/4 i 62/3			
44	Golice	budynek inwentarski	Ul. Słoneczna 4	62/3			
45	Golice	budynek inwentarski	Ul. Słoneczna 4	62/3			
46	Golice	gołębnik	Ul. Słoneczna 4	62/4			
47	Golice	dom mieszkalny	Ul. Słubicka 7	109			
48	Golice	dom mieszkalny	Ul. Słubicka 9	108			
49	Golice	budynek inwentarski z cz. mieszkalną	Ul. Zielona 4	102/1			
50	Golice	budynek inwentarski	Ul. Zielona 4	102/1			
51	Golice	gołębnik	Ul. Zielona 4	102/1			
52	Golice	działka kościelna	W centrum wsi	106			
53	Golice	cmentarz północny	Po wsch. str. ul. Słubickiej	193			Własność
54	Golice	cmentarz południowy, komunalny	Po wsch. str. ul. Słubickiej	204			Własność
55	Golice	cmentarz przy kościelny		106			
56	Golice	wieś, własność biskupów lubuskich, w XVI w. własność elektorów brandenburskich, owalnica z wrzecionowatym nawsiem					
57	Kunice	dom mieszkalny	3	163			
58	Kunice	dom mieszkalny	5	165			
59	Kunice	dom mieszkalny	7	168/2			
60	Kunice	dom mieszkalny	9	169/2			
61	Kunice	dom mieszkalny	11	170/6			
62	Kunice	cmentarz	W pñ. cz. wsi	112			Własność
63	Kunice	wieś Książęca, ob. wielodrożnica					
64	Kunowice	stodoła	Ul. Dworcowa 2	145/1			
65	Kunowice	dom mieszkalny - poczta	Ul. Dworcowa 4	146			
66	Kunowice	dom mieszkalny	Ul. Dworcowa 6	147/9			
67	Kunowice	dom mieszkalny	Ul. Dworcowa 22	159/1			
68	Kunowice	dom mieszkalny	Ul. Dworcowa 23	161/1			
69	Kunowice	dom mieszkalny	Ul. Dworcowa 25	168			
70	Kunowice	dom mieszkalny	Ul. Dworcowa 26	227/7			
71	Kunowice	dom mieszkalny	Ul. Słubicka 13	107/1			
72	Kunowice	stodoła	Ul. Słubicka 23	99/1			
73	Kunowice	dom mieszkalny (dawniej szkoła)	Ul. Szkolna 2	54			
74	Kunowice	dom mieszkalny	Ul. Szkolna 3	87/1			
75	Kunowice	kostnica	Na cmentarzu	231			
76	Kunowice	Cmentarz komunalny (ewangelicki)	Po zach. Str. Jeziora Zielonego, ul. Jeziorna	231			
77	Kunowice	Cmentarz przykościelny (ewangelicki)	W centrum wsi	55			Własność
78	Kunowice	Wieś książęca/miejska, zaułkowa, ob. wielodrożnica					
79	Lisów	Kościół filialny p.w. Najświętszego Serca Pana Jezusa	Po wsch. str. na wsia	233	997; KOK-I-188/76	09.03.1964; 30.11.1976	
80	Lisów	Dom mieszkalny	12	141			
81	Lisów	dom mieszkalny, świetlica	14	143/4			

LP.	MIEJSOWOŚĆ	OBIEKT	ADRES	NR DZIAŁKI	REJESTR ZABYTKÓW	FORMA WŁASNOŚCI
82	Lisów	dom mieszkalny	15	138/8		
83	Lisów	budynek inwentarski	17	137/2		
84	Lisów	dom mieszkalny	20	204		
85	Lisów	dom mieszkalny	21	205/2		
86	Lisów	dom mieszkalny	28	207		
87	Lisów	dom mieszkalny	34	212/2		
88	Lisów	cmentarz przykościelny	233	233		
89	Lisów	cmentarz komunalny	po wsch. Str. wsi	144		Własność
90	Lisów	szpaler lipowy	wsch. Granica płn. Cz. Nawsia	216/2		
91	Lisów	wieś klasztorna, owalnica				
92	Nowy Lubusz	dom mieszkalny	22	35		
93	Nowy Lubusz	magazyn zbożowy	w obr. Kolonii płn.	170/13		
94	Nowy Lubusz	cmentarz poewangelicki I	po wsch. Str. pd cz. Wsi	91/1		
95	Nowy Lubusz	cmentarz poewangelicki II	po wsch. Str. pd cz. Wsi	91/1		
96	Pławidło	Cmentarz ewangelicki (nieczynny)		cz, dz. 84, 85, 37		Własność
97	Pławidło	Dwór	Pławidło 25, 69-100 Słubice	28/22		
98	dawniej Rosiejewo	cmentarz (ewangelicki)	leśny, północny	296		
99	dawniej Rosiejewo	cmentarz (ewangelicki)	leśny, południowy	296		
100	dawniej Rosiejewo	wieś, własność elektora brandenburskiego, w 1539 r. papiernia, ob.. Wielodrożnica, osada fabryczna				
101	Rybovice	Kościół fil. P.w. św. Józefa	w centrum wsi	122	276; KOK-I-43/76	10.04.1961; 26.10.1976
102	Rybovice	dom mieszkalny	1	107/1		
103	Rybovice	dom mieszkalny	3	108		
104	Rybovice	dom mieszkalny	5	109/1		
105	Rybovice	dom mieszkalny	7	110/4		
106	Rybovice	dom mieszkalny	13	114		
107	Rybovice	dom mieszkalny (plebania?)	15	115		
108	Rybovice	dom mieszkalny	16	130		
109	Rybovice	dom mieszkalny	25	86/1		
110	Rybovice	dom mieszkalny	27	85		
111	Rybovice	obora folwarczna		94/2		
112	Rybovice	Szkoła, Była placówka Straży granicznej	płn-wsch. Kraniec wsi	78		
113	Rybovice	działka kościelna	w centrum wsi	122		
114	Rybovice	cmentarz poewangelicki	płn. Cz. Wsi	57		Własność
115	Rybovice	cmentarz komunalny		57		Własność
116	Rybovice	cmentarz przykościelny		122		
117	Rybovice	aleja kasztanowców	w zach. Cz. Wsi	120/2		Własność
118	Rybovice	aleja lipowa	we wsch. Cz. Wsi	120/2		Własność
119	Rybovice	wieś klasztorna/miejska, d. osada rybacka, owalnica, ob. Owalnica z rozwinięciem wielodrożnicowym				
120	Słubice	Zespół Szkół Licealnych im. Zb. Herberta, dawniej internat Szkoły odzieżowej	ul. Boh. Warszawy 3	370/8		
121	Słubice	budynek mieszkalny	ul. Boh. Warszawy 4	457/3		
122	Słubice	budynek mieszkalny	ul. Boh. Warszawy 5	457/3		
123	Słubice	budynek mieszkalny	ul. Boh. Warszawy 4a	458/6		
124	Słubice	budynek mieszkalny	ul. Boh. Warszawy 4b	458/24		

LP.	MIEJSOWOŚĆ	OBIEKT	ADRES	NR DZIAŁKI	REJESTR ZABYTKÓW	FORMA WŁASNOŚCI
125	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Boh. Warszawy 4c	458/24		
126	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Boh. Warszawy 4d	458/25		
127	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Boh. Warszawy 4e	458/22		Udział
128	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Boh. Warszawy 4f	458/22		Udział
129	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Boh. Warszawy 6	458/1		
130	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Boh. Warszawy 7	456/1		
131	Stubice	budynek mieszkalny kamienica	ul. Chopina 1	420		Udział
132	Stubice	budynek mieszkalny kamienica	ul. Chopina 8	423/3		
133	Stubice	budynek mieszkalny kamienica	ul. Chopina 9	423/2		Udział
134	Stubice	budynek mieszkalny kamienica	ul. Chopina 10	423/1		
135	Stubice	budynek mieszkalny kamienica	ul. Chopina 12	490/9		
136	Stubice	budynek mieszkalny kamienica	ul. Chopina 13	490/5		Udział
137	Stubice	budynek mieszkalny kamienica	ul. Chopina 14	490/11		Udział
138	Stubice	budynek mieszkalny kamienica	ul. Chopina 15	490/12		Udział
139	Stubice	budynek mieszkalno-usługowy kamienica	ul. Chopina 19	487		
140	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Chrobrego 8	403/6		Udział
141	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Chrobrego 9	403/6		Udział
142	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Chrobrego 10	403/3		Udział
143	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Chrobrego 11	403/3		Udział
144	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Chrobrego 12	403/5		Udział
145	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Chrobrego 13	403/1		Udział
146	Stubice	budynek mieszkalny kamienica	ul. Daszyńskiego 5	680/1		Udział
147	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Daszyńskiego 20	620/10		Udział
148	Stubice	budynek mieszkalny kamienica	ul. Daszyńskiego 21	620/2		
149	Stubice	budynek mieszkalny kamienica	ul. Daszyńskiego 22	641/3		Udział
150	Stubice	budynek mieszkalny kamienica	ul. Daszyńskiego 23	641/1		
151	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Folwarczna 2	2/20		
152	Stubice	Budynek mieszkalny wielorodzinny	ul. Folwarczna 2a	2/42		
153	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Jagiełły 1	276/16		Udział
154	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Jagiełły 2	276/16		Udział
155	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Jagiełły 3	276/18		Udział
156	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Jagiełły 4	276/18		Udział
157	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Jagiełły 5	276/6		Udział
158	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Jagiełły 6	276/6		Udział
159	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Jagiełły 7	276/21		Udział
160	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Jagiełły 8	276/21		Udział
161	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Jagiełły 9	276/3		Udział
162	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Jagiełły 10	276/3		Udział
163	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Jagiełły 11	276/22		Udział
164	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Jagiełły 12	276/22		Udział
165	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Jagiełły 13	343/17		
166	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Jagiełły 14	343/18		
167	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Jagiełły 15	343/19		Udział
168	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Jagiełły 16	343/8		Udział
169	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Jagiełły 17	343/12		Udział
170	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Jagiełły 18	343/28		Udział
171	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Jagiełły 19	343/3		Udział

LP.	MIEJSOWOŚĆ	OBIEKT	ADRES	NR DZIAŁKI	REJESTR ZABYTKÓW		FORMA WŁASNOŚCI
172	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Jagiełły 20	343/16			Udział
173	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Jagiełły 21	343/1			
174	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Jagiełły 22	343/15			Udział
175	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Jagiełły 23	343/15			Udział
176	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Jagiełły 24	343/14			Udział
177	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Jagiełły 25	343/14			Udział
178	Stubice	budynek mieszkalny kamienica	ul. Jedności Robotniczej 1	671/4			
179	Stubice	budynek mieszkalny kamienica	ul. Jedności Robotniczej 2	668/9			Udział
180	Stubice	budynek mieszkalny kamienica	ul. Jedności Robotniczej 3	668/23			
181	Stubice	budynek mieszkalny kamienica	ul. Jedności Robotniczej 4	668/3			
182	Stubice	budynek mieszkalny kamienica	ul. Jedności Robotniczej 5	667			
183	Stubice	budynek mieszkalny kamienica	ul. Jedności Robotniczej 6	668/8			
184	Stubice	budynek mieszkalny kamienica	ul. Jedności Robotniczej 7	668/7			
185	Stubice	budynek mieszkalny kamienica	ul. Jedności Robotniczej 8	666			
186	Stubice	elewacja frontowa, dawniej kino Piast	ul. Jedności Robotniczej 10, 9	517/1, 517/3	L-338/A	27.07.2009	oddane w Wieczyste użytkowanie
187	Stubice	budynek mieszkalny kamienica	ul. Jedności Robotniczej 11	518/3			
188	Stubice	budynek mieszkalny kamienica	ul. Jedności Robotniczej 12	519/7			
189	Stubice	budynek użytkowy – hotel dawniej siedziba władz Gminy Stubice	ul. Jedności Robotniczej 15	519/7			
190	Stubice	budynek użytkowy, dawniej Sąd Rejonowy	ul. Jedności Robotniczej 16	649/1			
191	Stubice	kamienica/ budynek mieszkalny	ul. Jedności Robotniczej 17	660/4			
192	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Kanałowa 1	343/4			
193	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Kanałowa 2	343/20			
194	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Kanałowa 3	342			
195	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Kanałowa 4	343/10			
196	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Kanałowa 5	343/23			
197	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Kanałowa 6	343/22			
198	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Kanałowa 7	343/21			
199	Stubice	budynek mieszkalny kamienica	ul. Kilińskiego 1-7	600/10; 600/5; 600/11; 600/6; 600/12; 600/1; 600/3			Udział
200	Stubice	budynek mieszkalny kamienica	ul. Konopnickiej 2	683/29			
201	Stubice	budynek mieszkalny jednorodzinny	ul. Konopnickiej 3	683/122			
202	Stubice	budynek mieszkalny jednorodzinny	ul. Konopnickiej 4	689			
203	Stubice	prokuratura	ul. Konstytucji 3 Maja 6	458/37			
204	Stubice	Budynek po byłej siedzibie Straży Granicznej	ul. Konstytucji 3 Maja 13	274/1			
205	Stubice	budynek mieszkalny jednorodzinny	ul. Konstytucji 3 Maja 16	215/1			
206	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Konstytucji 3 Maja 59	278/3			
207	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Konstytucji 3 Maja 60	278/3			
208	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Konstytucji 3 Maja 61	276/1			
209	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Konstytucji 3 Maja 62	276/8			Udział

LP.	MIEJSOWOŚĆ	OBIEKT	ADRES	NR DZIAŁKI	REJESTR ZABYTKÓW	FORMA WŁASNOŚCI
210	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Konstytucji 3 Maja 63	276/12		Udział
211	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Konstytucji 3 Maja 64	276/13		
212	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Konstytucji 3 Maja 65	276/14		Udział
213	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Konstytucji 3 Maja 66	276/15		
214	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Konstytucji 3 Maja 67	343/25		
215	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Konstytucji 3 Maja 68	343/25		
216	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Konstytucji 3 Maja 69	343/25		
217	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Konstytucji 3 Maja 70	343/25		
218	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Konstytucji 3 Maja 71	343/25		
219	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Konstytucji 3 Maja 72	343/25		
220	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Konstytucji 3 Maja 73	343/25		
221	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Konstytucji 3 Maja 74	343/25		
222	Stubice	budynek użytkowy, dawniej przepompownia	ul. Konstytucji 3 Maja 78	340/2		
223	Stubice	budynek mieszkalny, blok	ul. Kopernika 6	520/1		Udział
224	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Kopernika 7	519/20		
225	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Kopernika 11	522/4		Udział
226	Stubice	budynek PZU, dawniej budynek mieszkalny	ul. Kopernika 13	523		
227	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Kopernika 14	524/34		
228	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Kopernika 15	524/33		Udział
229	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Kopernika 16	524/4		
230	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Kopernika 17	524/28		Udział
231	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Kopernika 20	492/1		
232	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Kopernika 23	490/15		
233	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Kopernika 24	490/14		
234	Stubice	budynek mieszkalny kamienica	ul. Kopernika 26	1209		
235	Stubice	budynek mieszkalny kamienica	ul. Kopernika 27	1209		
236	Stubice	budynek mieszkalny kamienica	ul. Kopernika 28	1209		
237	Stubice	budynek mieszkalny jednorodzinny	ul. Kopernika 39	397		
238	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Kopernika 40	396		
239	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Kopernika 41	395		
240	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Kopernika 42	394		
241	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Kopernika 43	393		
242	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Kopernika 49	427/28		
243	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Kopernika 50	427/1		Udział
244	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Kopernika 59	427/29		Udział
245	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Kopernika 60	498/1		
246	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Kopernika 67	494/2		Udział
247	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Kopernika 69	494/8		Udział
248	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Kopernika 70	494/4		
249	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Kopernika 71	494/6		
250	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Kopernika 72	508/7		Udział
251	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Kopernika 73	508/7		Udział
252	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Kopernika 74	508/3		Udział
253	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Kopernika 83	511/3		
254	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Kopernika 84	511/1		
255	Stubice	budynek mieszkalny kamienica	ul. Kościuszki 4	715/12		
256	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Kościuszki 5	715/13		Udział

LP.	MIEJSOWOŚĆ	OBIEKT	ADRES	NR DZIAŁKI	REJESTR ZABYTKÓW		FORMA WŁASNOŚCI
		kamienica					
257	Stubice	budynek mieszkalny kamienica	ul.Kościuszki 6	715/14			
258	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Kościuszki 8	718/1			
259	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Kościuszki 11	722/4			Udział
260	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Kościuszki 15	697/18			Udział
261	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Kościuszki 19	697/28			Udział
262	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Kościuszki 19a	697/20			Udział
263	Stubice	budynek mieszkalny, obecnie usługowy	ul. Kościuszki 32	678			
264	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Krótka 1	335/18			Udział
265	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Krótka 2	335/17			Własność
266	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Krótka 3	335/7			
267	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Krótka 4	335/2			Udział
268	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Krótka 5	335/5			Udział
269	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Krótka 6	335/3			Udział
270	Stubice	budynek mieszkalny	ul.1 Maja 4	709/3			Udział
271	Stubice	budynek mieszkalny	ul.1 Maja 5	709/1			Udział
272	Stubice	budynek mieszkalny	ul.1 Maja 6	710			
273	Stubice	budynek mieszkalny	ul.1 Maja 9	715/3			Udział
274	Stubice	budynek mieszkalny	ul.1 Maja 10	715/18			Udział
275	Stubice	budynek mieszkalny	ul.1 Maja 11	715/8			
276	Stubice	Budynek usługowy	ul.1 Maja 12	717	L-987/A	26.05.2025r.	
277	Stubice	budynek mieszkalny	ul.1 Maja 17	724/5			Udział
278	Stubice	budynek mieszkalny	ul.1 Maja 18	724/11			Udział
279	Stubice	budynek mieszkalny	ul.1 Maja 19	724/11			Udział
280	Stubice	budynek mieszkalny	ul.1 Maja 20	724/12			Udział
281	Stubice	budynek mieszkalny	ul.1 Maja 23	726/22			Udział
282	Stubice	willa	ul.1 Maja 24	727/3			
283	Stubice	budynek mieszkalny	ul.1 Maja 25	726/63			Udział
284	Stubice	budynek mieszkalny	ul.1 Maja 26	726/31			
285	Stubice	budynek mieszkalny	ul.1 Maja 27	726/15			
286	Stubice	budynek mieszkalny	ul.1 Maja 28	726/59			Własność
287	Stubice	budynek mieszkalny	ul.1 Maja 29	726/60			Udział
288	Stubice	kościół paraf. P.w. NMP Królowej Polski	ul.1 Maja 31	731			
289	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Mickiewicza 1	516/5			Udział
290	Stubice	Budynek użytkowy	ul. Mickiewicza 3	514			
291	Stubice	budynek usługowy	ul. Mickiewicza 7	668/11			
292	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Mickiewicza 9	660/1			Udział
293	Stubice	restauracja „Casino”, obecnie Villa La Cas, dawniej „Casino” wojskowe	ul. Mickiewicza 11	662/2			
294	Stubice	kamienica	ul. Mickiewicza 13	663/1			
295	Stubice	stacja trafo	ul. Mickiewicza	658			
296	Stubice	kamienica	ul. Mickiewicza 20	651/1			
297	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Mieszka I 15	346/8			
298	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Mieszka I 16	346/17			
299	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Mieszka I 17	346/1			
300	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Mieszka I 18	344			Udział
301	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Mirosławskiego (1 Maja 6)	710			
302	Stubice	kamienica	ul. Młodzieży Polskiej 2	648/1			
303	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Narutowicza 13	551/2			
304	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Narutowicza 14	551/2			
305	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Narutowicza 15	551/2			
306	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Narutowicza 18	335/25			Udział
307	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Narutowicza 19	335/9			Udział
308	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Narutowicza 20	335/12			

LP.	MIEJSOWOŚĆ	OBIEKT	ADRES	NR DZIAŁKI	REJESTR ZABYTKÓW	FORMA WŁASNOŚCI
309	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Narutowicza 21	335/11		Udział
310	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Narutowicza 22	335/20		
311	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Narutowicza 23	335/19		Udział
312	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Narutowicza 32	1088/13		Udział
313	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Narutowicza 33	1088/12		Udział
314	Stubice	kamienica	ul. Narutowicza 34	1088/5		Udział
315	Stubice	kamienica	ul. Nadodrzańska 1	668/5		
316	Stubice	kamienica	ul. Nadodrzańska 2	668/1		
317	Stubice	kamienica	ul. Nadodrzańska 4	512/3 i 512/5		
318	Stubice	kamienica	ul. Nadodrzańska 5	512/1		Udział
319	Stubice	kamienica	Al. Niepodległości 1	701/23		Udział
320	Stubice	kamienica	Al. Niepodległości 6	586/3		
321	Stubice	kamienica	Al. Niepodległości 7	586/2		
322	Stubice	dom mieszkalny jednorodzinny	Al. Niepodległości 8	588		
323	Stubice	dom mieszkalny jednorodzinny	Al. Niepodległości 9	589		
324	Stubice	budynek mieszkalny, chałupa	Al. Niepodległości 10	590		
325	Stubice	budynek mieszkalny, chałupa	Al. Niepodległości 11	591		
326	Stubice	budynek mieszkalny, chałupa	Al. Niepodległości 12	592		
327	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Paderewskiego 18	610/1		Udział
328	Stubice	kamienica	ul. Paderewskiego 26	542/25		
329	Stubice	kamienica	ul. Paderewskiego 27	542/24		Udział
330	Stubice	kamienica	ul. Paderewskiego 28	542/10		Udział
331	Stubice	kamienica	ul. Paderewskiego 29	542/23		Udział
332	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Paderewskiego 31	542/22		Udział
333	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Paderewskiego 32	542/21		Udział
334	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Paderewskiego 33	542/1		Udział
335	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Paderewskiego 35	542/17		Udział
336	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Paderewskiego 36	542/18		Udział
337	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Paderewskiego 38	539/26		Udział
338	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Paderewskiego 39	539/24		Udział
339	Stubice	dom mieszkalny jednorodzinny	ul. Paderewskiego 40	539/28		Udział
340	Stubice	budynek mieszkalny	Plac Bohaterów 1	539/15		Udział
341	Stubice	budynek mieszkalny, chałupa	Plac Bohaterów 2	539/34		Udział
342	Stubice	budynek mieszkalny	Plac Bohaterów 3	539/12		
343	Stubice	budynek mieszkalny	Plac Bohaterów 4	1088/3		Udział
344	Stubice	kamienica	Plac Bohaterów 5	1088/2		Udział
345	Stubice	kamienica	Plac Bohaterów 6	467/3		
346	Stubice	budynek mieszkalny	Plac Bohaterów 7	1088/1		Udział
347	Stubice	kamienica	Plac Bohaterów 13	474/4		Udział
348	Stubice	budynek mieszkalny	Plac Bohaterów 14- 14a	473		
349	Stubice	kamienica	Plac Przyjaźni 2	629/21		
350	Stubice	kamienica	Plac Przyjaźni 3	629/38		
351	Stubice	kamienica	Plac Przyjaźni 4	629/19		Udział
352	Stubice	kamienica	Plac Przyjaźni 6	629/26		
353	Stubice	kamienica	Plac Przyjaźni 8-12	629/34; 629/34; 629/35; 629/36; 629/23		Udział
354	Stubice	kamienica	Plac Przyjaźni 17	528/12		
355	Stubice	budynek usługowy	Plac Przyjaźni 18	528/21		
356	Stubice	budynek mieszkalny	Plac Przyjaźni 23	524/16		
357	Stubice	budynek mieszkalny	Plac Przyjaźni 27	521/1		Udział
358	Stubice	budynek mieszkalny	Plac Wolności 1	739/1		Udział

LP.	MIEJSOWOŚĆ	OBIEKT	ADRES	NR DZIAŁKI	REJESTR ZABYTKÓW		FORMA WŁASNOŚCI
359	Stubice	budynek mieszkalny	Plac Wolności 5	621/10			Udział
360	Stubice	kamienica	Plac Wolności 6	621/37			
361	Stubice	kamienica	Plac Wolności 7	621/21			Udział
362	Stubice	kamienica	Plac Wolności 9-9a	539/5			
363	Stubice	budynek mieszkalny	Plac Wolności 11	539/16			Udział
364	Stubice	budynek mieszkalny	Plac Wolności 12	539/6			Udział
365	Stubice	budynek mieszkalny	Plac Wolności 13,14?	539/14			Udział
366	Stubice	Budynek użytkowy Katolickie Centrum Studenckie, dawniej miejska łaźnia	Plac Jana Pawła II 1	537			oddane w Wieczyste użytkowanie
367	Stubice	budynek użytkowy, kamienica	ul. Podchorążych 1	622/1			
368	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Piłsudskiego 2	475/5			
369	Stubice	budynek usługowy	ul. Piłsudskiego 3	1275			Własność
370	Stubice	budynek usługowy	ul. Piłsudskiego 4	1275			Własność
371	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Piłsudskiego 5	476/3			Udział
372	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Piłsudskiego 6	476/9			Udział
373	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Piłsudskiego 7	476/8			Udział
374	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Piłsudskiego 8	449/3			Udział
375	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Piłsudskiego 9	449/5			Udział
376	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Piłsudskiego 10	449/67			Udział
377	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Piłsudskiego 11	449/68			
378	Stubice	Urząd - Starostwo Powiatowe	ul. Piłsudskiego 20	458/45			
379	Stubice	Budynek użytkowy - Powiatowy Urząd Pracy	ul. Piłsudskiego 19	458/44 i 458/43			
380	Stubice	budynek mieszkalny, kamienica	ul. Reja 4	621/38			Udział
381	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Reja 6	621/35			Udział
382	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Reja 8	626/5			Udział
383	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Reja 9	626/3			Udział
384	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Sienkiewicza 1	607/7			Udział
385	Stubice	kamienica	ul. Sienkiewicza 3	607/11			Udział
386	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Sienkiewicza 6	607/13			Udział
387	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Sienkiewicza 7	607/14			Udział
388	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Sienkiewicza 8	607/15			Udział
389	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Sienkiewicza 10	607/8			Udział
390	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Sienkiewicza 12	603/3			Udział
391	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Sienkiewicza 14	603/1			Udział
392	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Sienkiewicza 15	600/9			Udział
393	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Sienkiewicza 25	593/5			Udział
394	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Sienkiewicza 27	593/4			Udział
395	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Sienkiewicza 39	610/10			Własność
396	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Sienkiewicza 43	612/4			Udział
397	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Sienkiewicza 44	612/3			Udział
398	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Sienkiewicza 50	615/5			Udział
399	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Sienkiewicza 51	615/4			
400	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Sienkiewicza 52	615/7			
401	Stubice	dawny budynek policji	ul. Słowackiego 7	628/1			
402	Stubice	budynek mieszkalny, kamienica	ul. Słowackiego 9	629/25			
403	Stubice	budynek mieszkalny, kamienica	ul. Słowackiego 10	629/24			
404	Stubice	budynek mieszkalny, kamienica	ul. Słowiańska 11	619/15			Udział
405	Stubice	budynek mieszkalny, kamienica	ul. Słowiańska 12	619/7			Udział
406	Stubice	budynek mieszkalny, kamienica	ul. Słowiańska 14	619/23			Udział
407	Stubice	zespół obiektów sportowych SOSIR (dawny "Stadion	ul. Sportowa	59/8, 10/6, 11, 10/1, 10/5	L-654/A	16.06.2014r.	oddane w Wieczyste użytkowanie

LP.	MIEJSOWOŚĆ	OBIEKT	ADRES	NR DZIAŁKI	REJESTR ZABYTKÓW		FORMA WŁASNOŚCI
		Wschodniomarchijski")		(część)			
408	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Strzelecka 1	551/6			
409	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Strzelecka 2	551/7			
410	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Strzelecka 3	278/4			
411	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Staszica 1	278/4			
412	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Staszica 2	278/5			Udział
413	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Staszica 3	278/5			Udział
414	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Staszica 4	278/5			Udział
415	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Staszica 5	278/6			Udział
416	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Staszica 6	278/6			Udział
417	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Staszica 7	278/7			
418	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Staszica 8	278/7			
419	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Staszica 9	278/1			
420	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Staszica 10	278/1			
421	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Staszica 11	278/9			
422	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Staszica 12	278/9			
423	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Staszica 13	278/8			Udział
424	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Staszica 14	276/5			Udział
425	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Staszica 15	276/5			Udział
426	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Staszica 16	276/10			Udział
427	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Staszica 17	276/10			Udział
428	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Staszica 18	276/20			Udział
429	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Staszica 19	276/20			Udział
430	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Staszica 20	276/19			Udział
431	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Staszica 21	276/19			Udział
432	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Staszica 22-23	276/17			
433	Stubice	Budynek mieszkalny	ul. Wandy 1	701/16			Udział
434	Stubice	budynek mieszkalny , kamienica	ul. Wandy 6	584/1			Udział
435	Stubice	budynek mieszkalny , kamienica	ul. Wawrzyniaka 1	524/28			Udział
436	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Wawrzyniaka 2	524/29			Udział
437	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Wawrzyniaka 3	524/30			
438	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Wawrzyniaka 4	524/31			
439	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Wawrzyniaka 5	524/32			
440	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Wodna 1	697/7			
441	Stubice	budynek mieszkalny , kamienica	ul. Wodna 4	692/7			Udział
442	Stubice	budynek szkolny	ul. Wojska Polskiego 1	528/16	L-36	6.11.2000 r.	Własność
443	Stubice	budynek mieszkalno - usługowy	ul. Wojska Polskiego 4	478			
444	Stubice	budynek mieszkalny , kamienica	ul. Wojska Polskiego 8	476/7			Udział
445	Stubice	budynek mieszkalny , kamienica	ul. Wojska Polskiego 10	449/3			Udział
446	Stubice	budynek mieszkalny , kamienica	ul. Wojska Polskiego 11	449/63			Udział
447	Stubice	budynek mieszkalny , kamienica	ul. Wojska Polskiego 12	449/4			
448	Stubice	budynek mieszkalny , kamienica	ul. Wojska Polskiego 13	449/7			Udział
449	Stubice	budynek mieszkalny , kamienica	ul. Wojska Polskiego 14	449/9			Udział
450	Stubice	budynek mieszkalny , kamienica	ul. Wojska Polskiego 15	449/62			Udział
451	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Wojska Polskiego 23	445/1			
452	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Wojska Polskiego 24	445/1			
453	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Wojska Polskiego 25	445/1			
454	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Wojska Polskiego 26	445/1			
455	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Wojska Polskiego	372/1			

LP.	MIEJSOWOŚĆ	OBIEKT	ADRES	NR DZIAŁKI	REJESTR ZABYTKÓW		FORMA WŁASNOŚCI
			27				
456	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Wojska Polskiego 29	369			
457	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Wojska Polskiego 32	367/5			
458	Stubice	budynek mieszkalny , kamienica	ul. Wojska Polskiego 33	366/3			Udział
459	Stubice	dom mieszkalny jednorodzinny	ul. Wojska Polskiego 36	363/1			
460	Stubice	dom mieszkalny jednorodzinny, chałupa	ul. Wojska Polskiego 122	254/3			
461	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Wojska Polskiego 131	266/2			Udział
462	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Wojska Polskiego 137	377/1			Własność
463	Stubice	budynek mieszkalny , kamienica	ul. Wojska Polskiego 141	408/3			Udział
464	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Wojska Polskiego 144	408/5			Udział
465	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Wojska Polskiego 145	408/6			Udział
466	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Wojska Polskiego 146	408/28			Udział
467	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Wojska Polskiego 147	408/8			
468	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Wojska Polskiego 148	408/9			Udział
469	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Wojska Polskiego 149	408/10			Udział
470	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Wojska Polskiego 150	408/11			Udział
471	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Wojska Polskiego 151	418/3			
472	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Wojska Polskiego 152	419/3			Udział
473	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Wojska Polskiego 153	419/1			Udział
474	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Wojska Polskiego 164	484/4			
475	Stubice	budynek mieszkalny, kamienica	ul. Wrocławska 2	726/36			
476	Stubice	budynek mieszkalny, kamienica	ul. Wrocławska 3	726/17			Udział
477	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Wrocławska 4	726/18			
478	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Żeromskiego 2	683/54			Udział
479	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Żeromskiego 6	683/33			Udział
480	Stubice	budynek mieszkalny, kamienica	ul. Żeromskiego 7	683/34			Udział
481	Stubice	budynek mieszkalny, kamienica	ul. Żeromskiego 8	683/35			Udział
482	Stubice	budynek mieszkalno-usługowy	ul. Żeromskiego 10	683/36			Udział
483	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Żeromskiego 11	683/37			
484	Stubice	budynek mieszkalny, kamienica	ul. Żeromskiego 15	683/38			Udział
485	Stubice	budynek mieszkalny, kamienica	ul. Żeromskiego 18	683/28			Udział
486	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Żeromskiego 24	619/8			
487	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Żeromskiego 25	619/17			Udział
488	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Żeromskiego 26	619/9			
489	Stubice	budynek mieszkalny	ul. Żeromskiego 27	619/48			Udział
490	Stubice	cmentarz	ul. Sportowa	56/8, 57			Własność
491	Stubice	cmentarz komunalny	ul. Sportowa	56/8, 57			Własność
492	Stubice	cmentarz żydowski	ul. Transportowa	71/2, 71/4	L-622/A	26.11.2013r.	
493	Stubice	Budynek mieszkalno-usługowy (były budynek koszar wojskowych)	ul. Piłsudskiego 18	458/8			
494	Stubice	Budynek mieszkalno-usługowy (były budynek koszar wojskowych)	ul. Piłsudskiego 13	458/8			

LP.	MIEJSOWOŚĆ	OBIEKT	ADRES	NR DZIAŁKI	REJESTR ZABYTKÓW	FORMA WŁASNOŚCI
495	Ślubice	miasto przy średniowiecznym szlaku handlowym z Berlina do Poznania, lokacja w 1253 r., d. osada targowa z kościołem, do 1945 r. prawobrzeżne przedmieście Frankfurtu n/O, lokacja				
496	Świecko	dom mieszkalny	26			
497	Świecko	przepompownia	po zach. str. rz. Ilanki			
498	Świecko	szpaler lipowy	na pn. od wsi, przy drodze do Ślubic			
499	Świecko	cmentarz (ewangelicki)	w pld.-zach. Cz. Wsi			Własność
500	Świecko	wieś szlachecka (?), zaułkowa, ob.wielodrożnica				

Załącznik nr 2. Stanowiska archeologiczne ujęte w gminnej ewidencji zabytków Gminy Ślubice

LP.	MIEJSCOWOŚĆ	LOKALIZACJA STANOWISKA			FUNKCJA STANOWISKA	CZAS POWSTANIA
		Nr stanowiska w miejscowości:	Nr stanowiska na obszarze:	AZP		
1	Pławidło	1	1	AZP 51-05	punkt osadniczy	OWR
2	Pławidło	2	2	AZP 51-05	punkt osadniczy	EK, ŚR
3	Pławidło	3	3	AZP 51-05	obozowisko/ osada	EK/ OWR
4	Pławidło	4	4	AZP 51-05	osada/ ślad osadniczy	OWR/ EK
5	Pławidło	5	5	AZP 51-05	ślad osadniczy	PR
6	Pławidło	6	6	AZP 51-05	osada produkcyjna	OWR, WŚ (faza A)
7	Golice	3	20	AZP 51-06	stanowisko przetwarzania krzemienia	EK
8	Golice	4	21	AZP 51-06	ślad osadniczy	PR, PŚ
9	Golice	5	22	AZP 51-06	osada	późny La
10	Golice	6	23	AZP 51-06	ślad osadniczy	PR
11	Golice	7	24	AZP 51-06	osada	KŁ (EB-Ha)
12	Golice	8	25	AZP 51-06	osada	KŁ (Ha)
13	Golice	9	26	AZP 51-06	osada/ ślad osadniczy	KŁ (Ha), WŚ/ PŚ, NOW
14	Golice	10	33	AZP 51-06	stanowisko przetwarzania krzemienia/ osada	N?/PR
15	Golice	11	34	AZP 51-06	stanowisko przetwarzania krzemienia	N

16	Golice	Nr stanowiska w miejscowości: 12	Nr stanowiska na obszarze: 35	AZP 51-06	cmentarzysko	KŁ (IV-V OEB)
17	Golice	Nr stanowiska w miejscowości: 13	Nr stanowiska na obszarze: 36	AZP 51-06	stanowisko przetwarzania krzemienia/ ślad osadniczy	EK/ NOW
18	Golice	Nr stanowiska w miejscowości: 14	Nr stanowiska na obszarze: 37	AZP 51-06	stanowisko przetwarzania krzemienia/ ślad osadniczy	EK/ NOW
19	Golice	Nr stanowiska w miejscowości: 15	Nr stanowiska na obszarze: 38	AZP 51-06	osada/ ślad osadniczy	N?/ NOW
20	Golice	Nr stanowiska w miejscowości: 16	Nr stanowiska na obszarze: 39	AZP 51-06	stanowisko przetwarzania krzemienia/ ślad osadniczy	N?/ NOW
21	Golice	Nr stanowiska w miejscowości: 17	Nr stanowiska na obszarze: 40	AZP 51-06	stanowisko przetwarzania krzemienia/ślad osadniczy	EK/ PŚ, NOW
22	Golice	Nr stanowiska w miejscowości: 18	Nr stanowiska na obszarze: 45	AZP 51-06	osada?/ ślad osadniczy	PR/ NOW
23	Golice	Nr stanowiska w miejscowości: 19	Nr stanowiska na obszarze: 46	AZP 51-06	obozowisko/ osada/ ślad osadniczy	EK/ EB/ NOW
24	Golice	Nr stanowiska w miejscowości: 20	Nr stanowiska na obszarze: 47	AZP 51-06	osada/ ślad osadniczy	WŚ/ NOW
25	Golice	Nr stanowiska w miejscowości: 21	Nr stanowiska na obszarze: 48	AZP 51-06	osada?	N-KPL?
26	Golice	Nr stanowiska w miejscowości: 22	Nr stanowiska na obszarze: 51	AZP 51-06	stanowisko przetwarzania krzemienia/ ślad osadniczy	EK?/ NOW
27	Golice	Nr stanowiska w miejscowości: 23	Nr stanowiska na obszarze: 52	AZP 51-06	stanowisko przetwarzania krzemienia/ ślad osadniczy	N?/ NOW
28	Golice	Nr stanowiska w miejscowości: 24	Nr stanowiska na obszarze: 53	AZP 51-06	osada/ ślad osadniczy	WŚ/ EK, NOW
29	Golice	Nr stanowiska w miejscowości: 25	Nr stanowiska na obszarze: 54	AZP 51-06	osada	WŚ
30	Lisów	Nr stanowiska w miejscowości: 4	Nr stanowiska na obszarze: 14	AZP 51-06	ślad osadniczy	PR, PŚ, NOW
31	Lisów	Nr stanowiska w miejscowości: 5	Nr stanowiska na obszarze: 15	AZP 51-06	osada?/ ślad osadniczy	N/ NOW
32	Lisów	Nr stanowiska w miejscowości: 6	Nr stanowiska na obszarze: 16	AZP 51-06	ślad osadniczy	PR, NOW
33	Lisów	Nr stanowiska w miejscowości: 7	Nr stanowiska na obszarze: 17	AZP 51-06	ślad osadniczy	PŚ, NOW
34	Lisów	Nr stanowiska w miejscowości: 8	Nr stanowiska na obszarze: 18	AZP 51-06	osada/ ślad osadniczy	PR/ NOW
35	Lisów	Nr stanowiska w miejscowości: 9	Nr stanowiska na obszarze: 19	AZP 51-06	osada	PR

36	Lisów	Nr stanowiska w miejscowości: 10	Nr stanowiska na obszarze: 31	AZP 51-06	stanowisko przetwarzania krzemienia/ ślad osadniczy	N?/NOW
37	Lisów	Nr stanowiska w miejscowości: 11	Nr stanowiska na obszarze: 32	AZP 51-06	stanowisko przetwarzania krzemienia/ ślad osadniczy	N?/NOW
38	Lisów	Nr stanowiska w miejscowości: 12	Nr stanowiska na obszarze: 49	AZP 51-06	stanowisko przetwarzania krzemienia/ ślad osadniczy	EK/ PŚ, NOW
39	Lisów	Nr stanowiska w miejscowości: 13	Nr stanowiska na obszarze: 50	AZP 51-06	osada	PR
40	Lisów	Nr stanowiska w miejscowości: 14	Nr stanowiska na obszarze: 55	AZP 51-06	śląd osadniczy	PŚ, NOW
41	Lisów	-	Nr stanowiska na obszarze: 56	AZP 51-06	skarb	po 1011 r.
42	Lisów	-	Nr stanowiska na obszarze: 57	AZP 51-06	osada	N, KŁ (młodsza EB)
43	Lisów	-	Nr stanowiska na obszarze: 58	AZP 51-06	osada	KŁ (IV-V OEB)
44	Pławidło	Nr stanowiska w miejscowości: 1	Nr stanowiska na obszarze: 12	AZP 51-06	śląd osadniczy	PR, NOW
45	Pławidło	Nr stanowiska w miejscowości: 2	Nr stanowiska na obszarze: 13	AZP 51-06	śląd osadniczy	EK, PŚ, NOW
46	Nowy Lubusz	Nr stanowiska w miejscowości: 1	Nr stanowiska na obszarze: 1	AZP 52-05	śląd osadniczy	EK
47	Nowy Lubusz	Nr stanowiska w miejscowości: 2	Nr stanowiska na obszarze: 2	AZP 52-05	osada produkcyjna	OWR
48	Nowy Lubusz	Nr stanowiska w miejscowości: 3	Nr stanowiska na obszarze: 3	AZP 52-05	osada produkcyjna	OWR
49	Nowy Lubusz	Nr stanowiska w miejscowości: 4	Nr stanowiska na obszarze: 4	AZP 52-05	osada produkcyjna	OWR - WŚ (faza A)
50	Nowy Lubusz	Nr stanowiska w miejscowości: 5	Nr stanowiska na obszarze: 5	AZP 52-05	osada produkcyjna	OWR - WŚ (faza A)
51	Nowy Lubusz	Nr stanowiska w miejscowości: 6	Nr stanowiska na obszarze: 6	AZP 52-05	osada	OWR
52	Nowy Lubusz, Dzierżążnia	Nr stanowiska w miejscowości: 1	Nr stanowiska na obszarze: 7	AZP 52-05	osada	OWR - WŚ
53	Nowy Lubusz, Dzierżążnia	Nr stanowiska w miejscowości: 2	Nr stanowiska na obszarze: 8	AZP 52-05	śląd osadniczy	EK
54	Nowe Biskupice	Nr stanowiska w miejscowości: 1	Nr stanowiska na obszarze: 40	AZP 52-06	śląd osadn.	PR
55	Stare Biskupice	Nr stanowiska w miejscowości: 1	Nr stanowiska na obszarze: 26	AZP 52-06	śląd osadn.	KP (OL-OWR), PS-NOW
56	Stare Biskupice	Nr stanowiska w miejscowości: 2	Nr stanowiska na obszarze: 27	AZP 52-06	śląd osadn.	KP? (OL-OWR), PS
57	Stare Biskupice	Nr stanowiska w miejscowości: 3	Nr stanowiska na obszarze: 28	AZP 52-06	śląd osadn.	PR, PS
58	Stare Biskupice	Nr stanowiska w miejscowości: 4	Nr stanowiska na obszarze: 29	AZP 52-06	śląd osadn.	PR

59	Stare Biskupice	Nr stanowiska w miejscowości: 5	Nr stanowiska na obszarze: 30	AZP 52-06	śląd osadn, osada	KŁ-EB, KP (OL-OWR)
60	Stare Biskupice	Nr stanowiska w miejscowości: 6	Nr stanowiska na obszarze: 34	AZP 52-06	śląd osadn.	PR
61	Stare Biskupice	Nr stanowiska w miejscowości: 7	Nr stanowiska na obszarze: 35	AZP 52-06	śląd osadn.	OWR, PS
62	Stare Biskupice	Nr stanowiska w miejscowości: 8	Nr stanowiska na obszarze: 36	AZP 52-06	śląd osadn.	PR
63	Stare Biskupice	Nr stanowiska w miejscowości: 9	Nr stanowiska na obszarze: 37	AZP 52-06	śląd osadn.	OWR, PS
64	Stare Biskupice	Nr stanowiska w miejscowości: 10	Nr stanowiska na obszarze: 38	AZP 52-06	śląd osadn.	KŁ-H, KP (OL-OWR), PS
65	Stare Biskupice	Nr stanowiska w miejscowości: 11	Nr stanowiska na obszarze: 39	AZP 52-06	śląd osadn.	PS
66	Stare Biskupice	Nr stanowiska w miejscowości: 12	Nr stanowiska na obszarze: 44	AZP 52-06	śląd osadnictwa	EK
67	Drzecin	Nr stanowiska w miejscowości: 1	Nr stanowiska na obszarze: 2	AZP 52-06	osada	WS
68	Drzecin	Nr stanowiska w miejscowości: 02	Nr stanowiska na obszarze: 3	AZP 52-06	osada	WS
69	Drzecin	Nr stanowiska w miejscowości: 03	Nr stanowiska na obszarze: 4	AZP 52-06	śląd osadn.	WS, SR-NOW
70	Drzecin	Nr stanowiska w miejscowości: 04	Nr stanowiska na obszarze: 5	AZP 52-06	śląd osadn.	KJ (OL), SR
71	Drzecin	Nr stanowiska w miejscowości: 05	Nr stanowiska na obszarze: 6	AZP 52-06	śląd osadn.	PR, SR
72	Drzecin	Nr stanowiska w miejscowości: 06	Nr stanowiska na obszarze: 7	AZP 52-06	2 ślad, 2 osada, ślad osadn.	EK, KŁ-H, KP, WS, PS
73	Drzecin	Nr stanowiska w miejscowości: 07	Nr stanowiska na obszarze: 8	AZP 52-06	śląd osadn.	KP (OL), NOW
74	Drzecin	Nr stanowiska w miejscowości: 08	Nr stanowiska na obszarze: 9	AZP 52-06	osada, ślad osadn.	KP (OWR), PS
75	Drzecin	Nr stanowiska w miejscowości: 09	Nr stanowiska na obszarze: 10	AZP 52-06	śląd osadn.	KŁ-EB
76	Drzecin	Nr stanowiska w miejscowości: 10	Nr stanowiska na obszarze: 11	AZP 52-06	2 ślad osadn, osada, ślad osadn.	N, KŁ-EB, KP (OWR), SR-NOW
77	Drzecin	Nr stanowiska w miejscowości: 11	Nr stanowiska na obszarze: 12	AZP 52-06	śląd osadn.	KP (OL-OWR), SR
78	Drzecin	Nr stanowiska w miejscowości: 12	Nr stanowiska na obszarze: 13	AZP 52-06	śląd osadn.	KPL-N, PS
79	Drzecin	Nr stanowiska w miejscowości: 13	Nr stanowiska na obszarze: 14	AZP 52-06	osada	OWR
80	Drzecin	Nr stanowiska w miejscowości: 14	Nr stanowiska na obszarze: 15	AZP 52-06	2 osada, 2 ślad osadn.	KŁ-EB/H, KP (OL-OWR), WS, PS
81	Drzecin	Nr stanowiska w miejscowości: 15	Nr stanowiska na obszarze: 16	AZP 52-06	osada	KPL?-N, KŁ-EB/H, KJ (OL-OWR), WS
82	Drzecin	Nr stanowiska w miejscowości: 16	Nr stanowiska na obszarze: 17	AZP 52-06	śląd osadn.	OWR, PS
83	Drzecin	Nr stanowiska w miejscowości: 17	Nr stanowiska na obszarze: 18	AZP 52-06	osada	KP/KJ(OL-OWR), WS, PS-NOW
84	Drzecin	Nr stanowiska w miejscowości: 18	Nr stanowiska na obszarze: 19	AZP 52-06	osada, ślad osadn.	OWR, NOW

85	Drzecin	Nr stanowiska w miejscowości: 19	Nr stanowiska na obszarze: 20	AZP 52-06	ślad osadn, 2 osada	KŁ-H, OWR, PS-NOW
86	Drzecin	Nr stanowiska w miejscowości: 20	Nr stanowiska na obszarze: 21	AZP 52-06	osada	OWR, PS
87	Drzecin	Nr stanowiska w miejscowości: 21	Nr stanowiska na obszarze: 22	AZP 52-06	osada	OWR, PS
88	Drzecin	Nr stanowiska w miejscowości: 22	Nr stanowiska na obszarze: 42	AZP 52-06	cmentarzysko	KŁ-gr Górzycza
89	Drzecin	Nr stanowiska w miejscowości: 23	Nr stanowiska na obszarze: 43	AZP 52-06	cmentarzysko	KŁ-gr Górzycza
90	Golice	Nr stanowiska w miejscowości: 1	Nr stanowiska na obszarze: 24	AZP 52-06	ślad osadn.	PR, PS
91	Golice	Nr stanowiska w miejscowości: 02	Nr stanowiska na obszarze: 25	AZP 52-06	ślad osadn.	KP (OWR),PS
92	Kunowice Omącznik	Nr stanowiska w miejscowości: 1	Nr stanowiska na obszarze: 41	AZP 52-06	2 osada, 2 ślad osadn.	KŁ-EB/H, KP (OL-OWR), WS, PS
93	Lisów	Nr stanowiska w miejscowości: 1	Nr stanowiska na obszarze: 23	AZP 52-06	ślad osadn.	KŁ-EB, PR, PS
94	Lisów	Nr stanowiska w miejscowości: 02	Nr stanowiska na obszarze: 31	AZP 52-06	ślad osadn., osada	OWR, PS-NOW
95	Lisów	Nr stanowiska w miejscowości: 03	Nr stanowiska na obszarze: 32	AZP 52-06	ślad osadn.	PR, PS
96	Słubice - Śliwice	Nr stanowiska w miejscowości: 1	Nr stanowiska na obszarze: 1	AZP 52-06	ślad osadn.	EK, SR, NOW
97	Słubice	Nr stanowiska w miejscowości: 2	Nr stanowiska na obszarze: 1	AZP 53-05	cmentarz żydowski	SR, NOW
98	Kunowice	Nr stanowiska w miejscowości: 02	Nr stanowiska na obszarze: 1	AZP 53-06	ślad osadniczy	OWR-KP, PŚ-NOW
99	Kunowice	Nr stanowiska w miejscowości: 03	Nr stanowiska na obszarze: 2	AZP 53-06	osada/ ślad osadniczy	KP (La)/ KŁ
100	Kunowice	Nr stanowiska w miejscowości: 04	Nr stanowiska na obszarze: 3	AZP 53-06	ślad osadniczy	ST, NOW
101	Kunowice	Nr stanowiska w miejscowości: 05	Nr stanowiska na obszarze: 4	AZP 53-06	osada	KŁ (EB-Ha)
102	Kunowice	Nr stanowiska w miejscowości: 06	Nr stanowiska na obszarze: 5	AZP 53-06	ślad osadniczy	KP (La), ŚR-NOW
103	Kunowice	Nr stanowiska w miejscowości: 07	Nr stanowiska na obszarze: 6	AZP 53-06	osada/ ślad osadniczy	KP (La, OWR)/ NOW
104	Kunowice	Nr stanowiska w miejscowości: 08	Nr stanowiska na obszarze: 7	AZP 53-06	osada	KŁ (EB-Ha)
105	Kunowice	Nr stanowiska w miejscowości: 09	Nr stanowiska na obszarze: 8	AZP 53-06	cmentarzysko	KŁ (Ha)
106	Kunowice	Nr stanowiska w miejscowości: 10	Nr stanowiska na obszarze: 9	AZP 53-06	ślad osadniczy	KP (La-OWR), PŚ
107	Kunowice	Nr stanowiska w miejscowości: 11	Nr stanowiska na obszarze: 10	AZP 53-06	ślad osadniczy	ST, PŚ-NOW
108	Kunowice	Nr stanowiska w miejscowości: 12	Nr stanowiska na obszarze: 11	AZP 53-06	osada	PŚ-NOW
109	Kunowice	Nr stanowiska w miejscowości: 13	Nr stanowiska na obszarze: 12	AZP 53-06	ślad osadniczy	ST
110	Kunowice	Nr stanowiska w miejscowości: 14	Nr stanowiska na obszarze: 13	AZP 53-06	obozowisko?/ ślad osadniczy	KP (La-OWR)/ PŚ-NOW

111	Kunowice	Nr stanowiska w miejscowości: 15	Nr stanowiska na obszarze: 14	AZP 53-06	śląd osadniczy	KŁ (EB-Ha), PŚ-NOW
112	Kunowice	Nr stanowiska w miejscowości: 16	Nr stanowiska na obszarze: 15	AZP 53-06	śląd osadniczy	ST, PŚ-NOW
113	Kunowice	Nr stanowiska w miejscowości: 17	Nr stanowiska na obszarze: 16	AZP 53-06	śląd osadniczy	ST
114	Kunowice	Nr stanowiska w miejscowości: 18	Nr stanowiska na obszarze: 17	AZP 53-06	śląd osadniczy	OWR-KP, PŚ
115	Kunowice	Nr stanowiska w miejscowości: 19	Nr stanowiska na obszarze: 18	AZP 53-06	obozowisko?/ śląd osadniczy	KP (La-OWR)/ PŚ-NOW
116	Kunowice	Nr stanowiska w miejscowości: 20	Nr stanowiska na obszarze: 19	AZP 53-06	śląd osadniczy	ST, PŚ-NOW
117	Kunowice	Nr stanowiska w miejscowości: 21	Nr stanowiska na obszarze: 20	AZP 53-06	śląd osadniczy	OWR?-KP?, PŚ-NOW
118	Kunowice	Nr stanowiska w miejscowości: 22	Nr stanowiska na obszarze: 21	AZP 53-06	osada/ śląd osadniczy	KP (La-OWR)/ PŚ
119	Kunowice	Nr stanowiska w miejscowości: 23	Nr stanowiska na obszarze: 22	AZP 53-06	śląd osadniczy	OWR-KP
120	Kunowice	Nr stanowiska w miejscowości: 24	Nr stanowiska na obszarze: 23	AZP 53-06	skarb brakteatów guziczkowatych	XV w.
121	Kunowice	Nr stanowiska w miejscowości: 25/1	Nr stanowiska na obszarze: 24	AZP 53-06	osada	EB-KŁ
122	Kunowice	Nr stanowiska w miejscowości: 26	Nr stanowiska na obszarze: 25	AZP 53-06	skarb brązowy	KŁ (IV OEB)
123	Kunowice	Nr stanowiska w miejscowości: 27	Nr stanowiska na obszarze: 26	AZP 53-06	śląd osadniczy	K Przedłużycka
124	Kunowice	Nr stanowiska w miejscowości: 28	Nr stanowiska na obszarze: 27	AZP 53-06	osada?	KŁ?
125	Kunowice	Nr stanowiska w miejscowości: 29	Nr stanowiska na obszarze: 28	AZP 53-06	śląd osadniczy	XVIII - XX w.
126	Kunowice	Nr stanowiska w miejscowości: 30	Nr stanowiska na obszarze: 29	AZP 53-06	Obozowisko, Osada, Pole bitwy	Epoka kamienia, okres paleolitu, - Kultura łużycka, 2 poł. IV okresu epoki brązu, - 1759r.
127	Kunowice	Nr stanowiska w miejscowości: 31	Nr stanowiska na obszarze: 30	AZP 53-06	Pole Bitwy pod Kunowicami	12.08.1759r.
128	Świecko	Nr stanowiska w miejscowości: 1	Nr stanowiska na obszarze: 1	AZP 54-05	osada?	EK, EB?
129	Świecko	Nr stanowiska w miejscowości: 02	Nr stanowiska na obszarze: 2	AZP 54-05	osada/ śląd osadniczy	Ha D - KŁ/ ST, PŚ-NOW
130	Świecko	Nr stanowiska w miejscowości: 03	Nr stanowiska na obszarze: 3	AZP 54-05	osada	EB? - KŁ
131	Świecko	Nr stanowiska w miejscowości: 04	Nr stanowiska na obszarze: 4	AZP 54-05	osada	OWR
132	Świecko	Nr stanowiska w miejscowości: 05	Nr stanowiska na obszarze: 5	AZP 54-05	osada	Ha D - La
133	Świecko	Nr stanowiska w miejscowości: 06	Nr stanowiska na obszarze: 6	AZP 54-05	osada	OWR, PŚ
134	Świecko	Nr stanowiska w miejscowości: 07	Nr stanowiska na obszarze: 7	AZP 54-05	śląd osadniczy	Ha D, PŚ

135	Świecko	Nr stanowiska w miejscowości: 08	Nr stanowiska na obszarze: 8	AZP 54-05	śląd osadniczy	OWR, PŚ
136	Świecko	Nr stanowiska w miejscowości: 09	Nr stanowiska na obszarze: 9	AZP 54-05	cmentarzysko	OWR
137	Świecko	Nr stanowiska w miejscowości: 10	Nr stanowiska na obszarze: 10	AZP 54-05	osada?/ śląd osadniczy	V OEB/ PŚ
138	Świecko	Nr stanowiska w miejscowości: 11	Nr stanowiska na obszarze: 11	AZP 54-05	śląd osadniczy	N?
139	Świecko	Nr stanowiska w miejscowości: 12	Nr stanowiska na obszarze: 12	AZP 54-05	skarb monet	PŚ-NOW
140	Świecko	Nr stanowiska w miejscowości: 13	Nr stanowiska na obszarze: 13	AZP 54-05	osada	N, EB, OWR, WŚ
141	Rybcice	Nr stanowiska w miejscowości: 1	Nr stanowiska na obszarze: 1	AZP 54-06	osada/ śląd osadniczy	EK, La B, OWR/ WŚ (faza C), PŚ
142	Rybcice	Nr stanowiska w miejscowości: 02	Nr stanowiska na obszarze: 2	AZP 54-06	osada/ śląd osadniczy	EK, EB?, La C/ WŚ (faza E), PŚ
143	Rybcice	Nr stanowiska w miejscowości: 03	Nr stanowiska na obszarze: 3	AZP 54-06	osada/ śląd osadniczy	PŚ/ EK, WŚ (faza E)
144	Rybcice	Nr stanowiska w miejscowości: 04	Nr stanowiska na obszarze: 4	AZP 54-06	osada	IV OEB
145	Rybcice	Nr stanowiska w miejscowości: 05	Nr stanowiska na obszarze: 5	AZP 54-06	śląd osadniczy	EK, EB, PŚ
146	Rybcice	Nr stanowiska w miejscowości: 06	Nr stanowiska na obszarze: 6	AZP 54-06	śląd osadniczy	EB?
147	Rybcice	Nr stanowiska w miejscowości: 07	Nr stanowiska na obszarze: 7	AZP 54-06	osada/ śląd osadniczy	EB/ EK, PŚ
148	Rybcice	Nr stanowiska w miejscowości: 08	Nr stanowiska na obszarze: 8	AZP 54-06	osada/ śląd osadniczy	EB/ PŚ, NOW
149	Rybcice	Nr stanowiska w miejscowości: 09	Nr stanowiska na obszarze: 9	AZP 54-06	śląd osadniczy	ST, PŚ
150	Kunice, dawniej Rosiejewo	Nr stanowiska w miejscowości: 1	Nr stanowiska na obszarze: 10	AZP 54-06	śląd osadniczy	EB? - KŁ, PŚ
151	Rybcice	Nr stanowiska w miejscowości: 10	Nr stanowiska na obszarze: 11	AZP 54-06	obozowisko/ osada	EK/ OWR, PŚ
152	Rybcice	Nr stanowiska w miejscowości: 11	Nr stanowiska na obszarze: 12	AZP 54-06	osada/ śląd osadniczy	Ha D - La A/ EK, PŚ, NOW
153	Rybcice	Nr stanowiska w miejscowości: 12	Nr stanowiska na obszarze: 13	AZP 54-06	śląd osadniczy	EK, La B
154	Rybcice	Nr stanowiska w miejscowości: 13	Nr stanowiska na obszarze: 14	AZP 54-06	śląd osadniczy	OWR, PŚ
155	Rybcice	Nr stanowiska w miejscowości: 14	Nr stanowiska na obszarze: 15	AZP 54-06	śląd osadniczy	PŚ
156	Rybcice	Nr stanowiska w miejscowości: 15	Nr stanowiska na obszarze: 16	AZP 54-06	śląd osadniczy	EK, PŚ
157	Rybcice	Nr stanowiska w miejscowości: 16	Nr stanowiska na obszarze: 17	AZP 54-06	cmentarzysko?	KŁ-H
158	Maczków	Nr stanowiska w miejscowości: 03	Nr stanowiska na obszarze: 3	AZP 54-07	osada	?
159	Maczków	Nr stanowiska w miejscowości: 04	Nr stanowiska na obszarze: 4	AZP 54-07	osada	?
160	Kunice	Nr stanowiska w	Nr stanowiska	AZP 55-06	cmentarzysko?/ śląd	OWR/ PŚ

		miejsowości: 1	na obszarze: 7		osadniczy	
161	Kunice	Nr stanowiska w miejscowości: 02	Nr stanowiska na obszarze: 8	AZP 55-06	osada/ ślad osadniczy	La B/ WŚ (faza D-E)
162	Kunice	Nr stanowiska w miejscowości: 03	Nr stanowiska na obszarze: 9	AZP 55-06	cmentarzysko	OWR
163	Kunice	Nr stanowiska w miejscowości: 05	Nr stanowiska na obszarze: 10	AZP 55-06	ślad osadniczy	OWR, PŚ
164	Kunice	Nr stanowiska w miejscowości: 06	Nr stanowiska na obszarze: 11	AZP 55-06	osada	PŚ
165	Kunice	Nr stanowiska w miejscowości: 07	Nr stanowiska na obszarze: 12	AZP 55-06	osada?/ osada	PŚ/ Ha D
166	Kunice	Nr stanowiska w miejscowości: 08	Nr stanowiska na obszarze: 13	AZP 55-06	osada?	OWR
167	Kunice	Nr stanowiska w miejscowości: 09	Nr stanowiska na obszarze: 14	AZP 55-06	cmentarzysko?	EB
168	Kunice	Nr stanowiska w miejscowości: 10	Nr stanowiska na obszarze: 17	AZP 55-06	osada	EB
169	Kunice	Nr stanowiska w miejscowości: 11	Nr stanowiska na obszarze: 15	AZP 55-06	osada	Ha D
170	Kunice	Nr stanowiska w miejscowości: 12	Nr stanowiska na obszarze: 16	AZP 55-06	ślad osadniczy	Ha D?, PŚ-NOW
171	Kunice	Nr stanowiska w miejscowości: 13	Nr stanowiska na obszarze: 18	AZP 55-06	ślad osadniczy	Ha C-Ha D?
172	Kunice	Nr stanowiska w miejscowości: 14	Nr stanowiska na obszarze: 19	AZP 55-06	osada	PŚ
173	Kunice	Nr stanowiska w miejscowości: 15	Nr stanowiska na obszarze: 20	AZP 55-06	osada	N-WEB?, PŚ
174	Kunice	Nr stanowiska w miejscowości: 16	Nr stanowiska na obszarze: 21	AZP 55-06	osada	N, IV-V OEB, Ha D\La, PŚ
175	Kunice	Nr stanowiska w miejscowości: 17	Nr stanowiska na obszarze: 22	AZP 55-06	cmentarzysko?	KŁ
176	Kunice	Nr stanowiska w miejscowości: 18	Nr stanowiska na obszarze: 23	AZP 55-06	cmentarzysko?	EB
177	Kunice	Nr stanowiska w miejscowości: 19	Nr stanowiska na obszarze: 24	AZP 55-06	cmentarzysko	Ha C - Ha D
178	Kunice	Nr stanowiska w miejscowości: 20	Nr stanowiska na obszarze: 25	AZP 55-06	osada	N, ?
179	Kunice	Nr stanowiska w miejscowości: 21	Nr stanowiska na obszarze: 26	AZP 55-06	osada	ST